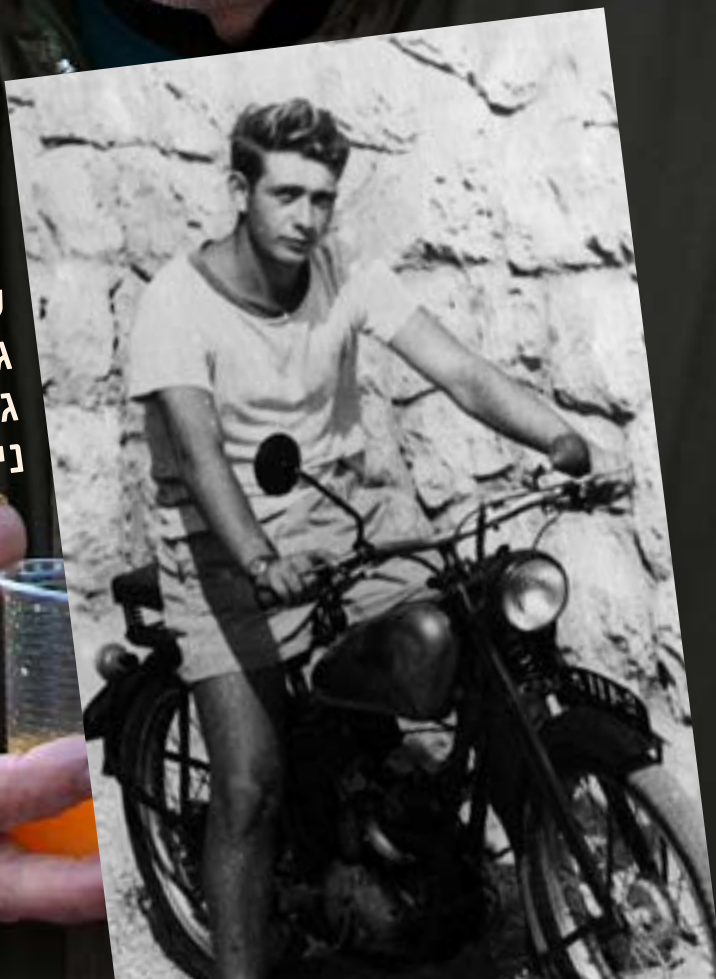

תמיד בדרך

סיפורו של משה עציון

קרקוב
סיביר
סמרקנד
טהרן
גניגר
גבעתיים
נירים

תמיד בדרך

"לפני שנתחיל בעבודה", אני אומרת למשה, "הייתי רוצה שנחשוב יחד על הספר שלך. למי הוא מיועד, ומה חשוב לך לספר".

"אני באמת עדיין לא בטוח שצריך בכלל לכתוב. כבר כתבו מספיק ספרים, למה שהספר שלי יעניין מישהו?"

"יש ספר ילדים בשם - איה אפי", אני מספרת לו, "זה ספר על ילד שמוצא את עצמו פעם אחר פעם בלב דרמה היסטורית ידועה. אתה מזכיר לי אותו. החיים האישיים שלך עברו, שלא בטובתך, בצמתים מרכזיים בהיסטוריה של תקופתך. לאורך חיך נאלצת להיות גיבור בעל כורחך"

משה מחייך: "אולי תקראי לספר: משה - גיבור בעל כורחו".

"אתה צוחק" אני אומרת, כי משה תמיד מעדיף לצחוק, "זה כנראה המוטו שלך בחיים, לדעת להוציא טוב מכל מצב".

"כן" הוא עונה, "זה משהו בגישה שלי לחיים. אני לא מתעסק עם הדברים הרעים בחיים. כשהתחלתי לכתוב את הסיפורים שלי, התברר לי שאני זוכר בעיקר את הדברים המצחיקים. מישהו אמר לי פעם: אתה ואחיק רואים את העולם תמיד בצורה אופטימית, והוא צדק כנראה - זה הטבע שלנו".

"הנה, זאת סיבה מספיק טובה לכתוב את הספר. הסיפורים שלך, יראו איך הופכים לימון ללימונדה"

"אולי נקרא לספר משה עציון - מלימון ללימונדה..."

"לפני שנבחר שם, יש לנו הרבה עבודה. לסדר את הסיפורים שכתבת, למיין את התמונות וגם לחפור בארכיונים. בסוף גם נמצא שם לספר".
"בואי נצא לדרך".

"הנה מצאת שם לספר: 'תמיד בדרך'".

נראה לי שהדבר האחרון שמשה רוצה, זה שיחשבו שחיינו האישיים חשובים משל אחרים. עם זאת רבים כל כך שמעו את סיפורו, חזרו ואמרו לו שהסיפור הזה חייב להיכתב.

סיפורו של משה הוא הסיפור של כולנו - הסיפור הישראלי. מילד שהיה אבק פורח ביום שתפסה אותו המלחמה, דרך מסלול הייסורים שהביא אותו לטהרן ומשם לקיבוץ גניגר שבו חזרה אליו האמונה באדם, לגבר 'בשירות הביטחון הכללי', להקמת משפחה והתיישבות בקיבוץ נירים שעל גבול עזה, ועד לנפילת בנו בכורו זאביק. אני מאמינה שיש בספר הזה קול ייחודי ואני מרגישה זכות גדולה להשתתף בו.

נתי משיח

עורכת הספר - **נתי משיח**.
הספר נערך על פי סיפוריו הכתובים של משה ועל פי ראיונות שערכה עימו נתי
בביתו בנירים בחורף ואביב 2020.

עיבוד הריאיון ל"יד ושם", תמלול הראיונות וסיוע בעריכה - **דני ברזילי**.

עיצוב - **ארנון אבני**

איתור מסמכים, חומר ארכיוני, סריקת תמונות - **דוד לב**.

ילדות

סיביר הקפואה. אחר צהריים. אני ילד. עוד מעט בן שבע, יושב עם אמא בצריף. מאז עזבנו את הבית, בחיפזון, חלפה כמעט שנה. באזור הזה בסיביר מרחף מעל כולם פחד מחיות טרף. זאבים מסתובבים ביער, דובים וחיות רעבות אחרות. מסביב יער עצום, כל סיביר נראית כך, יער ועוד יער ועוד יער. אמא פותחת את החלון ולפתע עומד מולה דוב, היא נכנסה להיסטריה. אני קם מהר, סוגר את החלון ומתיישב לידה. אנחנו יושבים בדממה ורק הנשימות שלנו מהדהדות בחדר. כעבור רבע שעה אני מציץ החוצה - הדוב נעלם.

"אמא, אין יותר דב", אני אומר ומחייך אליה, "עכשיו נמשיך לשחק?"
אולי שם התחילה הגישה האופטימית שלי לחיים.

את הלידה שלי איני זוכר, לכן אספר את הסיפור כפי שסופר לי על התאריך העברי אין ויכוח. בליל הסדר, בין קריאת ההגדה וארוחת החג, אמי חשה בצירים וביקשה מאבי למהר ולהביא את המיילדת הביתה, כמקובל בפולין בשנים ההן.

כאשר אבי חזר והמיילדת עמו, פתח להם את הדלת אחי הגדול בן השש, ואמר בקול רגוז: "אמא הביאה איזו שהיא תרנגולת שכל הזמן צורחת בחדר שלה, והיא לא מרשה לי להיכנס לשם".

כולם מכירים את הבדיחה על האמא הפולניה שביום הלידה הלכה לרבי שלה להתייעץ איך לרשום את הנולד, שנה קודם או אולי שנה מאוחר יותר. ענה לה הרבי: "אם תרשמי שנה קודם, הוא יגויס לצבא שנה מוקדם יותר, ואם תרשמי שנה מאוחר יותר, יקבל את הפנסיה שנה מאוחר יותר. מה דעתך לרשום אותו בתאריך הנכון?"

"אוי, על זה לא חשבתי", הייתה תשובתה.

אמא סיפרה לי ולכולם כי תאריך הלידה שלי הוא 20 לאפריל 1933. איני יודע מה היתה הסיבה

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Województwo małopolskie
Urząd Stanu Cywilnego w Krakowie
Nr 45/1932/XII/P Kraków, dnia 27 kwietnia 1932r.

ODPIS ZUPEŁNY AKTU URODZENIA

I. Dane dotyczące dziecka:
1. Nazwisko Klapholz
2. Imię (imię) Marcel
3. Płeć (płeć) Męska
4. Data urodzenia dwudziestego kwietnia tysiąc dziewięćset trzydziestego drugiego (20.04.1932) roku
5. Miejsce urodzenia Kraków

II. Dane dotyczące rodziców:

	Ojciec	Mama
1. Nazwisko	Klapholz	Klapholz
2. Imię (imię)	Berel	Chane Trandel
3. Nazwisko rodzici	Klapholz	Wertheimer
4. Data urodzenia		
5. Miejsce urodzenia	Kraków	Kraków
6. Miejsce zamieszkania w chwili urodzenia dziecka		

להחלטה הזו שלה, אך כעבור שנים קיבלתי לפי בקשתי תעודת לידה מקראקוב, ושם רשום במפורש, 20 לאפריל 1932. מסתבר שהיא בחרה באפשרות הראשונה...

ההורים שלי

אמא בת קראקוב- פולין. אבא היה יתום והוא הגיע עם משפחתו מאוסטריה לפולין.

יש לי מעט מאוד סיפורים על אבא, זהו אחד מהם: אבא השתתף בקרבות בין האוסטרים לרוסים, במלחמת העולם הראשונה, החיילים האוסטרים התחפרו בתעלות מפני ההפגזות הרוסיות. יום אחד נפוצה שמועה שלרוסים נגמרו הפגזים והם התחילו לירות תפוחי אדמה במקום פגזים, השמועה התרוצצה בכל התעלות ופתאום היה פיצוץ נוראי, וכל התעלה התמלאה בתפוחי אדמה. מאוחר יותר התברר שהפגז פגע בשדה של תפודים שעפו והתפזרו לכל כיוון. כאשר הייתי בן חמש, בסביבות שנת 1938, אבא לקח אותי איתו לעבודה. היה זה יום כה בלתי נשכח שגם עכשיו, שמונים וכמה שנים מאוחר יותר, אני זוכר אותו בשמחה. אותו היום נסענו לקטוביץ.

לדודי ויצק היה בית חרושת לצבעים ואבא עבד אצלו כסוכן בערי פולין. עם בוקר יצאנו ברכבת והגענו לאחת מחנויות המפעל. בעל החנות היה אדם רזה וזריז ואילו אשתו שמנה ואיטית. הבאנו איתנו משלוח של אוכל מבית הדודה מקראקוב. בעל החנות התנפל על האוכל, אכל ואכל, וכשאשתו הגיעה היא הסתכלה על הצלחות המרוקנות ואמרה לו בעצב: "אז מה השארת לי?" ונעלבת חזרה למקומה. כשיצאנו אבא פרץ בצחוק ולא יכול היה להירגע ובסוף שאל אותי הקטן "ראית אותם, כל כך מצחיקים". בקטוביץ צעדנו ברחוב רחב וארוך שהיו בו המון חנויות צעצועים, אחת אחרי השנייה. ליד כל חלון ראווה עצרתי ואמרתי לאבא "קנה לי את זה, ותקנה לי את זה" ואבא ענה לי "אני אקנה לך את כל החנות".

כך לאורך כל שדרת החנויות, עד שחזרנו לתחנת הרכבת. בסוף היום הגעתי הביתה מלא בחוויות, אבל בלי אף צעצוע.

אחרי מלחמת העולם הראשונה, אבא הגיע לקראקוב. איך אבא ואמא הכירו והתאהבו אני לא

ברונק וחנה

סבתא רחל

יודע. אמא בכלל סיפרה מעט מאד. אני לא זוכר מי היה "המנהל" בבית, האווירה בביתנו היתה בדרך כלל רגועה, ואז פרצה המלחמה והחלה הבריחה וכל מה שהכרנו עד היום ההוא כבר היה שייך לעולם אחר.

עד גיל חמש וחצי הייתי ילד ככל הילדים. אהוב ומפונק, מטופל כמו שצריך. ילד עם אמא אבא ואח פרחח. הבית היה כשר, כי סבתא היתה אוכלת אצלנו מדי פעם. היתה לה פאה נוכרית. כמו ליהודיות האדוקות בקראקוב. היינו אוכלים אצלה במוצאי שבת. את סבא לא הכרתי בכלל. בבוקר הייתי יוצא לגן מהבית על הקורקינט, בקיוסק בפניה היתה מחכה לי לחמניה עם שינקה עטוף. הייתי תולה אותה על הקורקינט, נוסע ומגיע לסבתא הביתה, היא היתה מציעה לי דרך

החלון תפוח או אגס בשקית כדי שלא אכניס חלילה אוכל לא כשר לביתה, ומשם הייתי נוסע לגן. ילד חמוד, עם תלתל כזה. אפילו תמונה אחת מאז לא נשמרה.

אחי יוסף (יוזק)

יוסקה אחי ואני נולדנו שונים מאד. יוסקה נולד פרחח. סיפרו עליו שהיה מפקד "צבא הפרחחים" בשכונה. אמא סבלה מזה מאד כי כמפקד הפרחחים הוא לא הסכים לאכול לחם עם חמאה, רק לחם יבש. בשביל אמא פולניה זה נורא - איך הוא יתפתח? רק לחם יבש. היה נורא רזה. לא אכל. אמא היתה מורחת לו לחם בחמאה ומגישה הפוך שלא ישים לב לחמאה.

ומתוך ילדות שלווה ומוגנת בחיק המשפחה, הגיעה המלחמה הלמה וריסקה את דלת ביתנו ובמלחמה מהר מאד, מהר מדי, מתבגרים.

כבר בדרך, במנוסה התחילה חוסר היציבות. אוכל לא קיבלנו כשרצינו אלא רק כשהיה. מאוחר יותר כמעט ולא היה אוכל. הפצצות, בנינים הרוסים, זבל בכל מקום, בלי לדעת איפה נישן, אם נישן, אולי בכלל נשאר בתוך הרכב עוד כמה לילות. את המלחמה שמענו, ואת תוצאותיה ראינו בצורת רחובות חרבים, ריחות נוראיים ומראות זוועה.

מלחמה

לפני שנים אחדות מסרתי את עדותי, ל"יד ושם", מצורפים חלקים ערוכים מתוך הראיון, המנסים לתאר בדיוק רב, ככל שהזיכרון מאפשר, את חיי בימי המלחמה ואת המאורעות שאירעו לי ולמשפחתי בזמנים ההם. למעט הסרטפיקט, התמונות לקוחות מארכיוני הסטוריה - כך זה ניראה באותם ימים.

"נולדתי בקראקוב. שם המשפחה שלנו היה קלפהולץ. לאמא קראו חנה ולאבא קראו דב (ברנרד). בבית קראו לי **מרצל**. היינו שני ילדים, אחי יוסף, המבוגר ממני בשש שנים, ואני.

אבא עבד כסוכן של חומרי בניין וצבעים בעסק של דודי, שהיה מעשירי קראקוב. לדוד היה בית חרושת לצבעים ואבא היה סוכן המכירות ועסק גם בפתיחת חנויות נוספות עבור הדוד. אמא היתה בבית. היתה לנו עוזרת פולניה שטיפלה באחי ובי. בבית היה סלון גדול וחדר שינה, מטבח ועוד חדר. ישנו בחדר השינה עם ההורים. החדר הנוסף היה לעוזרת, אהבתי את העוזרת מרישה. בבית דיברנו פולנית, סודות בין אבא ואמא נאמרו ביידיש.

הבית עמד ברובע מעורב, לא של יהודים בלבד. בניין בן שלש קומות, הייתי קטן מדי בשביל להבין אם יש אנטישמיות, היה אירוע אחד עם אחי, כשפילוסודסקי נשיא פולין מת, הבן של שוער הבניין אמר לאחי - "אבא שלכם מת" כי היה ידוע שהנשיא הזה אוהד יהודים. הנער האנטישמי, המשיך להתרים - עכשיו פילוסודסקי מת אנחנו נגמור את כל היהודים. אחי שלך אקדח צעצוע וירה עליו, הילד כנראה נורא נבהל, התעלף ונפל. כמעט התחיל פוגרום. אחי רץ הביתה והתחבא מתחת למיטה עד שהעניין סוּדר, בכך שאבא שלי שילם הרבה כסף כדי להרגיע את המצב. יוסקה נעלם. מצאנו אותו במרתף הבניין מנסה להתפלל, בלי לדעת בדיוק איך עושים את זה, רק אז כמו שראה שעושים בבית כנסת.

אבל מבחינתי כילד, אני זוכר שאנחנו היינו משחקים עם ילדי הגויים יחד, לפעמים אמרו ז'יד אבל הייתי קטן מדי

הסרטפיקט לפלשתינה

בכדי להבין. בבית לא דיברו על יהדותנו ולא הרבו להזהיר, גם עם אחי לא דיברתי בנושא.

הבית לא היה דתי אבל שמרנו על כשרות, לכבודה של סבתא שבאה לאכול אצלנו מפעם לפעם. שמרו בבית על הפרדת כלים לצרכי כשרות. זה היה בית מודרני יחסית, חשמל ומים זורמים, בחגים היינו הולכים עם אבא לבית כנסת.

בית חילוני, תרבותי, יוצאים להצגות ולאופרה, אמא ידעה גם גרמנית וצרפתית, ניגנה על פסנתר, היה ארון ספרים, גם קצת ספרי קודש. היו קשרים עם השכנים אבל בעיקר עם המשפחה. בימי שישי או שבת היינו אצל סבתא, אמא של אמא, יחד עם האחים שלה. אבי היה יתום, לא היתה לו משפחה חוץ מהדוד העשיר שהזכרתי. בחגים היינו מתאספים כל המשפחה, היה שמח יחד. היה לי דוד אחד ממש דתי, שהיה סוחר בקמח, היינו מבקרים אצלו לפעמים, הוא כונה אצלנו במשפחה "דוד הדודים".

מידי פעם היינו נוסעים לכפר לא רחוק לנופש. אחי היה בצופים הפולנים ונסע למחנות, ביקרנו אותו פעם במחנה בזאקופנה, אני זוכר את הדרך היפה לשם. נסענו באוטו של הדוד עם נהג. בתוך העיר היינו הולכים ברגל או נוסעים בטרם.

נשאלת השאלה למה עזבנו את קראקוב בכלל?

בליל הבדולח 1938, הרבה מאד יהודים גורשו מגרמניה וחלקם הגיעו גם לקראקוב. הקהילה ביקשה ממשפחות יהודיות לקחת הביתה משפחות של פליטים, ואנחנו לקחנו משפחה. לא היתה אצלנו אוירה אנטי גרמנית, אמא קראה ספרות גרמנית והיתה הערכה לתרבות הגרמנית, עד שהגיעה המשפחה הזאת ופתחה לנו את העיניים. הם הסבירו להורים שלי מה זה הנאציזם ומהי באמת גרמניה. אלי זה הגיע בעקיפין.

יום אחד הם נעלמו, אבל נשארה לנו מהם ההחלטה שברגע שפורצת המלחמה והגרמנים מגיעים לגבול, אנחנו בורחים מיד.

פליטים בפולין

האווירה בפולין בתחילת המלחמה באירופה היתה שהצבא הפולני יצא למלחמה על סוסיו הקרביים וינצח את הצבא הגרמני בצ'יק צ'ק.

רוחות מלחמה נשבו חזק בכל רחבי העיר. מאחורי הבית שלנו היה שטח בור גדול ואחריו קסרקטין של הצבא הפולני. אני זוכר

שהם יצאו על סוסים חגורים בחרבות לכיוון מרכז העיר. אנחנו התחלנו לאגור אוכל. בבית כבר הבשילה ההחלטה שבורחים. אגרנו קמח, סוכר ושמן. אבא המשיך לעבוד. ברגע שהחלטנו שהגרמנים עברו את גבול פולין החלטנו שבורחים. החלה מהומה - מה אורזים, מה לוקחים ומה משאירים. הדוד שלנו החליט להישאר, אבל נתן לנו אוטו עם נהג. התחלנו לארוז. המחשבה היתה שנוסעים לשבועיים, עד שהצבא הפולני ינצח את הגרמנים ואז נחזור. כשכבר ישבנו באוטו אחי אמר להורים - אנחנו לא נחזור לפה לעולם. משך כל הבריחה אחי היה זה שתפס הכי טוב את המצב. בטרם יצאנו לדרך לדרך הוא רץ הביתה והביא שתי פרוות יקרות של אמא ואבא ואת כלי הכסף של פסח. הדברים האלה הצילו אותנו בהמשך.

הגרמנים באו מהמערב אנחנו ברחנו מזרחה. לא היינו לבדנו, המונים ברחו. אנחנו היינו כמו גבירים עם אוטו, אבל רוב הנמלטים הלכו ברגל, בעגלות, סוסים ואופניים.

התחילו ההפצצות של הגרמנים על השיירות. הטייסים הגרמנים הנמיכו טוס וירו עם מכונות ירייה על הבורחים. כולם היו בורחים לתעלות שבצידי הכביש, המטוסים היו יורדים על כולנו ויורים. תמיד היו הרוגים ופצועים. הגענו לאזורים שהתחיל בהם מחסור בדלק ורעב. הגענו למשל לרובנו, שהאוכל היחיד שהיה שם היה כבד, אכלנו כבד בכל הצורות. היינו שם כמה ימים. הגרמנים המשיכו להתקדם מזרחה, הידיעות עברו מפה לאוזן. ראינו גם שלשיירות הבורחים התחילו להצטרף חיילים פולנים שברחו מהחזית, בחלקי מדים, חלקם פצועים, רעבים. אני נורא פחדתי מהמטוסים, **ראינו את הפנים של הטייסים, עם משקפיים, יורים מהפתחים.**

אכלנו מהיד לפה, נשאר לנו מהבית קצת כסף וקינינו ממה שהיה לקנות. ההורים נזכרו שיש לנו משפחה בכפר בשם סטפן. כפר מיוחד במינו גרו בו איכרים אוקראינים ויהודים קרוב לגבול הרוסי. החלטנו לנסוע לשם, קיוונו שבכפר יפציצו פחות. לפני סטפן נגמר לנו הדלק ולא היה ניתן להשיג יותר ממנו. אבא שכר שני שוורים מכפר שכן, שמשכו את האוטו מספר קילומטרים, עד סטפן. בכפר היו יחסים מצויינים בין היהודים והאוקראינים, דבר שהיה יוצא דופן באותה תקופה שם, ועסקו יחד בחקלאות. הדודה קיבלה אותנו יפה בביתה. בסטפן היו שנים עשר שוטרים פולנים. הגרמנים התקרבו ממערב והרוסים ממזרח, אנחנו

קיוונו וחיכינו לרוסים. בעת שציפו לבוא הרוסים תושבי הכפר החליטו לגמור חשבון עם השוטרים הפולנים שהיו שנאים עליהם והרגו את כולם. במקום הצבא הסובייטי הגיע לכפר קורפוס של חיילים פולנים שנסוגו מהסובייטים, כשהם ראו מה עשו לחבריהם השוטרים הם עשו שחיטה. אספו את כל הגברים, יהודים ואוקראינים, לכיכר המרכזית, לקחו ליער וחסלו אותם. איך

פליטים על כרכרה

אבא ניצל? הפולנית באזור ההוא, של ווהלין לא היתה הפולנית הקלאסית, כשהגיע החייל לעצור את הגברים בבית בו שהינו, הוא לקח קודם את הבעל של הדודה, אמא הליבישה את אחי במדים של הצופים, נתנה לי את הכובע ואמרה לחייל שאנחנו לא מפה בכלל ולא השתתפנו בכלום. החייל קרא לקצין וכשהוא הגיע, אמא דיברה איתו בפולנית של קראקוב, לא זו של הכפריים. הוא האמין שאנחנו לא מקומיים, והשאיר את אבא. אחרי שלקחו את הגברים הם הודיעו שהולכים לשרוף את הכפר. הביאו את כל הנשים והילדים, עם הכלים והסמבורים לכיכר, ושרפו את הכפר. גם אנחנו היינו בכיכר, החיילים המשיכו משם בנסיעה מהרוסים. ליד הכפר היה נחל שמעליו עבר גשר. למחרת הגיעו מטוסים גרמניים והפציצו את הגשר. ביום הבא הגיע הצבא הסובייטי.

קיבלנו אותם כצבא משחרר, בשמחה רבה. הם נראו איום ונורא, מלוכלכים וקרועי מדים, אבל היו מאד חביבים. העלו את הילדים על הטנקים, חילקו סוכריות והצטערו על מה שעשו הפולנים והבטיחו שיתפסו אותם. כעבור כמה ימים התחילו לבנות את הכפר מחדש. בינתיים שהו כולם בכיכר המרכזית.

משפחתי החליטה לעזוב את המקום ונסענו ללבוב, שהיתה כבר תחת שלטון סובייטי. שכרנו שם מרתף של בית ותכננו לעבור שם את המלחמה. המרתף הזה היה בעצם רק חדר אחד גדול וקר, אבל התחלנו להסתדר. הרוסים פתחו חנויות כלבו גדולות ומכולות בכל העיר. אחת מהן סמוך למרתף שלנו, האישה שעבדה שם התאהבה בי, הייתי ילד נחמד ויפה, מתוך זה היא הציעה לאבא לשווק עבורה יינות ושיכר. זאת הפכה להיות העבודה שלו בלבוב. אחי עזר לאבא, אמא ואני נשארנו בבית. לפעמים גם אני עזרתי לאבא, הייתי המקשר שלו עם הגברת מהמכולת. הגענו כבר לתחילת 1941 ואני זוכר שהיו שיחות שלום בין הרוסים והגרמנים. הרוסים הופיעו בעיר, במדים מרופטים ואילו המשלחת הגרמנית צעדה ברחוב במדים מצוחצחים, וזה נורא הפחיד אותנו.

בשלב הזה הפסקנו להאמין ולחכות שהפולנים יגרשו את הגרמנים, במיוחד אחי. ב- 1941 הגרמנים פלשו לברה"מ במבצע 'ברברוסה', ושברו את הסכם רובנטרופ -

מולוטוב. הסובייטים החליטו שכל הפליטים שהגיעו מהצד המערבי של פולין הם אלמנט מסוכן, והתחילו להגלות אותם לסיביר. אנשים ניסו להתחבא. אנחנו החלטנו שמחביאים את אבא, וכשיבואו מה' נ.ק.ו.ד. שירות הביטחון הסובייטי, נגיד שאבא נעלם ואי אפשר יהיה לקחת אותנו בלעדיו. לילה אחד הם הופיעו, "דוואי יהודים בסיביר

דוואי, מהר לצאת", בלי התחשבות. אחרי שהבין שאנחנו יהודים, ניגש לאמא קצין שהיה בעצמו יהודי ולחש לה באוזן ביידיש: תביאי מהר את בעלך, כי הגירוש לא ייעצר ואם הוא לא יבוא עכשיו - לא תראו אותו יותר. תוך כמה דקות אבא נמצא ולקחו אותנו ברכבת לסיביר.

הדרך לסיביר נמשכה קרוב לחודש ברכבת בהמות. סגורים ותחת משמר. כשהיינו מגיעים לתחנה הרשו לנו לצאת לשירותים ולשתות מים חמים. קיבלנו גם אוכל במשורה, אבל לא היינו רעבים. בכל תחנה היה "קיפיאטוק", דודי מים שבהם השתמשו כדי להניע את הקטרים, ואפשר היה לשתות מתוכם ולהתנקות מעט. ככל שהעמקנו לתוככי ברה"מ השמירה נחלשה. יכולנו להסתובב בתחנות, כי הרי אין לאן לברוח. נסענו ימים רבים בתוך יער, ועוד יער ועוד יער. הגענו לסברדלובסק (היום - יקטרינבורג), עיר תעשייה גדולה, שם החלפנו רכבת ונסענו 400 ק"מ לעיר סרוב. משם נסענו לכפר שנקרא סוסביה, משם הלכנו ברגל כ- 3 ק"מ למחנה שלנו, מחנה 45. כל המחנה היה רחוב אחד ארוך עם 45 בתים בשתי שורות מצדדיו. הבתים היו זהים, דו משפחתיים מעץ. באמצע הרחוב היו שלושה או ארבעה בניינים, הקומנדטורה - הפיקוד, בית הספר, המאפיה והחנות. המחנה נבנה בתוך יער כרות ללא גדר, כי אין לאן ללכת. המחנה נוהל על ידי קצין נ.ק.ו.ד. ואזרח טטארי, שלבש מכנסי לבד אדומים. לא איש רע ועם חוש הומור מיוחד. לקצין היו מדים מצוחצחים, כמו כן היו גם שני שוטרים. כל משפחה קיבלה דירה, חדר גדול שחלקו הוקדש לתנור וחדר קטן, עליית גג וחצר קטנטנה.

העבודה במחנה הזה, היתה כריתת עצים. כולם עבדו בזה. העבודה חושבה לפי נורמה. היה צריך לכרות עצים, לנסר אותם לגודל מסויים ולקרב לנחל הקטן שזרם. הכל היה בעבודת יד, עם משורים גדולים לשני אנשים. היהודים והפולנים עבדו ביחד. אנחנו הילדים הסתובבנו חופשיים עד שנפתח בית הספר. עובד שהגיע לנורמה קיבל מאה אחוז מהלחם, האוכל היה במשורה אבל לא הרגשנו רעב. אנשים חלשים וזקנים שלא הגיעו לנורמה קיבלו פחות אוכל. מי שלא קיבל קיצבה מלאה היה במצב קשה. הגענו לשם בקיץ, וחרדנו מהחורף הקרב. לא צריך לספר מה זה חורף סיבירי. עד מינוס 39 מעלות הולכים לעבודה, נמוך מזה - פטורים. שיא הקור היה מינוס 42.

קיבלנו לבוש, מכנסיים מחומר של שמיות, מעיל עבה, כובע וכפפות. היו גם ואלנקי-מגפי לבד, שהיו בכמה מספרים יותר גדולים מהרגל כדי שאפשר יהיה לעטוף בעיתונים את הרגליים. העבודה היתה קשה, מעט אנשים הגיעו לנורמה. כדי לעבוד עם משור גדול כזה צריך ניסיון. אם אתה מנסר והעץ או הרוח לא בכיוון הנכון המשור נתפס ואתה צריך עזרה ומבזבז הרבה זמן. במשך הזמן אנשים למדו והתקדמו בזה.

כמעט שלא היה חשמל. התאורה היתה של מנורות נפט. מים היו.

החיים בסיביר למשפחה שלי, היו יחסית בכלל לא רעים. בנינו מין בוידעם מעל התנור ושם ישנו, זה היה המקום הכי חם בבית. עכשיו אספר איך הגענו לזה שמצב המשפחה השתפר בסיביר, למרות כל התנאים האלה.

אחי, יוסק'ה, קלט הכי טוב את המצבים והיה הרוח הדוחפת במשפחה. הוא היה כבר נער בזמן ההוא והצליח להוציא מהרופאה המקומית דבר מאד נדיר - אישור שאבא חולה ולא מסוגל לעבוד. הגיע עם האישור לאבא ואמר - "קח את זה ולך תתנדב לעבוד". התחילה מהומה בבית. אבא צעק - "השתגעת, מה אתה שולח אותי ליער אם יש לי אישור כזה!" אמא פרצה בבכי. אחי התעקש ואבא המשיך להתנגד. ואז אחי אמר - "אם לא תלך להתנדב אני אעשה מה שעשה הבן של חרש". משפחת חרש היו השכנים שלנו, בנם, בן גילו של אחי, רב עם הוריו והלשין למשטרה על אביו שאמר שסטאלין טיפש, הגיעו שוטרים ועצרו את האב שמעולם לא חזר.

אבא הלך להתנדב ואז אמרו עליו המפקחים הסובייטים: "הנה אדם שיש לו אישור מחלה ומתנדב, זהו "גיבור העבודה", מעמד חשוב במושגים סובייטיים. נתנו לו ג'וב להיות שומר המאפיה. את הלחם אפו בתבניות לפעמים נשפך קצת בצק מהצדדים ועשו ממנו מין לחמניות קטנות. אבא היה מביא אותן כל בוקר הביתה וכך נפתרה בעיית הלחם.

מכיוון שאבא היה "גיבור עבודה", גם אשתו היתה זכאית לעזרה, הוציאו גם אותה מהיער. אמא היתה אישה יפה והטטרי קצת התאהב בה. התפקיד שנתנו לה - כל יום בארבע בבוקר לבוא לבית המפקדה, לנקות ולהדליק את התנור, שהמקום יהיה חם כשיבואו. אסור היה לצאת ליער בלי גפרורים כי האמינו שזאבים בורחים מאש. הטטארי הכניס כלב לבניין והתחבא מאחורי הארון. כשאמא באה, בחושך היא היתה בטוחה שזה זאב, פרצה בצעקות ובכי, ניסתה לברוח אבל הדלת היתה נעולה ואז הוא יצא ואמר - זאת רק בדיחה, זה רק הכלב שלי. מאחר והתחרט שהבהיל אותה הוא נתן לה פתק אישור לקבל קילו לחם, בקבוק שמן, קילו סוכר וקילו קמח. אמא נתנה לי את הפתק, הלכתי לחנות, הייתי ילד נחמד וידעתי לשיר שיר נגד הפולנים. החנווני, פטריוט רוסי, ביקש שאשיר לו את השיר הזה ובתמורה נתן לי כמות כפולה ממה שהיה כתוב בפתק. אלה היו חלק מהניסים שקרו לנו בסיביר.

אני אפילו זוכר עד היום את השיר הזה: "היתה מלחמה קשה... אחרי הקציר... ליד

הנחל תלויים שלדים לבנים,
יזכרו הכלבים האוקראינים
והפאנים (האדונים) הפולנים את
הקליעים שלנו". למדתי את
השיר הזה ברוסית כשכבר היינו
בסיביר, ילדים לומדים מהר.
מכיוון שכבר עזר לאמא, החליט
הטטרי שיעזור גם לבן, הוציא
את אחי מהיער ונתן לו להיות
רועה הבהמות של הרוסים. היו
כמה פרות וכמה עיזים ושילמו

פליטים באוזבקיסטן

לו בחלב. כך היה לנו לחם מאבא, מצרכים לאמא מהטטארי, ודברי חלב מאחי, ומכיוון שכבר לא עבדנו ביער היה לנו זמן פנוי, היינו כורתים ענפים ומוכרים את העץ לחימום התנורים לאחרים.

מהיהדות שלנו שכחנו כמעט לגמרי, לא היה שום דבר, לא בית כנסת ולא שבת, יוצאים לעבודה וזהו.

חיינו מיום ליום. בית הספר היה בנוי כך: פרוזדור, שתי כיתות מצד ימין, בפרוזדור היה תנור גדול שחצי ממנו בפרוזדור ורבע בכל כיתה. אני למדתי בכיתה הראשונה. לא היו לי כפפות כל החורף. היית הולך ברחוב עם אף כחול קפוא וידיים בכיסים, שצריך לשפשף כדי להחזיר את הדם. יום אחד קפאו לי האצבעות. נכנסתי לכיתה ורציתי להכניס ישר את האצבעות לחימום בתנור. באותו רגע נכנסה המורה, נתנה לי מכה ביד ונפלתי הצידה. הביאו מים ושלג ושפשפו לי את האצבעות, כאבי תופת, כך היא הצילה לי את האצבעות. אני זוכר לה את זה בתודה גדולה. היינו משחקים הרבה, בחורף בתוך הכיתות או בחוץ זורקים שלג אחד על השני ובקיץ משתוללים ליד הנחל.

אחי בנתיים התברג היטב בחיי המקום ולמעשה ניהל את הדברים הגדולים בחיי המשפחה, את חיי היומיום השאיר לאמא ואבא.

היינו במחנה למעלה משנה, כשיום אחד הודיעו לנו הרוסים שנחתם הסכם שלום בין ברה"מ לממשלה הפולנית הגולה בלונדון ומהרגע הזה כל הפולנים חופשיים. "אנחנו עוזבים את המחנה ואתם חופשיים" פרצה הידיעה במחנה. ארזנו את הדברים וצעדנו לכפר הקרוב. היה לנו כלב שנפל מהגשר בדרך וטבע. הגענו לכפר של איכרים רוסיים בשם סוצ'בה. התארגנו שם יחד משפחות יהודיות ופולניות, ובאמצע שנת 1942 יצאנו לדרך. ברגע שהיינו חופשיים היה ברור שאנחנו נוסעים לארצות החמות של ברה"מ, כמו אוזבקיסטן. התפרסם אז הספר "טשקנט עיר הלחם" זה תפס את הדמיון של ההורים שלי שיש שם אוכל ושמש. הגענו שלושים איש לתחנת הרכבת בסרוב ושכרנו קרון בהמות.

שיטת הרכבות בברה"מ פעלה כך: התחנות הגדולות נבנו על גבעה, ק"מ אחד או שניים מהעיר. ממנה יצאו מסילות לכל הכיוונים. מגיע הקטר, אתה מודיע לאן אתה רוצה, וכשהוא אוסף מספיק קרונות שנוסעים לכיוון הוא יוצא לדרך. ככה שאתה לעולם לא יודע מתי יבוא קטר וכמה זמן תיסע. אתה רתום לקטר עד שהוא צריך לנסוע לכיוון אחר, אז מנתקים

פליטים יהודים באוזבקיסטן

אותך ואתה מחכה לקטר הבא לכיוון שלך. כל פעם שהרכבת עצרה ליד עיר, אחי וחבר שלו היו רצים העירה לראות מה אפשר להביא לאכול. מים חמים היו מהקיסור. אחי גילה שבכל עיר שעוצרים בה יש משהו, בעיר אחת למשל היה אפשר לקנות רק וודקה. אחי קנה בקבוקים ככל שיכול היה לשלם ולסחוב והביא לקרון. בעיר הבאה היה רק לחם, אחי החליף את הוודקה בלחם. ככה הוא והחבר שלו דאגו להביא אוכל לקרון, כל פעם דבר אחר. אנחנו חיכינו בקרון או שיחקנו לידו.

נסיעה שיכולה להיערך שלושה ימים לקחה לנו חודש. אף פעם לא ידענו מתי יבוא הקטר הבא, תמיד היתה סכנה שאחי לא יספיק לחזור עד אז ופעם אחת זה אכן קרה. יום אחד רתמו אותנו לקטר והוא לא הגיע.

ונסענו.

כשהגענו לתחנה הבאה ניתקנו את הקרון שלנו וכל אנשי הקרון החליטו לעשות משמרות תצפית על הגבעה, בתקווה לשובו של אחי. לקחנו בחשבון שהוא יגיע איכשהו ויחפש את הקרון. במשך שעות חיכינו לרכבת שתגיע ואחי עליה. למזלי במשמרת שלי מתקרבת רכבת, קטר ואחריו קרון פחמים ופחמאי שמסיק, ואני רואה את אחי יושב למעלה על הקטר, עם הפחמאי, שניהם שחורים מפחם, יושבים מחובקים ושרים והרוסי מבסוט מרוב וודקה. מסתבר שאחי הציע לפחמאי וודקה בתנאי שיתן לו לשבת למעלה על הקטר, כדי שנראה אותו או הוא אותנו. הוא לקח בחשבון שנחכה לו ובאמת כעבור יומיים זה קרה והשמחה היתה גדולה כי בברה"מ אם אתה מאבד מישהו - לא תמצא אותו, כל כך גדולה היא, ברית המועצות.

הגענו לסמרקנד. היינו בדרך לטשקנט אבל בסוף הגענו לסמרקנד. אמרתי שבסיביר מצבנו היה לא רע, אבל פה נכנסנו לחולירע של המלחמה. **התחנה הגרועה ביותר בחיים שלנו, השנה הגרועה ביותר. 1942.**

סמרקנד מלאה פליטים, וכולם רעבים, אין אוכל. העיר הישנה בנויה מחצרות משפחתיות וסביבן מבנים, כמו משפחות ערביות, המשפחה השכירה כל חדר למישהו אחר ולנו

נשארה האורווה של החמור, ושם התמקמנו. היתה מלחמה יומיומית עם הרעב. אבא ואמא חיפשו עבודה, לא מצאו, אין שום עיסוק.

לא מתפרנסים. אבא ואחי מצאו עורות של חיות, עשו מזה מין רגל קרושה וניסו למכור בתחנת הרכבת. רוסים התנפלו עליהם, היכו ולקחו הכל. כל אחד חיפש

תחנת רכבת ברוסיה

אוכל כל הזמן, גם אני, לבד. היתה הקצבת פיתות לפליטים. המשפחה שלנו קיבלה שתי פיתות ועוד חתיכה קטנה ליום. לקבל את הפיתות האלה היה עניין של עמידה בתור, בלחץ, מכות, בין ארבע שעות ליום שלם לעמוד בתור כזה. כשקיבלת את הפיתות חיבקת בכל הכח שלא יגנבו ורצת הביתה. היה חוק משפחתי אצלנו שמי שעומד בתור מקבל את החתיכה הקטנה הזו. אחי ואני היינו רבים מי יעמוד בתור. כשבאנו הביתה אמא היתה שולחת את אבא למכור פיתה אחת וקונה גבינה. אז האוכל היומי שלנו לכל אחד היה רבע פיתה וקצת גבינה. מי שהלך לשוק מצא לפעמים איזה קליפות ואמא עשתה מרק.

כמעט ולא נפגשנו עם היהדות הבוכרית. המצב של האוזבקים המקומיים היה יותר טוב. הפליטים סבלו. אנחנו ילדי הפליטים היינו משחקים יחד. היה ידוע שכל אחד רעב הולך עם פרוסת לחם בכיס לרגע האחרון. **אנחנו הילדים פיתחנו ידיעה מי הולך למות, היינו עוקבים אחריו וכשהיה נופל היינו לוקחים את חתיכת הלחם האחרונה שלו. היו סימנים שהיינו מבחינים מי תיכף ימות. מתו שם מרעב אנשים ברחוב בלי בעיה. היינו הולכים לשוק, גונבים משהו, מקבלים משהו, מחפשים בפחי אשפה. איך כשהיינו רואים מדים היינו בורחים. הרעב העסיק אותי עשרים וארבע שעות. אתה חושב רק איך להשיג עוד חתיכת לחם. נורא קשה לתאר רעב, אתה לא חושב על שום דבר אחר.** היה שם בית חרושת לסוכר מסלק סוכר. כשהיו שוטפים את הרצפה היה יוצא מין קצף כזה קצת מתוק. היינו אוספים וזה היה הגלידה שלנו. היו מריבות על זה והיו מגרשים אותנו.

אבא היה אחראי על חלוקת הפיתה והגבינה. כשהוא חתך כולנו היינו עם העינים עליו לבדוק שהוא מדייק. גילינו שהוא מרמה... הוא חילק את הפיתה לשני רבעים יותר גדולים, אחד בינוני ואחד קטן. הרבעים הגדולים היו לנו, הילדים, הבינוני בשביל אמא והקטן בשבילו. לאט לאט הוא נחלש, הכבד עשה בעיות, **אבא מת מהרעב.** הייתי בן שמונה וללוויה לא לקחו אותי. נשארתי בבית כי אמרו שאין צורך שאסבול גם מזה. בכיתי, אבל המלחמה היתה על אוכל, זה מה שהיה חשוב אז. אחי כותב בספר שלו שפעם גנבתי לו את החתיכה וברחתי על הגגות ואכלתי בזמן שרצתי. הוא רדף אחרי אבל כשתפס אותי כבר גמרתי את החתיכה, הוא נתן לי מכות, חזרתי בבכי הביתה וסיפרתי שיוסקה הרביץ לי, אז אבא קרא לו ואמר: "בחיים אל תעז להרביץ לילד רעב".

המסע של ילדי טהארן

לפי החוזה שנחתם בין הסובייטים לממשלה הפולנית הגולה על הקמת צבא אנדרס - כל מי ששרת בצבא, או יתום פולני, רשאי לעזוב את ברה"מ לכיוון פרס. מכיון שכבר היינו יתומים מאב - תחיל מאבק בבית. אמא דרשה שאנחנו ניסע ואחי אמר שאנחנו לא עוזבים אותה לבד. אמא נעמדה הצביעה עלי ואמרה ליוסקה: "אתה חייב להציל אותי, אתה רוצה למות פה מרעב, תמות, אבל אותו אתה חייב להציל". השביעה אותו

שישמור עלי. יוסק'ה המשיך להלחם עד שבועיים לפני היציאה לדרך, כי ידע שמהדרך הזאת לא תהיה חזרה.

מי שאירגן את היציאה הזו היו בתי יתומים, מחנות צבא של אנדרס שהתארגנו, כנסיות, כל ארגון פולני, הרוב היה קשור לכנסיות. מי שלא היה בבית יתומים לא היה יכול לצאת. מכיוון שלא היה מקום לכולם החיילים הפולנים היו לוקחים את הילדים היהודים וזורקים אותם מהרכבת. התארגנה קבוצה של אחי והילדים הגדולים בני גילו ששמרו עלינו, נכנסנו בכוח לרכבת והגדולים שמרו עלינו. היו מכות קשות והיו מקרים שחלק באמת נזרקו. הרכבת זזה ואנחנו עליה ואמא נשארה לבדה בסמרקנט. בתחילת הנסיעה היו כמה ימים מתוחים במיוחד, אסור היה לצאת מהקרונות, עד שהגענו לקראסנובורסק העיר גדולה. משם התארגנו על דוברות שישטו דרך הים הכספי לפרס. היו אלה מין דוברות שסירת מנוע משכה אותן, הצלחנו להיכנס לאחת כזו. מגיעים לפחלאווי - נמל פרסי, ברגע שדרכנו על אדמת פרס הבנו שיש אוכל. זה היה השינוי הגדול. כל המסע רצינו רק לברוח מברה"מ. הגענו לפחלאווי, עיירת קייט, חול, סככות וכיסאות נוח על החוף ופתאום יש אוכל, פירות וירקות. לקח לנו זמן להתרגל לזה שיש אוכל, זה היה חלום עבורנו. פתאום אף אחד לא כועס עלינו, מין חופש. היינו שם בערך שבוע עד שהגיעו משאיות של הצבא הפרסי שבדרך חתחתים עלו להרים, משם ירדנו בירידות חדות מאד עד שהגענו לטהרן, יהודים ופולנים יחד. כמובן שבדרך היו מכות וקללות. הדרך היתה מסוכנת ותלולה, רכב עם חיילות פולניות לפנינו התדרדר לתהום אבל לאיש לא היה אכפת. בטהרן הגענו למחנה גדול של הצבא הפולני, הבריטי והפרסי. מעבר לגדר היה בסיס נוסף של חיל האוויר הפרסי. התחילו לחלק אותנו בין האוהלים. בשלב מסוים התחילו להפריד בין היהודים והפולנים. אז גם הגיעו אנשי הסוכנות היהודית. ציפורה שרת ארגנה את העסק הזה. בתוך המחנה הפולני הגדול עשו מחנה קטן של יהודים. כאן כבר טיפלו בנו אנשי הסוכנות. חולקנו לקבוצות לפי גיל, לכל גיל אוהל שלו.

כשהצטרפנו למסע, רצינו רק לברוח מהמלחמה הרעב והפחד. אמא אמרה לאחי שנגיע לפלסטינה אבל אני לא ידעתי כלום מזה. המילה לא היתה זרה לנו, נודע לי אחר כך שאבא עוד בפולניה חשב על פלסטינה. אבל בראש ובראשונה מטרתנו לא היתה ארץ ישראל, אלא בריחה מהרעב והסבל.

ילדי טהרן

והנה אנחנו במחנה של ילדים יהודים בלבד, חלקם אפילו דתיים. ויש מדריכים ישראלים. המדריך הבכיר היה חניך השומר הצעיר שקיבל דרגות ומדים של קצין פולני כדי שיוכל לסדר עניינים. הצפיפות היתה איומה, היינו ישנים כל כך צפוף שכשמישהו היה צריך להסתובב כל השורה היתה מסתובבת. היו מחלות. לא היה רעב אבל גם לא מספיק אוכל, היו לנו עיניים

גדולות בנושא האוכל. התחיל חורף, ובטהרן קר מאד. היהדות הפרסית התארגנה והביאה לנו גם אוכל וגם בגדים חמים. כשלא היו מספיק בגדים עשינו הפגנה וקיבלתי כובע, גרביים ועוד והמצב השתפר. במחנה למדנו עברית, עשינו ניקיונות, היה מסדר בוקר שבו היינו שרים "אנו עולים ושרים..." וסיפרו לנו על ארץ ישראל אליה נגיע.

כדי להגיע עם האוכל למחנה שלנו עברנו כל ארוחה סידרה של מכות וקללות, סיפור יומיומי. המטבח היה משותף לפולנים וליהודים, אז מהמטבח היינו הקטנים הולכים עם הכלים של האוכל והגדולים ואחי ביניהם היו שומרים עלינו מהצדדים שהפולנים לא יקחו לנו.

מעבר לכך הפולנים תמיד היו מנסים לגנוב יהודים לכנסיה, כדי להעביר אותם לנצרות. חליתי שם ושלחו אותי לבית חולים שהיה בחלק הפולני. באחד הימים ראיתי ילדה בת גילי הולכת עם צלב והנזירות מטפלות בה. שאלתי אותה מי היא, התעלמה ולא ענתה כלום. אני ידעתי שאחיה, שהיה בקבוצה של אחי, מחפש אותה. בטהרן האחים הגדולים, בני השתיים עשרה טיפלו בבני השמונה, בני השמונה טיפלו בבני הארבע. היה ברור שצריך להישמע לאח גדול. כשחזרתי מבית החולים סיפרתי לאחיה שראיתי אותה. הוא ברר באיזה חדר, הלך אליה והיא כבר עברה איזה תהליך אמרה לו: "אני לא יהודיה, לא מכירה אותך, שונאת יהודים, לא אלך איתך". הוא חשב מה לעשות, לבסוף נכנס אליה בלילה דרך החלון, עטוף בסדין, הציג את עצמו בידיש כאבא שלה שחזר מהקבר ולשכנע אותה שתחזור לאחיה וליהדות. בלילה ראשון לא הצליח בלילה השני לחזיר אותה למחנה וליהדות. בטהרן היינו כשמונה חודשים.

היינו צריכים לטוס לארץ ישירות דרך עיראק, העיראקים סרבו. לכן נאלצנו לעשות סיבוב ענק באניות. באחד הימים הודיעו לנו שתבוא משלחת בריטית לבדוק אותנו וכל האנשים שיכולים לעלות לארץ יסעו לעיר נמל פרסית ומשם באוניה לארץ. בדיוק באותו הזמן "תפסתי" מחלת עור שהתבטאה בבועות קטנות בין האצבעות שכשמגרדים אותן הן נעלמות לעשרים דקות. הבריטים "עלו" על זה, ולכן כל ילד שבא להיבדק, הושאר לעשרים דקות עם ידיים על הקיר ורק אז בדקו אם יש לו את המחלה.

אותי תפסו.

בטהרן עומדת רכבת, בידי שוטר בריטי רשימה ובה שמות אלו העולים לארץ ואני לא מופיע בה, בגלל המחלה. השוטר עומד על המדרגות ומקריא שם ושם והנער ששמו מוכרז עולה לרכבת. אחי בא אלי ואומר "כשמקריאים את השם שלי (של אחי), אתה עולה". שאלתי: "ומה איתך?" "תעזוב, תעלה", ענה לי. וכך עשיתי. כשקראו בשם שלו עליתי. כשהסתיימה הרשימה וכולם עלו, אחי ניגש לשוטר ושאל: "למה לא

ילדי טהרן מגיעים לעתלית

הקראת את השם שלי?" השוטר בודק ועונה: "אתה כבר עלית". ואחי מתעקש: "איך עליתי, הרי אני פה". היה ויכוח, קראו לקצין שאמר - נבדוק אם זה באמת אתה. קראו למדריכים שאישרו שזה באמת יוסף... הקצין הגיע למסקנה שהשוטר התבלבל, והעלו את אחי לרכבת.

הגענו לנמל אבדאן בפרס ומשם הפלגנו באוניה הבריטית "דליניה" לקאראצ', היום בירת פקיסטן. הכניסו אותנו למחנה צבאי שהיה בפיקוד אמריקאי- הודי. חילקו אותנו שוב לאוהלים. היו קצת מחלות ים אבל לא רעב. היה שם חדר אוכל ענק אמריקאי, שם אכלנו. התברר שהאחראי על הסדר במחנה הוא איזה רב סמל עם שם יהודי, בחור יהודי מברוקלין. הוא אסף את הסיפורים שלנו ואמר - עוד שבועיים מגיעים מטהרן הפולנים, אנחנו נטפל בהם. ואחרי שבועיים הפולנים אכן הגיעו, הם חטפו מכות, פעם ראשונה שיהודים הרביצו לפולנים. לבתי השימוש, שהיו מרוכזים בקצה הבסיס, הם הלכו רק בקבוצות מרוב פחד, וכשבאו להתלונן הרב סמל אמר - מה אתם רוצים, יש משטרה, הם שומרים על הסדר. זו היתה הפעם הראשונה והיחידה שיכולנו להתנגם בפולנים על מה שעשו לנו מאז סמרקנד.

היינו בקאראצ' שלושה שבועות ועלינו על אוניה נוספת, "נארליה". הים היה ממוקש כולו, עברנו אימונים למקרה והאוניה עולה על מוקש וטובעת חולקנו לסירות הצלה והיו לנו חגורות הצלה. יום אחד היתה אזעקת אמת, כולנו התייצבנו ליד הסירות, ראינו צוות בריטי יורד עם סירה ומזיז עם מקלות את המוקש. האוניה עברה לאט ליד המוקש, אחרי המעבר הזה היתה הקלה ושמחה גדולה. יום אחד ראינו מטוסים

ילדי טהרן מגיעים לעתלית

איטלקים מפציצים אוניית דלק פולנית שנסעה לפנינו. היה פיצוץ עצום. פחדנו שהם יפציצו גם אותנו והבריטים כיוונו אליהם את התותחים ולבסוף הם עזבו בלי להפגיז אותנו. הגענו לנמל עדן, בערב. כל אירופה שעברנו עד עתה היתה חשוכה לגמרי בלילות, האפלה גמורה. פתאום בעדן היו המון אורות, נמל עם אורת צבעוניים, הרגשנו פתאום שיצאנו מהמלחמה, עד אז רק עברנו ממחנה למחנה. לא הסכימו לנו לרדת מהאוניה אבל הביאו ממתקים, שהינו שם לילה ולמחרת המשכנו לפורט סעיד. שם התרגשנו כמו שלא התרגשנו ושמחנו מאז הילדות. נפגשנו עם הבריגדה היהודית. זו היתה חוויה שזכורה לי כחוויה החזקה בחיי. לראשונה ראינו חיילים, במדים, עם סמל ישראל, אוהבים אותנו. חיבקו אותנו, דיברו יידיש ועברית, לקחו את הקטנים לידיים הביאו אותנו לאולם עם אוכל וממתקים, פתאום הרגשנו אהובים, אחרי כל הדרך הקשיים והמראות הנוראיים שראינו, הרגשנו אהבה. עשו לנו חגיגה, עם אוכל ושירים, היה מרגש, יהודים, מזדים... כמו חלום של אחרית הימים. מפקד הבסיס היה ליובה אליאב ז"ל.

מפורט סעיד עלינו על רכבת ודרך רפיח - לארץ. גם ברפיח היה אירוע. היתה שם ביקורת של המשטרה הצבאית הבריטית, היה להם כובעי מצחיה עם אדום למעלה. זה בדיוק הכובע שהכרנו של ה- נ.ק.ו.ד. שמונה מאות ילדים פרצו בבכי כי נפוצה שמועה שהם רוסים ומחזירים אותנו חזרה לרוסיה. הרגיעו אותנו אבל היתה חצי שעה של היסטריה איומה. משם המשכנו... עד עתלית.

החל מגדרה, לכל אורך הדרך עמדו כל עם ישראל. זרקו לנו פרחים, ברכות, צעקות - מכיר את מוישה, את יהושוע? לכל האורך הארץ, לקבלת פנים כמו שאנחנו זכינו, אף עולה לא זכה.

הגענו עם הרכבת לעתלית, נכנסנו למחנה, חולקנו לצריפים שם, וזכורה לי ערימה ענקית, אולי בגובה שתי קומות, של תפוזים באמצע המחנה. התנפלו על התפוזים, והערימה הלכה וקטנה וכל תושבי חיפה עמדו מסביב ולא הבינו איך הערימה קטנה כל כך מהר. לא תפסו מה זה בשבילנו לאכול חופשי כמה שרק נרצה.

בעתלית היינו כמה שבועות, שם קיבלנו טיפול של אחיות ושל סוציולוגים, ופסיכולוגים. חילקו אותנו לקבוצות, בעיקר לבתי ספר חקלאיים, הקבוצה שלי נשלחה

ילדי טהרן מגיעים לעתלית

לחוות הלימוד בירושלים, ליד ארמון הנציב יחד עם אחי. בחוות הלימוד כבר היו ארוחות מסודרות, ישנים על מיטות עם סדינים, התחלנו לחזור לחיים נורמליים.

ואז התגלתה שוב המחלה שלי ולקחו אותי לבי"ח הדסה. בהדסה "התלבשה" עלי משפחה דתית, שהודיעה שהם יודעים מי אני, מי אבא שלי, אמא שלי וכל המשפחה. התחלתי לגדל פאות והייתי מאושר שיש לי משפחה בארץ, ליד המיטה הניחו עבורי ארגז עם ספרי קודש, הייתי מאושר. כשאחי בא לבקר אותי אמרתי - תשמע יש לנו משפחה, עם דוד כזה ודודה כזאת ... והוא אמר לי - אין, זה שקר וכזב. יש לנו רק דודה אחת בארץ, גרה בתל אביב ביהודה הלוי, השאר זה שקרים, אתה תצא מפה ותחזור אלי. לפני שיצאתי מבית החולים, הם כבר לקחו אותי לישיבה. אחי וחבריו באו לבית החולים והוציאו מהמנהל בכוח מידע מי לקח אותי ולאן. הם הגיעו לישיבה ובכוח הוציאו אותי והחזירו לחוות הלימוד. קיצצו לי את הפאות אבל מעט מספרי הקודש נותרו, עד היום יש לי בבית ספר תהילים משם.

בחוה נפגשנו עם הנרייטה סאלד, ששוחחה עם כל אחד מאתנו וניסתה לברר ולכוון לאן נפנה. ערכו לנו סיור בארץ למקומות אליהם נוכל לעבור. כשהגיע תורי, וקלפהולץ זה לקראת סוף ה- א'ב'. אחי אמר לי - אתה לא הולך לקיבוץ דתי וגם לא לקיבוץ של השומר הצעיר כי אנחנו שונאים את סטאלין. כשהגיע תורי להיפגש עם הנרייטה סאלד, כששאלה לאן אתה רוצה ללכת? אמרתי - לדגניה.

הכרתי את דגניה מסיוור שעשו לנו קודם לקיבוצים שהסכימו לקלוט, ודגניה היתה בין אלה שענו על המשאלות של אחי, לא השומר הצעיר ולא דתיים. אבל היא ענתה לי - בדגניה מלא. אז אולי דגניה ב'? גם שם כבר מלא, איחרת. ואז היא חשבה ואמרה: יש קיבוץ שפעם נקרא דגניה ג', עכשיו קוראים לו גניגר. מוכן לנסוע לשם? אמרתי כן, וכך נשלחתי לגניגר. הגענו לשם, אחי ואני, בפסח 1943. גניגר זה עדיין בית בשבילי.

(עד כאן חלקו העיקרי של הראיון ל"יד ושם")

ארץ ישראל - הגענו לגניגר

בן תשע הגעתי לגניגר, ימים אחדים לפני חג הפסח 1943.

יוסק'ה, הגדול ממני בשש שנים, טיפל בי לאורך כל המסע הארוך שעברנו מאז נפרדנו מאימא שנשארה לבד בסמרקאנד שבאוזבקיסטאן, ועד שהגענו לגניגר.

הגענו לקיבוץ במסגרת "ילדי טהראן" כחמישה עשר נערים וילדים.

רוב בני הקבוצה היו בגילו של אחי, כבני חמש עשרה או שש עשרה. אנו, הילדים הצעירים, היינו רק שלושה. אחת מאתנו נפטרה כעבור זמן קצר, כך שמ"הקטנים" נשארו רק אלינה ואני.

חברת הקיבוץ אסתר הרשקוביץ לקחה על עצמה לקבל אותי כבן מאומץ במשפחתה. אסתר דאגה לכל מחסורי באהבה אמתית. אסתר היתה קיבוצניקית שרופה. פולניה אבל חס וחלילה לדבר בפולנית איתה או על בסביבתה. בגניגר באותו הזמן מי שדיבר מילה בפולנית שילם קנס של מיל אחד לקרן הקיימת. אסתר היתה אישה מאד קשוחה שלא עברה אף עברה קיבוצית. היתה גרושה וזה היה נדיר ולא מאד מקובל אז. בעלה עזב את הקיבוץ כדי לפתח קריירה והיה לה בן אחד בשם דן. אסתר קיבלה אותי באהבה וזו היתה בשבילי הפתעה מאד נעימה ומחממת, הרי הגעתי ממלחמה קשה. היא גילתה שאני רגיש לדיגדוגים והרבתה לדגדג אותי. היא תמיד דאגה שכל הזכויות שלי ישמרו- שאקבל חולצה לבנה בזמן, שאגיע בארבע הביתה. להסביר לי מה זה קיבוץ היא לא ניסתה, אבל דרך הגישה שלה והאהבה שלה הבנתי בעצמי. ואכן כשאמא שלי הגיעה אחרי המלחמה לגניגר היתה ביניהן ממש קנאה. אהבתי לבוא לחדרה של אסתר והיא דאגה לי לכל פרט כמו אמא לכל דבר. היא עזרה לי להרגיש ביטחון בגניגר מהרגע הראשון.

הגענו ממלחמה. בחדר האוכל של הילדים היה שולחן ל"טהראנים" ושולחנות לבני המשק. תורן אחד הגיש את הלחם לשולחן האחד שלנו ותורן שני הגיש לחם ליתר השולחנות. התורן שלנו עבד קשה, רץ שוב ושוב להביא לנו לחם. אכלנו כמויות לחם לא

משה, אסתר ויוסקה בגניגר

יאומנו וכמובן גם החבאנו לחם, לימים פחות טובים. לעומת זאת חצילים לא היינו מסוגלים לאכול ובכל ארוחה שוב היו שולפים לנו את החצילים מהארוחה הקודמת ואת מה שלא הצלחנו לזרוק בחשאי היינו מקבלים שוב בארוחה הבאה, עד שהמנות האלו היו נזרקות ובמקומם היו מכינים לנו... חצילים.

בגניגר היתה נהוגה לינה משותפת, כמקובל בזמנים ההם. קיבלתי זאת בשמחה, חייתי כבר תקופה ארוכה ללא משפחה ודרך זו תאמה את מצבי. צורפתי לחדר עם שלושה מבני המשק. הייתי שונה מהם בצורת, במנהגי בנימוסי ובתפיסת העולם על החיים. לנו היו נימוסים פולניים, כבוד למבוגרים, אבל לקח רק זמן קצר עד שהשתלבת. כשנה אחרי שהגעתי הגיעו שני ילדים מסוריה והם התייחסו אלי כבר כאל קיבוצניק לכל דבר, ככה נראיתי להם. עם השנים הם הפכו להיות מלבד שותפי לחדר, לשותפי בשירותי הביטחון ולחברי הטובים ביותר. אמנם נראיתי קיבוצניק לכל דבר, אבל עם השפה היו לי עדיין בעיות. גם רגיל הייתי להילחם על כל פרט מרכושי ולו הקטן ביותר, ולדאוג להישרד בכול מחיר. בקיצור "עוף מוזר" בעיניהם. כשהגענו לעתלית הפשיטו אותנו מבגדינו מלאי הכינים ונתנו לנו בגדים משומשים, כנראה של ילדי חיפה. את כל הבגדים שלנו שרפו. האם הגעתי עם איזה שהוא חפץ? אינני זוכר, בוודאי שלא עם מזוודה. היינו העולים החדשים הראשונים שהגיעו אי פעם לגניגר. לא ידעו באותם ימים לא על השואה ולא על המחנות. צחקו עלינו שהיינו לבנים ולא

בגניגר

חברמנים, מה גם שלא ידעתי מילה בעברית ולא הכרתי את מנהגי הילדים ובקושי את צורת החיים במקום המוזר הזה. בכל זאת תוך זמן קצר נקשרו קשרים עם החברה. כנראה קלטתי מהר את חוש ההומור שלהם, הצטרפתי מהר להתנהגותם בחדרי המגורים בכיתה ובבית הספר. בעייתי העיקרית בהתחלה היתה כאמור השפה, לא הבנתי מילה ממה שחברי לחדר אמרו לי. למזלי בין חברי הקיבוץ היו רבים דוברי פולנית או רוסית ועל אף קנאתם לעברית, נעזרתי בהם רבות. וכך תוך זמן קצר השתלבתי בין הילדים. חלק מההשתלבות נעשתה בעזרתו של שאול ארלזרוב, בנו של חיים ארלזרוב שהיה ממנהיגי הישוב העברי בימים ההם ונרצח עוד בטרם הגעת בנו לגניגר. שאול היה ילד חוץ

בגניגר והתחברנו ובין שאר הדברים שהוא הראה ולימד אותי הוא לימד אותי איך לגנוב שוקולד מהמחסן בחדר האוכל של הילדים, איך לפרוץ למחסן ואיך לחמוק בלי שירגישו. היה זה שיעורי הראשון במעקב וריגול.

דווקא אז, אחרי מספר חודשי הסתגלות התחלתי להרטיב בלילות במיטה. איזו בושה נוראה! בהזדמנות זו התגלתה בעיה נוספת, אחרי שנים של מלחמת הישרדות, עכשיו כשהיה שפע של אוכל סביבי התחלתי מסתיר מתחת לכרית במיטתי כיכר לחם ליתר בטחון, הרעב אותו חוויתי ברוסיה עמד מאחורי הדאגה הזו. כאן התגלתה במלוא גדולתה אהבתן וחוכמתן של המטפלות בגניגר, כדי לא לבייש אותי בפני הילדים הגרים איתי באותו החדר, אחרי לכתנו לבית הספר, נהגו המטפלות להפוך את המזרון הרטוב, להחליף את הסדין ולא לגעת בלחם המוסתר, כאילו דבר לא קרה. גישתן זו עודדה והגבירה את אמונתי באהבת האדם. בלי להתחשב במזג האוויר, היו באות להעירני לקראת חצות ובשקט שולחות אותי לשירותים. כך נגמלתי לאט לאט מצרה זו. עם הזמן כיכר הלחם הפך לחצי כיכר ולבסוף גם הוא נעלם. קליטתי בארץ הושלמה.

רק משבגרתי הבנתי את הרצון הטוב והחכמה הרבה בה תרמו המטפלות, בעיקר ז'ניה ובתיה, לקליטתי הטובה בקיבוץ. עד היום אני אסיר תודה להן על דאגתן. שנים רבות מאוחר יותר הבת של ז'ניה סיפרה לי שאמא שלה ריחמה עלי כי יש לי שני קמטים בפנים כשחייכתי והיא סיפרה לה שהקמטים נוצרו, מהדמעות שבכיתי בכל שנות המלחמה.

כשהגענו לגניגר אחרי המסע הארוך, היה לנו קשר מכתבים עם אמא אחת לחודשיים בערך, עד שפתאום קשר המכתבים הפסיק. היתה מלחמה, הגרמנים התקדמו ברוסיה בכל החזיתות, בסמרקנד נהיה יותר ויותר גרוע כי כל הפליטים המשיכו לנהור לשם, כל הרפובליקות הסובייטיות סביב התמלאו גם הן בפליטים.

הגיע אחד במאי 1944. בעפולה חגגו את "אחד במאי" בעצרת אזורית גדולה של העמק. אני הייתי כבר שנה בארץ, החליטו שאני אקרא לפני כל הקהל הגדול שיר בשם "כף אורז", שיר של קומוניסט סיני על אמא מסכנה שהיו לה כמה בנים והיתה צריכה לחלק כף אחת ביניהם. תעמולה קומוניסטית לגמרי... הקראתי כנראה בסדר, וכשחזרנו לגניגר אמרתי ליסקה - אנחנו כותבים לאמא ומספרים על ההופעה שלי.

כתה ט' בגניגר

יוסקה כתב בפולנית והוסיף תמונה שלנו מגניגר ושלח את זה לכתובת שם גרנו לפני שעזבנו, אבל אמא כבר לא היתה בבית הזה.

היא היתה מאושפזת בבית חולים, חולה בטיפוס הבהרות. זאת מחלה שמלווה בחום שעולה, עד היום השלוש עשרה, ואז יש משבר - או שהחום יורד או שמתים. ביום האחד עשר לאשפוזה, החליטו להעביר אותה לחדר הגוססים, מצבה נראה חסר תקווה.

הקומוניסטים הקטנים

אין לנו מושג איך המכתב הגיע לבית החולים. אבל המכתב הגיע. רופא רוסי, קומוניסט, פתח את המכתב ונתן צעקה: לא ייתכן שהאישה הזאת פה, שיש לה שני בנים קומוניסטים בארץ הקודש, ואנחנו ניתן לה למות.

היתה תרופה נורא יקרה לטיפוס הזה, תרופה שנתנו רק לקצינים גבוהים, הרופא לקח את התרופה ונתן לה, הוציאו אותה מחדר הגוססים והחזירו לחדר החולים ואמא הבריאה. לא קיבלנו מכתב תשובה ממנה, את

זה אמא סיפרה לי שלוש שנים לפני מותה... הסתכלנו בתמונות והיא נזכרה. זוכרים שאמרתי שהיא מיעטה לספר סיפורים?

בצאתה מבית החולים "התלבש" עליה גבר בשם לונק, וכשנגמרה המלחמה כל מי שהיה אזרח פולין היה יכול לחזור לארצו. לונק אמר לה "בואי נחזור הביתה לקראקוב". הוא היה יהודי ציוני. הם החליטו לחזור יחד לקראקוב, בדרך הם עברו את הפוגרום בקלצה, פוגרום ביהודים, שנערך אחרי שהמלחמה הסתיימה. הם היו על הרכבת ולא ברור איך ניצלו.

קראקוב היתה תחת שלטון סובייטי וכמו שהם הגיעו לשם המשטרה הפולנית, שהיתה כבר קומוניסטית, אסרה את לונק בטענה שהוא רביזיוניסט. מסתבר שהוא היה איש אצ"ל, חירותניק, והיה רשום אצלם שהוא מתנגד למשטר. הוא נלקח ישר לבית סוהר. אמא הסתובבה בקראקוב לבדה. במקביל יוסקה החליט לפנות לנציב הבריטי העליון ומבקש סרטיפיקט לאמא. באותה תקופה הבריטים שלטו בארץ ולפי חוקי "הספר הלבן" לא היתה אפשרות להיכנס ארצה ללא אישורו של פקיד בכיר. יוסקה החליט לפנות לבכיר ביותר - לנציב

העליון עכשיו כבר ידענו שאמא חזרה לקראקוב.

כולם לעגו ליוסקה, הוא היה אז בן שבע עשרה, זה היה ב- 1946. מזכיר גניגר אמר לו, אם תתקבל אצל הנציב העליון (סר אלן קאנינגהם) אני אסייע אותך לשם. יוסקה ביקש ממישהו שינסח לו מכתב לנציב העליון. אף אחד לא האמין, אבל יום אחד הגיעה בדואר הזמנה לפגישה אצל הנציב העליון. יוסקה נכנס למשרד המפואר בירושלים והצליח לקבל סרטיפיקט לאמא. זה היה הסרטיפיקט האחרון שהוציאו בשם מלך אנגליה בזמן המנדט הבריטי על ארץ ישראל. אחרי זה לא היו יותר אישורי כניסה לארץ.

אחרי שאמא עלתה לארץ היא זרקה את הסרטיפיקט, כך שאין בידינו את המסמך ההיסטורי הזה. כשהיא קיבלה את הסרטיפיקט בקראקוב, זה היה סרטיפיקט זוגי, היא הלכה לבית הסוהר ואמרה ללונק - אתה הוצאת אותי מרוסיה, עכשיו יש לי סרטיפיקט לישראל, בוא נעשה חתונה פיקטיבית ונעלה לישראל. הוא הרי היה ציוני. וכך עשו.

אמא הגיעה לארץ ישראל באוניה, במוצאי שבת - 29 לנובמבר 47, יום ההצבעה המפורסמת על הצעת החלוקה היינו בגניגר כשספרו את הקולות באו"מ, זה היה יום שישי, רקדנו עד אור הבוקר. הבריטים עזבו את חיפה במוצ"ש. בבוקר יום ראשון קיבלנו מהקיבוץ טנדר ונסענו להביא את אמא מחיפה.

אנחנו עומדים בנמל, אמא על הסיפון אבל לא נותנים לנוסעים לרדת. יוסקה ראה אותה והיא אותו. ויש עיכוב ועוד עיכוב, אני לא זוכר מה אני עשיתי. אבל יוסקה עשה סקנדל עד שנתנו לה לרדת. גם לונק ירד איתה אבל לא בא איתנו לגניגר מכיוון שהיה פעיל באצ"ל, באותם ימים התחילה המלחמה בארץ והוא יצא בדרכו לירושלים. אמא נסעה איתנו לגניגר. בלית ברירה היא השתכנה אצל אמי המאמצת אסתר הרשקוביץ. אי אפשר להגיד שלא היתה קצת קנאה בין הנשים אבל זו היתה המציאות והן נאלצו לחיות איתה. כל הקיבוצים היו בשנים ההן עניים, וברקע כאמור כבר החלה מלחמת העצמאות. יפיע, הכפר על יד נצרת, היה כפרו של אחד ממנהיגי הכנופיות הגדולים, מוסטפא קאוג'י והם היו לא פעם יורים על הקיבוץ.

את כל הקרב על משמר העמק ראינו. הבית שלנו היה בן קומותיים. באותם ימים הגיעו אלינו שני חיילים, חייל פולני שברח מצבא אנדרס בנצרת וחייל אמריקאי שהגיע כמתנדב

עם משקפת ענקית. במשקפת זו צפינו בקרב, עקבנו אחרי הפגזים שנשלחו משני העברים. הסכנה היתה מוחשית ובכל זאת כשזה קורה בארץ שלך זה לגמרי אחרת. היינו כבר די גדולים והשתתפנו כעזרה להגנה. חפרנו תעלות, מילאנו כדורים, השתתפנו בשמירות. כל פעם שהם ירו מיפיע דרך היער אמא אמרה - "אוי, ברחתי ממלחמה ונכנסתי בחזרה למלחמה" ואסתר היתה עונה לה: "את כולנו יהרגו פה". ביניהן אסתר נאלצה לדבר פולנית, כי אמא כמובן לא ידעה מילה בעברית. בקיצור, היה ברור שאמא לא יכולה להישאר בגניגר, מה גם שהיא לא היתה טיפוס של קיבוצניקית.

אל קורותיה של אמא עוד אחזור בהמשך.

כתה ח' בגניגר, לפני המעבר
למקס פיין

יוסק'ה, אמא חנה ומשה - יפו

אבא - אחרית דבר

כשאמא הגיעה לישראל, היא הביאה תמונה של הקבר של אבא. היא סיפרה שהוא קבור בבית הקברות של היהודים הבוכרים בסמרקנד ולא ידעה פרטים נוספים.

לפני שהגיעו הפליטים בית העלמין שם היה מסודר ומטופח, בזמן המלחמה והרעב מתו אלפים רבים של פליטים יהודים. הפליטים הוטמנו במהירות וללא סדר בשולי בית הקברות.

שנים רבות מאד מאוחר יותר שושנה אגמון חברתנו מנירים נסעה לסמרקנד לטיול, בקשתי ממנה, שאם במקרה ילכו לבית הקברות היהודי שתחפש את הקבר של אבא, ונתתי לה את התמונה. כשהגיעו לסמרקנד אמרה למדריך הטיול "יש חבר שלי שאבא שלו קבור פה, שמו של הבן משה עציזון".

"משה עציזון? שאל המדריך. אנחנו חברים ותיקים, הוא עבד אתי". בבית הקברות של הבוכרים המדריך סידר את כולם לחיפוש בשורות, ובין הקוצים מצאו את הקבר, לפי התמונה. ניקו מסביב וצילמו שוב. הסיפור הגיע בדרך לא דרך למדריכת טיולים בשם כרמלה כרמון, שעבדה בעבר כסוכנת קטפות כותנה באוזבקיסטן. באזור ההוא של העולם מזג האוויר בחורף קר ולח ובקיץ לוחט ולח. רק בסתיו ובאביב נעים. בעונות אלו כרמלה מוציאה לשם כל שנה ארבעה טיולים. היא הזמינה אותי

להצטרף למסע ושם על הקבר של אבא הקראתי מכתב שכתבתי לו ואמרתי עליו סוף סוף קדיש. מאז בכל סיור שלה, הסיפור של אבא שלי הוא חלק מהתוכנית. היא מקריאה ליד הקבר את מה שכתבתי, וביום השואה אומרים עליו שם קדיש. אם הטיול יוצא ביום העצמאות מרימים דגל ושרים התקווה. היא עושה מזה אירוע חינוכי. ככה פתאום אבא שב ועלה לגדולה.

מדברי על קבר אבי - סמרקנד - 2008

שלום אבא

באתי לומר קדיש.

אמנם באיחור של שישים ושש שנים, אבל מה זה לעומת חיי הנצח שלך שם למעלה. מה אומר בן לאביו אחרי כל כך הרבה שנים?
(פה סיפרתי באוזניו את שסיפרתי לכם, על השתלשלות הדברים עד למציאת הקבר ועל זיכרונותי מהרעב הגדול ממנו הוא מת).
והוספתי:

מותך מצא אותך, בדירה עלובה שחמור הוחזק בה קודם. מתת בכלוך, בסחבות מלאי כינים ובעליבות איומה. כל זה קרה לגוף שלך, אבל הנשמה, הנשמה עלתה לשמים כנשמה אצילה, אצילה שאין כמוה, כי במותך למעשה הצלת את כולנו.

בעקבות מותך יצאנו יוסקה ואני לדרך המפותלת שהובילה אותנו לארץ הקודש. ובארץ הקודש אבא, המשכנו את דרכך ואת זרעך. בעזרת כלותיך הנהדרות רחל ובתיה נולדו לך שלושה נכדים מקסימים: אורית, זאביק וסמדר. הם המשיכו את שרשרת המשפחה ועכשיו אבא יש לך בישראל משפחה גדולה, בארץ השמש והחופש של היהודים, ארץ שאנו גאים אוהבים ונלחמים עליה, ארץ שמרשה לניניך לפרוח כמו פרחים באדמה הטובה. יש לך אבא תשעה נינים. אחד מהם בתל אביב הגדולה ושמונה מהם בקיבוצים. איך אסביר לך מה זה קיבוץ? מין קולחוז כזה רק משופר. כאן פורחים ניניך בחופש, בטוב, בצחוק ובאושר. הם גדלים בריאים חזקים ויפים והחשוב ביותר, לא סבלו אפילו יום אחד מרעב. תמיד שבעים. את דברי אלה אמרתי אבא בעברית שהיא שפתנו, ועכשיו אומר עליך קדיש יתום כדרך היהודים.
היה שלום אבא ושיהיה לך טוב שם בשמים.

החיים בגניגר

לגניגר הגענו, כזכור, בלי לדעת מילה בעברית, ללא הכרות עם חיי קיבוץ, וכיצד מתנהגים ילדים שלא עברו את המלחמה. בקיצור הגענו יצורים מוזרים. הוכנסתי לכיתה ג', ותוך תקופה קצרה התחלתי לקשקש מעט בעברית והשתלבתי בין ילדי הכיתה.

כל אחד עבר את הקליטה בצורה שונה. עלי למרות כמה תקריות עברה הקליטה בקלות יחסית. אתן דוגמא לאחת התקריות:

באותה תקופה התקלחו ילדי הקיבוץ בנים ובנות ביחד. אני כעולה חדש, וגם קצת כטיפש, כמובן התנגדתי. יום אחד החליטה המטפלת שהגיע הזמן שאהיה כשאר הילדים. כאשר קבוצה של בנות חמודות התרחצה, החליטה המטפלת שזו שעת כושר לחנך אותי והחלה להפשיטני בכוח, רק לא שמה לב שהיא עצמה הייתה עטופה בחלוק ארוך הרכוס בשורה של כפתורים. בשעת המאבק בוהן רגלי נכנסה בין כפתוריה, ישרתי את רגלי וכל כפתוריה נפרמו, החלוק נפתח ובגדיה התחתונים נתגלו. בבהלתה עזבה אותי וסגרה את החלוק. היה זה הקרב האחרון בנושא המקלחת.

בגניגר באותה עת חונכנו פחות או יותר לפי שיטתו של יאנוש קורצ'ק,

עליו יש סיפור בספר זה, המסופר מהצד של משפחתה של בתיה אשתי.

על פי שיטתו, לילדי חברת הילדים זכויות וחובות בנושאים הקשורים לחייהם, הן כתלמידים בשעות הלימודים והן כחברי חברת הילדים בשעות שאחרי הלימודים. מידי פעם התקיימו אספות של חברת הילדים ובהן העלו את הבעיות הקשורות ללימודים, לעבודה ולבעיות התנהגות בין הילדים. על פי שיטה זו ועדות חברת הילדים הן שיחליטו על פתרון הבעיה ולא המורים או המטפלות. למשל: ילד שלא הגיע ללימודים, או התנהג בצורה לא מקובלת. הילדים גם חולקו לפלוגות עבודה, למלאכות שהתבצעו אחרי שעות הלימודים. בראש כל פלוגה עמד ילד מבוגר מכיתה ז' או ח'. כולם עבדו בענפי משק הילדים ובשירותים הקשורים לחיינו. היו פלוגות למשק חי, לגינות נוי ועוד. מדי חודש הוחלפו מקומות העבודה וכך למעשה שרתנו את עצמינו, וחונכנו לחיי עבודה.

אני זוכר כי באחת האספות הללו, כשכבר ידעתי קצת לפטפט בעברית, לקראת סיום כיתה ג', לא בכוונה הצחקתי את כולם, כאשר שאלתי במבטא פולני כבד האם אקבל "חמורה להופש" לשיפור העברית שלי. הילדים לא יכלו להתאפק ופרצו בצחוק קולני, האספה התפוצצה ורק אני לא הבנתי, למה?

העבודה העיקרית היתה ניקיון בעיקר של השירותים. ניקיון הכיתות וניקיון

החדרים. גם הקטנים ביותר עבדו בניקיונות אלו, אפילו כיתות אלף "עבדו" חצי שעה ביום למען הסדר הטוב. המטפלות שלנו היו קשוחות וניקיון היה ניקיון. את הגרביים דווקא נהגנו לזרוק מתחת למיטה. כל יום שישי היינו מחליפים בגדים, ואם ז'ניה המטפלת היתה מגלה מתחת למיטה גרביים היא נהגה לשפוך לשם מים, עד שהכל היה מתחיל לתסוס ולהסריח שם ואנחנו היינו רצים לנקות את הסירחון במהירות.

בבית הילדים היו ארבעה חדרי מגורים, החדר שלנו היה האחרון במסדרון - חדר העולים החדשים. היינו כבר בכיתה ז'. אני ישנתי מול הדלת. מולי ישן אליהו חסון הצעיר מבין האחים שהגיעו מסוריה ומולו אחיו הבוגר נתן, בפניה הימנית ישן קאז'יק אורובסקי, שהגיע מברגן בלזן, פולני "מקורי" ואחיו הצעיר של הסופר אורי אורלב. ז'ניה היתה מגיעה בשש בבוקר, דופקת בדלת ומכריזה - "ילדים לקום, בוקר טוב" בקול חזק ובמבטא רוסי כבד. כולנו היינו מתעוררים ומיד שמים את השמיכות מעל הראש. נתן המבוגר היה המצפון של החדר, אחרי כמה דקות של שקט בחדר, התחיל קורא בערבית לאחיו "אלי, אלי, יאללה אום אום. אלי היה מוציא את ראשו מתחת לשמיכה ועונה לו בכעס: "חרס פיעלק אתיו ניים" או בקיצור עזוב אותי, תן לישון. ואז קאז'יק היה מתעורר ומתחיל לגדף "פשארקף חולירע" בפולנית, ובעיברית מוסיף "תנו לישון". ואני? אני הייתי מתפוצץ מצחוק כל בוקר. היינו יחד שנה שלאחריה החליפו בין הילדים, ככה זה היה בקיבוץ של פעם.

מנהל בית הספר היה שבח עדן, עשרות שנים מאוחר יותר, באחת ההתכנסויות של בני כיתתי מגניגר. הזמנו גם את שבח בן התשעים, והוא סיפר לנו כי עדיין שמור אצלו מכתב שכתבתי לו בהיותי בכיתה ה' או ו'.

באותה עת תלמיד שרצה לנסוע מהקיבוץ ביום לימודים, צריך היה לקבל את אישורו של מנהל בית הספר. אני פניתי אליו בבקשה לבקר דודה ביום הולדתה בתל אביב והוא סרב. מאד כעסתי עליו וכתבתי לו: "איך אתה מעז לסרב לי, מורה כפרי שכמוך, אני נולדתי בקראקוב בירת פולין לשעבר" (הגאווה הפולנית של ילד בן 11). לא ידעתי אז כי הוא בוגר אוניברסיטת קראקוב עם ארבע תארים.

החיפוש הגדול בקיבוץ גניגר

העונות חלפו וב- 29/06/1946 נערך ביער בלפור הצמוד לקיבוץ גניגר חיפוש גדול על ידי ה"הכלניות"- הצנחנים של צבא הוד מלכותו מלך אנגליה.

החיפוש קרה תקופה קצרה אחרי האירוע הידוע בשם "השבת השחורה" בקיבוץ יגור, שגם בו בין היתר נערך חיפוש והתגלו מצבורי נשק גדולים.

ולסיפור עצמו. שני חיילים בריטים אשר שרתו בבסיס בנצרת קיבלו חופשה קצרה (אפטר דיוטי) ובחרו לנצלה בהליכה רגלית לעפולה כדי לצפות שם בסרט. משום מה החליטו לקצר את דרכם ולעבור דרך יער בלפור. בדיוק באותו הזמן ובאותו היער, התאמנה בנשק מחלקת פלמ"ח, דבר שהיה אסור באותם הזמנים. בלית ברירה נתפסו שני החיילים הבריטים ונקשרו לעצים ביער. במהירות ובבהלה גדולה פונו הנשקים, המערה בה היו מאוחסנים נסתמה. כל האוהלים ושאר סימני מחנה הפלמ"ח נעלמו מהקיבוץ. רק אז שוחררו החיילים שחזרו לבסיסם במפח נפש לאחר שהפסידו את הסרט, ומסרו דו"ח על המקרה. למחרת בבוקר הופיעו השריוניות עם פקודת החיפוש והטילו סגר על הקיבוץ.

יוסקה ומשה 1952

לא על החיפוש עצמו ברצוני אספר, אלא על התמימות המצחיקה של אנשי ומפקדי הקיבוץ אז. אנו עולי ילדי "טהראן", נתבקשנו לעמוד בדרכם של הבריטים ולשיר שירים רוסיים על מנת להרגיזם. אני בטוח שהם לא הבינו מדוע אנו עומדים ושרים להם שירים. רובם היו חיילים אנגלים צעירים שלא הבינו בכלל שאנו שרים ברוסית. הסתכלו עלינו והמשכו בדרכם לכיוון היער.

אגב בחיפוש זה בצעתי את עבודת המודיעין הראשונה שלי. נשלחתי כילד, שלא ישמו לב אליו, לספור כמה משוריינים הגיעו ומהי כמות

באגם הקישון 1953 עם בני הקבוצה

הכוחות שיש ביער.

באותו אירוע היתה גם הופעתי הראשונה בעיתונות.

עיתונאי מעיתון "הארץ" הגיע כדי לכסות את החיפוש, לצערו הרב נאלץ להשתמש בשירותים. השירותים הקרובים ביותר היו מ"המודל הישן", פחון קטן ובתוכו בור גדול. משום מה האיש התכופף, המשקפים גלשו מאוזניו ונפלו ישר לתוך הבור. חצי סומא ואומלל יצא המסכן מפחון השירותים וראה אותי, בדחילו ורחימו פנה אלי לעזרה. "אין בעיה" עניתי לו, "תמתין כאן ואוציא לך אותם. הלכתי לבית הקרוב הבאתי מגרפה והוצאתי אותם מהבור. שטפתי אותם ואת המגרפה היטב מתחת לברז והחזרתי לו את משקפיו, האיש הרכיבם לעיניו והודה לי בחביבות. למחרת הופיע בעיתון סיפור על תושביים ואדיבותם של ילדי הקיבוץ.

בשנת 1947 חליתי בדלקת פרקים לא פשוטה. שכבתי בבית חולים בעפולה. הרופא המטפל קבע, כי סחבתי את המחלה באופן בלתי מודע עוד מגלותי בסיביר עד הגיעי לחיים נורמליים בגניגר ורק אז האורגניזם הרשה למחלה להתפרץ. בהתייעצות של הקיבוץ עם אנשי עליית הנוער, הוחלט כי עלי ללמוד מקצוע, מכיוון שלא אוכל בעתיד לעבוד בחקלאות, הענף העיקרי הקיבוץ.

לימודי במקס פיין

בסוף כיתה ט', נשלחתי ללמוד אלקטרוניקה בבית הספר ע"ש מכס פיין בתל אביב, ואחרי מבחן מיוחד התקבלתי ישר לכיתה ב'. (לשנה שניה).

לא עברתי ללמוד במקס פיין כי רציתי לעזוב את גניגר. אלא בעקבות החלטתו של הרופא המפורסם מהעמק. לשבתות הייתי נוסע לגניגר, היו אוספים אותי במרכז "תנובה" בתל אביב במשאית החלב, הייתי יושב בין הכדים ומתנדנד במשאית, כל הדרך הביתה לגניגר. משאיר את אופני שעונים על הגדר עד שובי ביום ראשון.

את האופניים האלו, קיבלתי מאחי הגדול לבר המצווה. שנינו היינו עדיין בקיבוץ גניגר, ילדים ללא פרוטה. יוסקה כבר למד מסגרות בקיבוץ יגור והוא הכין לי אופניים בהפתעה, כנראה הרכיב אותם מאוסף חלקים שמצא, את צורתם לא אנסה לתאר אבל היו להם שני יתרונות חשובים ביותר, לרכיבה הם היו מצויינים וצורתם המשונה מנעה מכל גנב להתקרב אליהם.

באותה עת גרתי עם אמא ביפו בשכונת עג'מי, דירה שאחי קיבל מהאפוטרופוס לנכסי נפקדים, כחייל פצוע ממלחמת השחרור. מהבית בשכונת עג'מי דרך מסגד השעון לבית ספרי היתה עליה די רצינית. האופניים שלי עלו את העלייה

הזו בקלות, משם הדרך לבית הספר היתה נעימה מאד, כי רוב הדרך הייתה בירידה. במגרש בית הספר היו המוני זוגות אופניים מכל סוג ומין, רבים יפים ומצועצעים עם פנסים, פעמונים וצפצפות שונות ומשונות, ממש תענוג לסחוב חלקים מהם, באופניים "היפים" שלי איש לא נגע. לכל מקום הייתי מגיע רכוב על אופני משעין אותם על עץ ברחוב ותמיד מוצא אותם בחוזרי בדיוק באותו המקום. אכן אופניים נגד גנבים.

באותה תקופה התחלתי להדריך. ברחוב צ'רניחובסקי בתל אביב היה בית "הנוער העובד" שם הייתי מבלה בשעות הערב אחרי הלימודים.

באבו כביר היתה מעברה עם הרבה ילדים, רובם מתונים וחלקם מבלגיה. קיבלתי על עצמי לארגן אותם כקבוצה לנוער העובד, ללמדם עברית, להראות להם את הארץ ובעיקר לעזור להם להתאקלם. גילם נע בין שמונה לשלוש עשרה. מיד עם הכרותנו התאהבנו זה בזה. זו לא הייתה הדרכתי הראשונה, עשיתי זאת לפני כן במעברת תל עדשים, שם ראיתי את בתיה לראשונה, עדיין ללא תכניות לעתיד. בתיה לימדה אז את הנשים העולות מכורדיסטאן, קרוא וכתוב ואני הדרכתי בצופיות את הילדים, שאך הגיעו ארצה ולא ידעו את השפה כלל.

ההדרכה באבו כביר הייתה מהנה לשני הצדדים. למדנו על הארץ, טיילנו בסביבה שחקנו ב"עמודו", במחניים, כדור רגל, למדנו צופיות ואפילו הצלחתי לארגן טיול מיוחד לקיבוצי גניגר. קשרתי יחסים טובים עם ההורים ששמחו לראות איך ילדיהם נהנים ולומדים מהפעולות.

שיעור רדיו
ב'מקס פיין'
משה
באמצע
התמונה

בסוף התחבקנו

שנים רבות לאחר מכן, נכנסתי לשק"ם לקנות כמה שטויות ואישה צעירה חמודה אורזת לי אותם ומביטה בעיני ולבסוף אומרת "לא תגיד שלום לשושנה מאבו כביר?" רק אז התחבקנו חזק.

שוב עברו מספר שנים ואני רוכב על אופנוע שלי וזה האחרון משתעל מקרטע ונעצר. אני מסתובב סביבו אובד עצות, נעצר לידי גבר צעיר ואומר לי "גש לעבודה ומצביע על מבנה קרוב שאכן בו עבדתי, האופנוע יגיע מתוקן לפנות ערב לביתך". אתה יודע איפה אני גר? כן. הוא יודע את הכתובת. עשיתי חשבון שאם הוא יודע איפה אני גר יהיה בסדר. הלכתי לעבודה וכשחזרתי מצאתי אופנוע מבריק, מיכל דלק מלא, התחלתי לחקור מי הבחור. שכן סיפר שיש מוסך לאופנועים קרוב. הלכתי ומצאתי את הבחור. באתי ושאלתי כמה עולה התיקון. הוא אמר: "משה אתה לא מתבייש?"

רק אז הכרתיו כאחד מחניכי מאבו כביר. התחבקנו והעלינו זיכרונות מימים עברו.

על ספרדים, אשכנזים וקשיי קליטה: זו דעתי

הספרדים כל הזמן מתלוננים שבמעברות, האשכנזים הסתדרו מהר והם נשאר. אני חושב שעליתי על הנקודה: רוב האשכנזים הגיעו מהשואה. באנו מגיהנום איום ונורא לארץ פורחת. הארץ אמנם היתה במצב דחוק מאד - צנע, קור, מעברות, אבל כל זה היה בשבילנו הרבה יותר טוב מהמקום שממנו באנו. ואילו הספרדים ברובם באו מבתים נורמליים, ממשפחות חמות ושלמות, רובם היו דתיים, ופתאום נפלו לארץ לא דתית, רוב מקבלי פניהם לא היו דתיים, והילדים הופנו לא פעם למוסדות חינוך ובתי ספר חילוניים בטענה - "שיהיה להם טוב". ההלם התרבותי היה גדול. הם באו לארץ מובטחת ולא מצאו את הקדושה שציפו לה. גם החלפת השמות שנכפתה עליהם לא פעם, פגעה בכבודם. ואנחנו באנו מהתופת למקום יותר טוב. מתוך אלו ועוד, הקליטה שלהם היתה בעיניהם יותר קשה משל האשכנזים.

כיתה י"ב המשותפת לבני הקבוצים

כיתה י"ב המשותפת לבני הקבוצים כללה תלמידי י"ב מהרבה קבוצים, ביניהם היה גם מאיר הר ציון, בן עין חרוד ורותי מגבע שלימים הפכה לאשתו. זו לא הייתה כיתה רגילה. במשך תשעה חודשים למדנו במרכז שלושה חוגים. אחד להומניסטיקה בירושלים. השני לאזרחות בבית ברל והשלישי חקלאי ב"מדרשת רופין", עליו ויתרתי.

החוגים היו מרתקים וחשוב מזה אפשרו לנו להכיר את בני גילנו מהרבה קבוצים המרוחקים זה מזה.

מכל השיעורים התרשמנו במיוחד מההרצאות של נחמה ליבוביץ', אחותו של פרופסור ישעיהו ליבוביץ' המפורסם, ההרצאות היו בנושא התנ"ך.

נכנסת לכיתה אישה מבוגרת לבושה ברשלנות, נושאת סל מרופט, כאילו מהשוק בידה, חובשת ברט שמוט לראשה, מתיישבת על כיסאה ומבקשת כוס תה, שותה ממנו מספר לגימות ופונה אלינו "פתחו בבקשה את ספרי התנ"ך בבראשית". אנחות אוויווף ארוכות נשמעות מכל הכוונים. לימודי התנ"ך לא היו אהובים על רובינו. היא פותחת בהרצאה על משמעות האות ב' הפותחת את ספר הספרים. תוך דקות ספורות הכיתה יושבת בפיות פעורים ומקשיבה לכל מילה היוצאת מפיה. להרצאה כה מעניינת לא היינו רגילים, הרצאה ברמה מדהימה. למחרת, לקראת הרצאתה השנייה, כבר חיכתה כוס תה על שולחנה, כולם ישבו בשקט, ספרי התנ"ך על השולחנות פתוחים ואנו ציפינו למוצא פיה.

עוד באותה שנה חזרתי לגניגר והתגייסתי לצבא.

גניגר - בליבנו תמיד

גניגר בנתה את אישיותי, נטעה בי את אהבת המולדת והחזירה לי את האימון באדם. גם עכשיו אחרי כשמונים שנה. אני חש אהבה, ונושא תודה למערכת הזאת ושומר על יחסים עם חברי וידידי מאז.

לימים הבנתי גם כי כוונתה של המטפלת שניסתה להכניס אותי למקלחת הייתה כוונה חיובית ואני מעריך את דאגתה אלי.

את מנהל בית הספר **שבח עזן** זכיתי לבקר שנתיים לפני מותו בבית אבות בירושלים, גם אז היה ערני לחלוטין ושמח מאוד לביקורי. שבח נפטר בגיל 101 יהי זכרו ברוך.

שנים רבות הייתי בטוח שכל ילדי הקבוצה היו מאושרים מגניגר כמוני, לימים התברר לי שלא לכולם היה טוב בדרך החיים הזו ובמשפחות המאמצות.

אני יכול להיזכר, שאני עצמי בזמן אמת, חשתי בלבול. אבל כיום במבט לאחור היו אלה ימים נהדרים.

בזמנים ההם לא דיברו על מה שקרה במלחמה על אדמת אירופה. התביישנו להיות עולים חדשים וקל וחומר להיות מאותם אלו ש"הובלו כצאן לטבח".

אמנם איש מילדי טהארן לא נשאר בגניגר, אך גניגר נשארה בליבנו לתמיד.

בעין בוקק עם החברים צביקה ונתן מגניגר בטיול למצדה. משה באמצע

אחים לנצח

קפצתי עשרות שנים קדימה, ואם נחזור לאחור בזמן נראה את אחי הגדול והוא רק בן שבע עשרה שנים.

יוסק'ה גדל בגניגר אתי, כשהגיע לכיתה י', הודיע "אני מוכרח ללמוד מקצוע", פנה למזכיר הקיבוץ, ואמר "אני רוצה ללמוד ב"טיצ", זה היה בית ספר מקצועי מצויין ביגור. ענו לו - אתה לא בן משק, לכן עליך לדרוש את המימון מעליית הנוער כדי שתוכל ללמוד שם, וחופי מזה צריך אותך פה. יוסקה ענה למזכיר: "אבל את הבן שלך שלחת ללמוד שם". בסופו של דבר המימון נמצא. התוצאה: אושר ליוסקה ללמוד ב"טיצ". לאחר השבת השחורה ביגור, אירוע שבעקבותיו בית הספר נסגר, עזב אחי לתל אביב, גויס לצבא כלוחם בגבעתי ובמלחמת השחרור נלחם בנגבה בקרב נגד המצרים ונפצע. הוכר כנכה צה"ל וקיבל דירה ביפו ואז גם אמא עזבה את הקיבוץ ועברה ליפו.

יוסק'ה אחי האהוב, היה הדמות המשמעותית ביותר בחיי במשך שנים רבות. יוסקה כתב ספר על המסע שלנו לאורך כל המלחמה ואני ממליץ לכולם

לקרוא את הספר שלו. שאת שמו תרמה בתיה: "ילדים לנצח". בספרו יוסקה מתאר את מסענו המשותף ארצה בצורה מפורטת ומרתקת, כולל שמות כפרים, ערים ואנשים שאני, כילד קטן בימים ההם איני זוכר. יוסקה מפרט את כל גלגולינו והמאורעות שעברנו וכל מי שמתעניין במסענו זה בצורה מעמיקה, מוזמן לקרוא עליו בספרו של אחי. הוא מספר שם גם על ילדותנו, על המשפחה ושופך אור על חייו הבוגרים. כשיצא ספרו כתבתי ברכה לכבודו שהקראתי במסיבת ההשקה רבת המשתתפים, הנה היא לפניכם:

ליוסקה

כאשר שמעתי כי יוסקה הוציא לאור את ספרו / והגיע עת ההשקה / אז קצת מתוך קינאה / אבל בעיקר מתוך אהבה רבה / שלפתי את קולמוסי ומשכתי בו וזה אשר יצא. / לי יש אח גדול ובעיני היה והינו גיבור / מאז ילדותינו התמיד עלי לשמור / אכן יש לי אח בכור. / יוסקה עורך דין תחמן נולד / לדוגמא-עבור חתיכת שוקולד / מכר לי עץ שסתם ברחוב עמד / וציווה עלי את העץ לשמור / עד שהוא את כל השוקולד לאכול יגמור / ואני ילד טוב ותמים / עמדתי לידו בשמירה / עד שבמערב השמש שקעה / ואימא לארוחת ערב לנו קראה. / אכן יש אח בכור / שתמיד התמיד עלי לשמור. / וכשירד החורף על טהראן / ואתו בא הכפור / אני לבוש בגדי קיץ, רועד מקור. / יהודי פרס הנדיבים / אספו בגדים חמים, עבורנו הילדים הפליטים / הבגדים עבורנו בחבילות ארוזות למחנה מגיעים, / אבל המדריכים את חלוקתם משום מה מעכבים / אוסף יוסקה את חבריו ולמעני אירגן הפגנה רועשת ורבת משתתפים / על מנת להשיג עבורי, קצת בגדים חמים / המבצע אכן עלה יפה והביא ניצחון / ואני זכיתי בסודר צבעוני וכובע עם פונפון / שאותו חבשתי בגאון / אכן יש לי אח בכור / שתמיד התמיד עלי לשמור. / ועוד סיפור אחרון / עקב הלכלוך חליתי במחלת עור / ונפסלתי ע"י ועדת בריאות בריטית לעלות לקרון, / (העלייה לקרון הייתה שמית / לפי הוראות הועדה הרשמית) / אז יוסקה לי לחש - "כשיקריאו את שמי / אתה עולה לקרון במקומי". / כאשר העלייה לרכבת נגמרה באופן רשמי / ניגש יוסקה לשוטר הבריטי / ושאל "מה איתי"? / שואל השוטר מי אתה? / אני יוסף קלפהולץ הוא ענה, עיין השוטר שנית ברשימה / ואמר "הוא לרכבת כבר עלה" / בדק הקצין בשלישית את הרשימה / והגיע למסקנה -השוטר טעה / וכך גם יוסקה צורף לנסיעה. / אכן יש לי אח בכור / שהתחייב עלי לשמור.

/ ועתה הגיע עת / ברכות / בתיה ואני, / מאחלים לך עוד / שנים ארוכות / עם אשתך רחל הנאמנה / בתך אורית / ומשפחתה הנחמדה / שתמיד תהיו מאושרים / ותכתוב לנו עוד הרבה ספרים / מאתנו העציונים / הצעירים.

סודיות מובטחת

דמיינו לעצמכם, חמישה חבר'ה בכיתה י"ב בגניגר, תחילת שנות החמישים, בני אותה קבוצה, מוזמנים לשיחה סודית במזכירות הקיבוץ.

וכך נכנסנו לבניין המזכירות האחים נתן ואליהו חסון דוברי הערבית, צביקה ודליה בני המשק - שידעו רק עברית, ואני דובר הפולנית. באחד החדרים חיכה לנו איש שירות הביטחון, ששאל אם נסכים לשרת במשרד הביטחון בעבודות ביטחוניות סודיות וחשובות, כמובן שזה יחשב לנו כשרות צבאי לכל דבר ועניין. ובכן... הסכמנו.

נאמר לנו להמתין ביום הגיוס בכביש סמוך לקיבוץ ומונית תגיע ותאסוף אותנו. בשנות החמישים המוקדמות על בני קיבוץ צעירים כמונו, זה עשה רושם רב. אנחנו עומדים שם ומחכים, קיבוצניקים, מכנסיים קצרים וסנדלים. מופיעה מונית, יוצא משם נהג עם חליפה ועניבה ואומר - אתם המגוייסים? פותח לנו את הדלת, לוקח אותנו לתל אביב, לבית ליד קולנוע גת בצפון ת"א, מכניס אותנו, מגיעים המפקדים ואנחנו מתחילים לעבור טירונות של שב"כ. עברנו קורס שב"כ - אקדח, מורס, מעקב, תצפיות. הקיצור- בית ספר למרגלים מתחילים. הקורס היה ארוך מאד ומעניין.

בשלב מוקדם בקורס, הודיעו לי כי עלי ללמוד נהיגה, כדי להוביל את החוליה שלנו למבצעים. מיד קבעו לי זימון למורה נהיגה. נקבע לי שיעור ראשון לחצי שעה. המורה נהנה מתפיסתי המהירה, כיוון שלא ידע שכבר עבדתי על טרקטורים בקיבוץ. בסוף השיעור אמר המורה, כי למחרת הוא עסוק. לכן קבע לי שיעור למחרתיים, הפעם לשעה שלמה. בסוף אותו שיעור נוספה עוד חצי שעה, אחריה הוא קבע שאני מוכן לטסט. כלומר אחרי שעתיים של לימודי נהיגה הוזמתי לטסט ביום השלישי.

המבחן היה בתל אביב בסביבות "הבימה". הטסטר ישב לידי,

מורה הנהיגה ישב מאחור. הכול עבר בשלום עד שהגענו לרחוב בילו, רחוב צר שבציודו חנו מכוניות. לפתע האוטו נדם. הבוחן שואל אותי "מה אתה עושה במקרה כזה?" אני מבין קטן במכונאות, אבל יודע משהו בחשמלאות. עניתי שצריך לבדוק אם יש חשמל. אני מנסה לצפור למזלי האוטו אילם. בינתיים מתאספת שיירה מאחורינו מתחילים צפצופים, מופיע שוטר ומוסיף למהומה, השוטר מגלה מקום חניה פנוי, נותן פקודה להביא את האוטו לחניה. המורה לנהיגה הטסטור והשוטר דוחפים את האוטו ב"רברס" לחניה ואני מבצע תרגיל חניה בין שתי מכוניות במהירות הליכה, למופת ואז מתחילים לטפל באוטו. המורה מעלה את מכסה המנוע, אני נוגע בכבל של המצבר ורואה שהוא משוחרר, המורה מביא מפתח שוודי מחזקים את הברגים, בודקים את הצופר הוא משמיע את קולו, מתניעים את המנוע הכול עובד, כולנו מאושרים והבוחן אומר לי "סע לאבו כביר לקבל את הרישיון". למחרת קיבלתי מכונית "לנד-רובר" לעבודה.

נסיעתי המבצעית הראשונה זכורה לי היטב. צביקה, נתן ואליהו ישבו מאחור, דליה לידי. יצאנו מתל-אביב לפנות ערב בדרכנו לחיפה לעבודת לילה הקשורה לחדירה למשרדו של מרגל בשם פרופסור סיטה, שנחשד באותם ימים כמרגל אחר סודות הגרעין הישראלי. הנסיעה הראשונה שלי עברה ללא כל בעיות. לפנות בוקר אחרי לילה ללא שינה התחלנו את דרכנו חזרה לתל-אביב. רק

עזבנו את חיפה כשהתחיל לרדת גשם שהלך והתגבר עד שבקושי ראיתי את הכביש. הגג של הלנד-רובר היה מברזנט שדפק ברוח ודלף בגשם, מים התחילו לחדור לאוטו, ירדתי למהירות של 25 קמ"ש ונתקפתי בעייפות מסוכנת. כולם ישנו שינה עמוקה כולל דליה שישבה לצדי. עצרתי את האוטו, הערתי את כולם ובקשתי שמישהו מהם יתחלף עם דליה וידבר איתי. אליהו התנדב והתיישב לצדי. המשכתי בנהיגה וראיתי כי ראשו צונח. אמרתי "אלי אל תירדם דבר איתי" לפתע זקף את ראשו והכריז "אני לא ישן" ושוב ראשו צנח, ושוב זקף את ראשו והכריז שאינו ישן וחוזר חלילה. כל הקפיצות וההכרזות שלו הצחיקו אותי והתעוררתי לגמרי. עם אור

התמונה מ'העולם הזה'

ראשון הגענו בריאים ושלמים לתל-אביב, כשסוף סוף הגעתי למיטה לא הצלחתי להירדם.

נאמר לנו שאנו עובדים במשרד הביטחון, בינינו קראנו לו "המשרד".

באותם ימים ראש הממשלה היה דוד בן גוריון ממפלגת מפ"אי, מולם עמדו המפ"מניקים שנטו לכיוון רוסיה הקומוניסטית, בעוד מפ"אי וממשלת ישראל נטתה לכיוון ארה"ב.

בן גוריון חשד במנהיגות מפ"מ, ששרתה במשרות בכירות בממשלתו שלו, שהם מוסרים סודות ומעבירים מידע לרוסים. הוא הקים בתוך שירות הביטחון יחידה סודית ביותר, נגד מפ"מ, כמו החטיבה היהודית בשב"כ כיום. לשם גוייסו אנחנו. לא שאלו אותנו מהן הדעות שלנו, אחר כך גילינו שזה נסגר בין אפרים סגן ראש השירות, לבין מזכירות גניגר. בגניגר היו מפא"יניקים טובים.

התפקיד שלנו היה לרגל אחרי מפ"מניקים. אחד מהם היה חבר שריד, שקיללנו הרבה כי הוא נסע בטנדר ואנחנו באופניים, היו לנו מכשירי קשר לעקוב אחרינו לכל מקום אליו נסע, בסופו של דבר התברר כי הוא נקי מכל חשד.

התחלנו בעבודות מעקב קטנות, אחרי אנשי הקיבוץ הארצי, אוי לנו אם היו מגלים אותנו. אחר כך העבודות הפכו מורכבות יותר. המבצע האחרון שלנו היה המעקב אחרי מאיר יערי, שלאחריו היחידה פוזרה ואסור היה להזכיר אותה. הסיפור של יערי התפוצץ בקול גדול והופיע בכל העיתונים, זו היתה פרשה רועשת במיוחד.

מאיר יערי היה מזכיר מפ"מ, (זוכרים אלו שהיו ה"אויבים" של ראש הממשלה). היה לו משרד ברחוב נחלת בנימין בת"א. איסר הראל היה ראש המוסד, חשדו ביערי שהוא מעביר מידע לרוסים. באותה תקופה עבדתי במעבדה האלקטרונית והייתי בחוליה שהתקנה האזנה במשרדו של מאיר יערי. אורי אבנרי גילה את זה, הוא צילם אותי עם הרכב של ההאזנה, כאשר נשלחתי עם חברי להתקין את המערכת במשרדו של יערי, לא

'חלץ'. משה - שני משמאל

ידעתי אז, כי בעתיד יהיה למעקב זה הד כה עז.

אנשי הביטחון של מפ"ם גילו את המשדר, הסתתרו במשרד והמתינו לנו בחשאי עד שנבוא להחליף את הסוללות.

שניים מאיתנו עלו למשרד עם סוללות להחלפה. תפקידי אותו לילה, היה להאזין אם הכל מתנהל כשורה. לפתע אני שומע באוזניות איך החברה נתפסים ומתחילים לקבל מכות ולהיחקר על ידי הביטחוניסטים של מפ"ם. אני מיד מפעיל את המוטורולה ומודיע לחיים לרמן ורפי איתן על המצב. מקבל פקודה ולהזעיק את המשטרה, לאסוף את הציוד שלי ולהעלם מהמקום. למזלם של חברי המשטרה פעלה במהירות. האירוע קיבל פרסום נרחב בעיתונות ואורי אבנרי חגג עליו בעיתונו "העולם הזה".

גויסתי ליחידה כנער בקיבוץ שהיה שייך לחבר הקבוצות, מפיא"ניקים, אבל היינו ביחסים טובים עם שכנינו המפמ"ניקים. חגים משותפים, ידידות עם בני גילנו מקיבוץ מזרע ממזרח ושריד ממערב, סחיבת אבטיחים אחד מהשני ואכילתם בקומיץ משותף. החינוך שספגתי, עסק באהבת הארץ והמבצע הזה לא היה קל עבורי, חשתי כבוגד באמונם של חברי.

בן גוריון

ב- 1953 נשלחתי מטעם שירות הביטחון לאבטח את ביקורו של מזכיר האו"ם דאג המרשלד שהגיע לפגישות עם ראש הממשלה דוד בן גוריון. בשדה בוקר. היתה זו פגישה היסטורית. לצורך אבטחת המפגש צורפתי לאיש שרות וותיק. הייתי מגויס צעיר והיה לי לכבוד גדול לקבל תפקיד זה. מלבד שמירת ביתו של ראש הממשלה, היה עלינו לאבטח את צעדת הבוקר של בן גוריון ואורחו המכובד. הלכנו בצמוד אליהם וחיילי הנח"ל שמרו מהגבעות על מסלול הליכתם לאורך הדרך. דאג המרשלד היה גבר שוודי גבוה ורזה ואילו בן גוריון היה נמוך ממנו בהרבה, אך צעד במרץ רב ובמהירות.

מנוחת צהריים מוסיקלית תא 1953

אני מודה שמעלתי בתפקידי, מאד הטריד אותי כמה צעדים היה על בן גוריון לצעוד לעומת צעד אחד של המרשלד. הדבר לא היה פשוט, החלוקה לא הייתה מדויקת, נאלצתי לחזור על הספירה מספר פעמים, וכל זאת בצעידה מהירה בקצב

בן גוריון ובעיקר בלא שירגישו בכך. בסוף קבעתי את הנוסחה, על כל שלושה צעדים של מזכיר האו"ם בן גוריון נאלץ לבצע חמישה ועוד טיפה. ולמרות זאת בסוף הצעידה בן גוריון נראה רענן ואילו המרשלד היה מותש.

השמירה והקירבה לבן גוריון החמיאה לי. כנער צעיר חניך קיבוץ גניגר הייתי מלא נאמנות למדינה הצעירה שלנו. אהבתי את הקיבוץ ואהבתי מאד את הארץ שקלטה אותי כה יפה ונתנה לי הזדמנות לחיים חדשים, אחרי כל תלאות המלחמה.

בוקר חם אחד, יצאה פולה בן גוריון עם כד שתיה אלינו וציוותה עלינו לשתות, "כי אנו במדבר", בדרך אגב שאלה אותי אם אני יליד הארץ, כאשר עניתי כי נולדתי בפולין בעיר קראקוב, תפסה את ראשה בשתי ידיה ואמרה ביידיש "אוי אבראך - גליצייאנר", פרצתי בצחוק והתקשיתי לשתות את המשקה.

למחרת בארוחת הערב, בא בן גוריון אחז בידי וגרר אותי לאורך חדר האוכל של שדה בוקר כדי להציג אותי בפני איזה חבר קיבוץ "בוא תכיר את האויב הפוליטי הגדול שלי" אמר. ליד אחד השולחנות ישב יהושע כהן, שקם לקראתנו ובחיוך הושיט לי יד ואמר את שמו, בן גוריון הוסיף "אבל כאן בקיבוץ אנחנו חברים".

יהושע כהן היה חבר שדה בוקר וחירותניק מושבע, ושנים אחר כך שמעתי שהיה רב מעללים בעת שהיה חבר באצ"ל.

אירוע נוסף הקשור באבטחת דויד בן גוריון, קרה לי בהיותי מגויס די צעיר בשרות הביטחון. באותם ימים ניפתח קטע כביש חדש בין ערד לסדום. בן גוריון רצה לפתוח אותו בטקס חגיגי. נשלחתי עם חבר נוסף לבדוק, אם הכול מוכן לטקס. באחד הסיבובים לקראת סוף המסלול נתקלנו במחסום משטרת. השוטר שמעך שם הודיע לנו כי אין מעבר, אני מבהיר לו את תפקידנו ומוציא לו תעודת שרות, בה כתוב כול שוטר, חייל ואזרח, חייב להישמע להוראותינו. השוטר מוציא מכיסו דף ובו מספר דוגמאות של תעודות מעבר, מעיין בדף שלפניו ומודיע לי שהתעודה שברשותי לא מופיעה אצלו, ולכן לא ניתנת לי הרשות לעבור. אמרתי לו קרא את הכתוב בה. תשובתו הייתה "אני לא קורא עברית" (כול הזמן ידעתי כי הוא ערבי, אבל מתוך כבוד לא התייחסתי לדבר) ידעתי שבן גוריון כבר בדרך, לכן בקשתי ממנו שיביא קצין במהירות, לשמחתי הקצין פינה לנו את הדרך. המשימה הושלמה. סוף טוב הכול טוב.

כיוון שהגברת שכותבת איתי את הספר אינה מרפה אספר מעט מעלילות השב"כ שלי. אין בכוונתי לגלות סודות מדינה כלל וכלל, אלא לספר מעט מהסיפורים הגדולים מתוך הזווית הקטנה והאישית שלי, ובעיקר מהצד האנושי ואם אפשר גם המשעשע. יהיו אלה סיפורים נפרדים שאינם קשורים ביניהם. והקשר היחיד ביניהם יהיה אני... שהייתי מעורב בהם בעקיפין או במישרין בזמן שירותי בשב"כ.

נתחיל בסיפורו של המרגל ישראל בר שהיה הסיפור הגדול הראשון בו הייתי מעורב. היה זה בסופן של שנות החמישים. בר היה אדם מפורסם מאד באותם הימים, ועבד כיועץ לבכירים בממשל וככתב במספר עיתונים.

איסר הראל, שהיה ראש המוסד, חשד באיש ונתן הוראה ל"עבוד" עליו, בן גוריון אסר זאת, איסר החליט להמשיך ולחקור מתוך תחושה חזקה שבר בכל זאת מרגל. בר היה בין היתר גם ההיסטוריון של צה"ל. עבדנו באופן חשאי כדי שכן גוריון לא ידע. החשד היה שהוא מרגל רוסי. הוא לא היה יהודי, טען שהסתבא שלו יהודיה. על הפרשה המורכבת והמרתקת הזו יצא ספר שלם בשם "שלדים בארון" מאת יוסף שביט.

"עבדנו" עליו די הרבה. רוב הזמן הייתי בתצפית על הבית וכשהיו חדירות הייתי עוזר לצלם. היינו מצלמים ויוצאים מיד. היה לנו שם סיפור עם הכלב שלו. בכל הצילומים המפורסמים של ישראל בר הוא מצולם עם הכלב. זה היה חתיכת כלב זאב גדול ונוראי. בר נהג לצאת בערבים מהבית ליד הירקון, ולהשאיר את הכלב בבית לשמור ולהפחיד. כולם באמת פחדו ממנו, חוץ מרפי איתן, שהיה אז מפקד די גדול אצלנו. אנחנו היינו בתצפית, מודיעים שישראל בר יוצא, אז היה מגיע המנעולן פותח ומסתלק. אחריו הגיעו הצלמים ולפני שנכנסו לחדר קראו לרפי. רפי היה מדבר עם הכלב, משתיק אותו, מלטף, בינתיים הצלמים היו מצלמים את המסמכים ואנחנו היינו בתצפית, רפי היה יוצא אחרון, אומר שלום לכלב ויוצא. הוא היה פעם מאמן כלבים. בר היה לרוב עם הכלב, רק כשהיה יוצא לבחורות שלו הכלב היה נשאר בבית. הוא היה "ממזר" וידע לעשות חיים, עד שנתפס ונכלא עד סוף ימיו.

כאמור נפל בחלקי להיות שותף זעיר במעקבים ובתצפיות עליו ועל ביתו והרבה שעות ביליתי ליד מקום מגוריו. עבורי התצפיות בערבים היו ה"מסוכנות" ביותר.

בתיה, אשתי לעתיד ואז חברתי, שרתה כפקידה ראשית במטכ"ל, ובערבים למדה בסמינר למורים לוינסקי. כיוון שגרה בתל-עדשים ולא הייתה תל אביבית, אושרה לה לינה בבית החיילות ליד הירקון, קרוב מאד לביתו של ישראל בר. תפקידי היה להשגיח, מצד אחד, על תנועותיו של ישראל בר היוצא או ניכנס לביתו. ומצד שני שחס וחלילה

בתיא לא תתפוס אותי מסתובב או יושב באוטו בתצפית עליו, כשהיא בדרכה לבית החיילות. בעיה זעירה אבל מטרידה. הכול היה סודי ביותר ואני הייתי מוטרד ביותר.

לאורך התקופה ההיא היו לא מעט מרגלים, כיוון שרוסיה השקיעה בזה הרבה והיו בישראל הרבה דוברי רוסית ופולנית שיכלו להתאים למשימה מבחינתם. אפילו בתוך השירות התגלה מרגל, ראש חוליה אצלנו שריגל גם הוא לטובת הרוסים, עלו עליו אחרי שבכל פעולה שהיינו נכנסים לשגרירות הסובייטית לצלם מסמכים היינו נתפסים, מה שבסופו של דבר עורר את חשדנו. לאחר שנתפש התברר שהיה פולני שגוייס שם לצורך התפקיד. במשפט הוא טען שהפולנים איימו על אמא שלו שיהרגו אותה אם לא ירגל עבורם.

לכידת אייכמן (רב המרצחים הנאצי) היתה המבצע הכי גדול בתקופת שירותי ובעצם אחד המבצעים הגדולים בימי השירות עד היום.

באותה תקופה הייתי עובד זוטר במעבדה האלקטרונית שתמכה במבצעים השונים בשב"כ. עקב תפקיד זה זכיתי לעבוד בקרבם של הבכירים. כל החוליה של הבוסים שלי השתתפה במבצע זה, רפי איתן, צבי אהרוני ואחרים. על נסיעתם לארגנטינה לתפוס את אייכמן לא ידעתי כלום. רק כאשר חזרו איתו ארצה השתתפתי בליווי משדה התעופה לתא המעצר הסודי באבו כביר, שם שהה תקופה קצרה ביותר. אינני זוכר מה גרם לכך שהוזמנתי יום אחד למשפטו המפורסם ושם תפס אותי במקרה צלם של ג'רוזלם-פוסט. התמונה התפרסמה ומכל מוקירי קיבלתי כבוד רב שבאמת לא הגיע לי.

ועתה לזכרונותי ממשפט קסטנר. (קסטנר היה דמות שנויה במחלוקת שמצד אחד הציל יהודים רבים מאד ומצד שני נחשד בשת"פ עם הנאצים). ישראל קסטנר נרצח ב-1957 ע"י זאב אקשטיין, בחקירתו השתתפו שני החוקרים, שהיה ידוע לכל אנשי השירות, שאם

בזמן משפט אייכמן

נפלת לידיים שלהם ובפרט לאחד מהם, אדם בשם צבי אהרוני, שאחרי עשרים רגע איתו העצבים שלך היו מתמוטטים והיית מודה בכל פשע.

היה לו דיבור מאנפף והוא היה חוזר שוב ושוב על אותו משפט באיטיות משגעת. "אז לא היית בשעה זו וזו... ליד הרחוב הזה...". אחרי שתי דקות שוב, "ברחוב הזה היית?" הוא שבר כל נחקר בשיטה הזו.

הוא הכניס לחדר את זאב אקשטיין שנחשד בהתנקשות בחיי קסטנר, והחל לחקור אותו. נודע לנו כי אקשטיין ביקש מדין שמר בחור צעיר ותמים, שינהג את הג'יפ איתו נסעו להתנקשות. דן היה בחור ששרת עם זאב בצבא. דן היה הנהג, כשזאב אקשטיין ירה בקסטנר בסמוך לביתו של האחרון.

אקשטיין נשבר בחקירה כשצבי אהרוני הביא את דן שמר ואמר: "אקשטיין - אתה "הרגת" את הבחור הזה" והצביע על דן, "אתה אשם שהוא יישב בכלא כל חייו". באותו הרגע אקשטיין נשבר והודה - "לא, לא, הוא היה רק הנהג, אני יריתי". זו היתה ההודאה. אני הייתי "הזבוב על הקיר" בחדר הסמוך, מאחורי ראי חצי שקוף שומע ומקליט את החקירה. זאב אקשטיין היה עקשן והחוקרים התקשו מאד "לשבור" אותו. עד לאותו רגע בו זאב נשבר והודה ואני קיבלתי שעור מאלף בתורת החקירות.

מאוחר יותר נודע לנו כי זאב אקשטיין קיבל נשק, ג'יפ והוראה להרוג את קסטנר, יתר הסיפור נמצא בספרי ההיסטוריה והוא מרתק לכל אורכו.

שליחותי הראשונה לחו"ל היתה לאיטליה. בראשית שנות החמישים נשלחתי בפעם ראשונה לרומא כדי לאבטח באופן חשאי שליח של משרד החוץ, שליחות שהיתה אפילו קצת מסוכנת. דובר על בכיר במשרד ראש הממשלה, בחור מזרחי דובר ערבית, שהיה צריך להיפגש עם בכירים ירדנים ברומא. הוא חשד שהם יחסלו אותו ואני נשלחתי לאבטחו באופן סודי. שכבתי מתחת למיטה וההוראות היו "אתה מחכה מתחת למיטה עם אקדח שלוף, קיים חשד שהם יחסלו אותו. בשום פנים אתה לא מתגלה". הוראות נוספות תקבל מאנשי הביטחון האיטלקים, שיודעים על הפגישה.

אז אני נוסע לחוץ לארץ לבוש בחליפה, רגע לפני שמגיע המטוס, מופיע איש ביטחון עם שני תיקים ואומר "תשמע - אתה נוסע לאיטליה, קח דרכון דיפלומטי, טוס במחלקה ראשונה. ברומא תדאג שרק סבל אחד יקח את שני התיקים. שם כבר יגיע נציג של השגרירות ויקח את זה ממך". טסתי במחלקה ראשונה ב"אליטליה", נתנו שמפניה נהדרת אבל לא נגעתי כי פחדתי על המזוודות, הטיסה עברה בנעימים.

הנה אני, קיבוצניק צעיר ותמים, לבוש בחליפה ועניבה טס לרומא. כמובן שקיבלתי כמאה הסברים איך להתנהג בבואי לנמל התעופה. כמו שירדתי

מהמטוס עם שני התיקים התנפלו עלי שני סבלים וכל אחד חטף תיק ושם אותו בעגלתו, הקמתי צעקות ובכוח חטפתי את אחד התיקים וצירפתיו לעגלה ראשונה, קמה מהומה גדולה יותר כי שני הסבלים התחילו לריב מי מיהם ייקח את התיקים, כמובן הכול באיטלקית צחה. עודני משגיח שהתיקים לא ייעלמו לי, מופיע איש לבוש חליפה וצועק עליהם באיטלקית. הסבלים השתתקו ולבסוף רק אחד לקח את שני התיקים והאיש פנה אלי בשקט ואמר בעברית "לך איתם עד האולם שם אחכה לך". התקרבתי לבדיקת המכס וראיתיו שוב כועס, הפעם על קצין המשטרה שעמד עם פרצוף נדהם וסימן לי לעבור. רק כשיצאנו סיפר לי, כי הוא מכוחותינו וכי אינו יודע מילה באיטלקית, אך הוא מומחה לחיקוי שפות וכך כולם חושבים שהוא כועס עליהם בשפתם ורק הם לא מבינים מה הוא אומר.

לפנות ערב התכנסנו לארוחה כדי לדון על ביצוע המשימה. בארוחה החגיגית השתתפו גם שני אנשי בטחון איטלקים, נציג השגרירות, קצין הביטחון ומזכירה כמתרגמת ומובילה של הדיון. הארוחה הייתה דשנה באוכל איטלקי עם הרבה יין אותו לא שתיתי בשל תפקידי. כשהצמא גבר, בעטתי בשקט במזכירה מתחת לשולחן ובקשתי לארגן לי מים, "לא עכשיו" לחשה לי. מאוחר יותר הופיע מלצר מהודר נושא קערה מלאה במים צחים כבדולח, הפעם אני קבלתי בעיטה מתחת לשולחן ולחישתי "לא לשתייה". אז הופיע עוד מלצר לבוש בהדר נושא קערה מלאה פירות יפייים, וכפי שהנימוס מחייב ניגשו קודם לגברת, ששלפה במלקחיים מיוחדים אגס גדול טבלה במי הקערה והניחה בצלחתה, זורקת אלי מבט חפוז וקולטת כי הבנתי את הרמז. כאשר הגיע תורי דגתי אפרסק כתום מקסים, בימים ההם בארץ טרם ראינו פירות כאלה, הנחתיו בצלחתי והמתנתתי לראות כיצד אוכלים את הדבר הזה בנימוס. לזוועתי אני רואה את האיטלקי היושב מולי נועץ בעדינות מזלג קטן בפרי מקלף את קליפתו בסכין ואוכל ביסים קטנים קטנים.

אבל סוף טוב הכול טוב, כמו שהסתיימה הפגישה וכל אחד פנה לדרכו רואות עיני אדם דוחף עגלה מהשוק מלאה אפרסקים, מיד קניתי שניים ניגשתי לפינה, בדקתי אם אין מעקב אחרי ונגסתי במלוא הפה.

הגיע ערב המשימה. ההוראות היו שיכניסו אותי לחדר לפני הפגישה, ואני אמתין תחת המיטה למקרה ויתפתח ארוע חריג. הירדנים היו שניים, הם נכנסו וחיפשו אם הותמנה האזנה. אחר כך השיחה החלה והיתה ארוכה, הם דיברו ערבית ולא הבנתי מילה, ובסופה הסתיימה הפגישה ללא בעיות.

למחרת זכיתי בפרס של יום נוסף חופשי ברומא. בדרך חזרה הביתה בשדה התעופה נכנס איזה גנרל, שאלתי את המלווה שלי, מי זה הגנרל הזה? הבחור הישראלי ענה - שום דבר, זה סתם פוז'רניק (מכבי אש). אבל איזה מדים היו לו...

בשולי שירותי הביטחון

היה לי משפט אצל רפי איתן ועמוס מנור על זה שהזמנתי את בתיה לקפה כשהייתי בתפקיד. מעשה שהיה כך, על יד כיכר דיזנגוף היה בית מלון. הייתי צריך להתקין שם האזנה לישראלי שחזר מפריז והיה חשוד בקשר עם גטריות מצרית. אמרו לי מתי להגיע למלון. לשירות הביטחון היה בכל מלון נציג. פניתי אל נציגו והוא ענה שהמנקה עוד לא סיימה את הכנותיה, שארד לקפיתריה, אקח כוס קפה והוא יקרא לי כשהחדר יהיה מוכן. אני מתיישב שם עם חליפה, ואני רואה בעיניים את הגברת שלי עוברת שם מבטינו נפגשו. היו לי שתי ברירות- להתעלם ממנה או להזמין אותה. בעודי מתלבט היא כבר ראתה אותי, נו, כמובן שהזמנתי את בתיה שלי לקפה. נציג "המשרד" במלון הגיש נגדי תלונה שבזמן שהייתי בתפקיד הזמנתי חברה לקפה. תלונה לא נעילה. רפי שפט אותי. סיפרתי מה שקרה. רפי לא חשב פעמיים וענה: "טוב שהזמנת אותה ולא התעלמת, שככה נוהג גבר אמיתי".

ואם כבר סיפורים מהשוליים, אז הנה עוד אחד.

איסר הראל ראש המוסד, לא הרשה להשתמש באנשי "עולם תחתון" להוצאת ידיעות מודיעיניות. באחד הימים קיבלתי הוראה סודית, להרכיב משדר קטן ל"נערה עובדת" שהייתה נוהגת להיפגש עם אחד מקציני האו"ם ברמת הגולן.

קבעו לי פגישה לאחד הערבים על שפת ימה של תל-אביב. קיבלתי את תיאורה, נסעתי לשפת הים. פגשתי בחורה נאה מבוגרת ממני, אמרתי לשם מה באתי, היא הביטה בי, חייכה ואמרה "בוא". נכנסנו לאחד האוהלים שם. תוך דקה אחת היא עומדת ערומה לחלוטין ואמרה "תרכיב". אני קיבוצניק תמים עומד מבולבל למראה ודאי גם סמוק. בהתייעצות איתה המכשיר הורכב על גופה. כעבור זמן מה קבלנו אותו בחזרה עם הערה כי פעל כמצופה.

כולם ודאי זוכרים איך אלי כהן, המרגל שלנו בדמשק נלכד. המודיעין הסורי שקיבל ציוד האזנה מתקדם מהרוסים, שמע את שידוריו הרבים. החלו לסגור את החשמל ברובעים של העיר עד אשר הגיעו לרובע ממנו שידר, באותה הדרך

בבגדי דיפלומט

איתרו גם את הבית. לצערנו הרב אלי נתפס, נאסר ונתלה בכיכר העיר. דבר שזעזע והעציב את כולנו, הגביר את המתח ברחוב ואת חשש האזרחים ממעשי ריגול. באותה עת התקבלנה הודעה מאזרחית תל-אביבית כי היא שומעת שידור כל ערב מכוון הספה שבחדרה. נשלחתי לבדוק את המצב, התייחסנו לסיפור כהזוי ונובע מהמצב המתוח. מצאתי אישה מבוגרת, בודדה, הגרה בקומה שניה באמצע בנין מגורים רגיל קרוב למרכז העיר. הגעתי לביתה בסביבות שעה אחת עשרה בלילה, כי לפי דבריה השידור חוזר על עצמו ונשמע בקביעות קרוב לחצות. ישבתי על הספה עם כוס תה, ממתין בחוסר אמון לשידור, ואכן דקות ספורות לפני שעת חצות שמעתי במו אזוני שידור קצר מאד, כאילו שלוש נקודות, קו נקודה, אבל מהיר מאד ולא ברור. כאשר דיווחתי, על כך, הרגשתי כי לא בדיוק מאמינים לדברי. לכן הבטחתי שלמחרת אקליט את השידור. למחרת חזרתי שנית לביתה של הגברת כשאני מצויד במכשיר הקלטה עם מיקרופון. הקלטתי את השידור. ההקלטה הועברה לפענוח, ללא תוצאות מובנות, גם במחלק המודיעין המשטרתי לא גילו את פשר השידור. הסיפור תפס תאוצה כי תופעת השידור הקולי באמת היתה מוזרה. תמיד אותו השידור ותמיד בדיוק באותה הדקה. יש לזכור כי בשנת 1962 האלקטרוניקה לא הייתה מפותחת כפי שהיא היום, מכשירי ההקלטה היו כבדים ומסורבלים. והפענוחים הרבה יותר מסובכים. לאחד המהנדסים שלנו היה אבא איש ביטחון ומהנדס בחברת החשמל. בנו הורשה להתייעץ איתו על בעיית פענוח ההקלטה. האבא שאל רק שאלה אחת "האם זה קרוב לחצות וחוזר על עצמו כל לילה?" ואם כן "יש לבדוק את מיקום ארון החשמל של הבית". ואכן הספה נשענה על קיר שמעברו היה מורכב ארון החשמל של הבית, "זה נשמע כמו השידור שלנו לזרם לילה המוזל", קבע המהנדס של חברת החשמל, "מחר אשלח טכנאי לחזק את חיבורי השנאי, שברגיו בודאי התרופפו והשידור לא ישמע יותר" וכך היה.

למדתי: נחוץ אבא במקום הנכון, ושעל השנאים להיות מוברגים היטב כדי שלא יזמזמו.

כל כך הרבה פעמים כבר הזכרתי את בתיה, שכבר ממש מתחשק לי לספר לכם איך הכרנו ועל חתונתנו ובכלל על התחלת חיינו המשותפים.

בתיא ואני - הזוג מהעמק

במעברת תל עדשים ראיתי לראשונה את בתיא.

הגיעה נערה צעירה, ללמד עברית את העולות החדשות שזה עתה הגיעו לארץ רובן מכורדיסטן. גם אני התנדבתי שם בלימוד עברית, אבל בעיקר הדרכתי את הילדים ב"צופיות".

מכיוון שהיינו שכנים, בתיא בת תל עדשים ואני מגניגר נפגשנו בהזדמנויות שונות, ראינו זה את זה וזו את זה מידי פעם וזה בערך היה הכל...

באותה עת נהגו הקיבוצים בעמק להזמין את שכניהם לחגיגות החקלאיות. יצא שבתיא וחברותיה הגיעו לגניגר לחג הביכורים. בשעה שאני עם בני כיתי הופענו בריקוד רועים פרוע, ריקוד שכלל חצי גוף ערום נפנופים במקל רועים והרבה בקפיצות לגובה. לדאבוני הרב בתיא גילתה שאני באופן קבוע מאחר בקפיצות. כלומר, כאשר כולם כבר היו למעלה אני עדיין עמדתי למטה, וכאשר כולם צנחו אני עדיין אי שם ריחפתי בגובה. דבר שהצחיק אותה מאד ואותי פחות.

כאשר צה"ל קרא לבני גילי להתגייס רוב בנות כיתי גויסו לקורס אחיות, אבל את הטירונות עשו יחד כל מגויסות המחזור.

כך בתיא ובנות גניגר התיידדו וכאשר מידי פעם הן היו מקבלות "אפטר" בערבים הן הגיעו לבלות ב"תיבת נח", מועדון לחיילים ברחוב הירקון בתל אביב, גם אנו באנו לשם. מכיוון שלי היה רכב קבוע מעבודתי בשירות הביטחון, נהגתי להחזיר מיד פעם את הבנות לחדריהן בתל השומר

ואת בתיה, לבית קרוביה שם נהגה לישון בזמן שירותה שם. הידידות ביננו התחזקה והפכנו לזוג.

במשך הזמן בתיה עלתה בדרגות ושירתה כפקידה ראשית בשלישות ואילו אני המשכתי לשרת ב"מנגנון החושך", בפי שכונינו אז. בתיה המסכנה "שילמה" רבות על תפקידי זה כיוון שלא ידעתי אף פעם מתי אתפנה, היא חיכתה לי לעיתים על ספסלים בגינות שונות שם קבענו מראש להיפגש ואני הייתי מאחר או בכלל לא בא, ולמרות שעברו עליה רגעים לא נעימים, היא אף פעם לא התייאשה.

בזמן שירותה בשלישות התאפשר לבתיה ללמוד בערבים בסמינר למורים

כך יצא שעם שחרורה הפכה להיות מורה.

חצי שנה מאוחר יותר גם אני עמדתי לפני שחרור, נשלחתי למבדקי קצונה, עברתי אותם בהצלחה וקיבלתי זימון לפתיחת קורס שעתיד היה להיפתח כמה חודשים מאוחר יותר. בינתיים הגיע מועד שחרורי, השתחררתי וחזרתי לקיבוץ ולעבודתי בפלחה. העונה עונת קציר שחת, הפכתי לקוצר מעולה, מידי בוקר נהגתי לרתום זוג פרידות לשתי מקצרות מחוברות באלכסון זו לזו, מה שהיה אז פטנט מיוחד וחדש, ויצאתי עליז ושמח לשדה. באמצע העונה הגיע הזימון לקורס קצינים. מזכירות הקיבוץ פנתה לצה"ל בבקשה לדחות את גיוסי ולזמן אותי לקורס הבא. בינתיים היחסים ביני ובתיה התלהטו והתחלנו לדבר על חתונה. קטע הכביש בין גניגר ותל עדשים הלך והתקצר, אין כלי רכב שלא בא לעזרתי, רגליים, חמור, פרידה, אופניים, אופנוע, כל סוגי הטרקטורים, כולם כאחד נרתמו לעזור לי להגיע עם ערב למושב. הרגע המכריע הגיע וקבענו להינשא. בתיה העמידה לי שני תנאים, אחד קשה ואחר פחות. ראשית בתיה ביקשה שאוותר על קורס הקצינים, כי הוא רק בזבז זמן. והשני שהיה קשה מאד עבורי היה לעזוב את הקיבוץ, כיוון שמושבניקית לא תלך לגור בקיבוץ. העזיבה ציערה אותי מאד כי אהבתי את הקיבוץ נפשית ואידיאולוגית. אבל מה לא עושים למען האהבה? כאשר הודעתי על עזיבה בצער רב, דבר שבאותם הזמנים נחשב לעריקה, הוזמנתי למזכירות, ולהפתעתי הרבה נאמר לי כי הוחלט להעניק לי 300 לירות, אז כסף רב, כדי להקל עלי את הימים הראשונים בחוץ. נדהמתי מהצעד יוצא הדופן, וסירבתי לקחת את הכסף באומרי "הקיבוץ בלאו הכי השקיע בי המון." ההצעה הנדיבה של הקיבוץ וסירובי לקבלה, גרמו לתדהמה בכל הסביבה.

בינתיים גילינו כי אין לנו מספיק כסף למצוא מקום מגורים בעיר. החלטנו לדחות את החתונה בשנה ולנסות לחסוך קצת כסף לתחילת חיינו המשותפים. בתיה נשארה לגור בתל עדשים והחלה לעבוד במשרד החינוך כמורה במסחה הוא כפר תבור. ואילו אני חזרתי לשרת בשב"כ כאזרח. שנינו גרנו אצל ההורים וחסכנו את משכורתנו עד החתונה.

ב- 19/06/1956 נישאנו במזל טוב בתל עדשים .

החתונה

הו, החתונה, אבל רגע-רגע! עוד לפני החתונה היה מפגש הורים. וכדרכי בקודש גרמתי לבלגן לא קטן. בביתה של בתיה שיפצו באותה עת את חדר השינה, בכניסה לבניין הצטברו ערימות של חול, זיפיץ, סיד וכיוצא באלה. הכול היה הפוך ומבולגן, ולכן תאריך הפגישה נדחה בשבוע. אבל אני שכחתי להודיע להורי על הדחיה. עכשיו נא להכיר את הורי, זוג פולני, זוכרים את אמי הלבושה בקפידה ובעלה סבא יוסף שנולד בחליפה? כן, זוג פולנים מבוגרים, המוזמנים רשמית להכיר את הורי הכלה לעתיד של בנם יקירם. ובכן, הם הגיעו לבושים במיטב בגדיהם ביום קיץ חם מתל אביב, באוטובוס דחוס לבירת העמק עפולה ואיש לא המתין לקבל את פניהם. אוי לי!

אני באותה העת שמח וטוב לב רכבתי לי על טרקטור רועש מסוג D4 וחרשתי את שדות העמק. לפתע עיני קולטות את הטנדר של מרכז הפלחה דוהר ישירות אלי. "מה קרה?" אני שואל את דן, "הוריך מחכים לך בבית הקפה בתחנת האגד בעפולה. סע לתל עדשים להודיע לבתיה על בואם, משם סע הביתה. תתרחץ, תחליף בגדים וחזור לעפולה לאסוף את הוריך והביאם לתל עדשים, נו סע כבר". אוי לי, איזה בלגן עשיתי, וכל זה עוד לפני החתונה.

ועתה לחתונה. הרב של תל עדשים, בעל ניסיון עם צאן מרעיתו, הסביר לבתיה את שעליה לעשות לפני החופה, מקווה, צום ועוד כהנה וכהנה, אבל לא דאג לוודא שזה אכן בוצע. החופה עברה כדת, והחתונה יצאה לדרך בשעה טובה.

אחיה של בתיה, בעזרת חברים נוספים, עמלו במשך יומיים. שטח ליד בית העם במושב קושט והואר למופת. שולחנות, כסאות וספסלים שהושאלו מקיבוץ מזרע הוצבו ברחבה. מפות נפרסו ועליהן הונחו כלים גדולים, שנאספו משכנים וידידים ובהן הונחו מזון ופירות. כולם עמלו בבגדי עבודה, כולל החתן, עד הרגע האחרון.

אני בעל מזל מיוחד מקבל משרות הביטחון חופש לשבוע תמים כולל רכב

חדש לחלוטין אלא שאליה וקוץ בה. עלי לבצע "הרצה" לרכב בתנאים הבאים: אסור לנסוע במהירות מעל 40 קמ"ש, אסור לעלות בעליות תלולות ואסור להעמיס עליו יותר מארבעה ארגזי משקאות. בקיצור אני מתרוצץ שלושה ימים בין תל עדשים והשק"ם בחיפה במהירות של "צב" כדי לנצל את כרטיסי השק"ם שברשותי, ולקנות מספיק שתייה חריפה, כדי להרוות את צימאונם של האורחים.

בשעות הבוקר חברי האלקטרונאים ממעבדת השרות בתל אביב הגיעו לשטח המאורגן לקראת החתונה והציבו את מתקני האלקטרוניקה החדשים ביותר H.F שרק הגיעו ארצה. בחתונה שלנו השמיעו לראשונה בארץ את המוזיקה, בשיטה "חדשנית" ומפתיעה באיכותה. עם סיום ההכנות נכנסנו לנוח במטע השזיפים שהיה מלא בפירות ובצל העצים נהנו עד מועד החופה. מהצהריים

התחילו לנהור המוני אורחים, אפילו הורי הגיעו הפעם במועד הנכון. מגניגר הגיעו שתי משאיות עמוסות חברים, החתונה הייתה גדולה ועליזה ונסתיימה בריקודי הורה, קראקוביאק, החתונה כנראה היתה מאד מוצלחת. והראיה - היא מחזיקה עד היום.

בתיה מספרת

את שירותי הצבאי עשיתי ב"עידן הגנרלים" הגדולים. שרתתי באגף המבצעים במטכ"ל שהיה ממוקם אז ברמת גן ולקראת סוף שירותי עבר לקריה.

בערבים למדתי בסמינר לוינסקי למורים. היו לי חברות מקיבוץ גניגר שהכרתי עוד בטירונות ונשארו גם הן בתל אביב בזמן השירות הצבאי והן הזמינו אותי ללכת איתן למועדון החיילים ברחוב הירקון "תיבת נוח" שמו. שם הכרתי את משה שטען בתוקף שכבר נפגשנו בעבר. אכן לפני הגיוס לימדתי עולים מכורדיסטאן עברית, גם משה הדריך שם, אבל מסיפוריו פה אני מבינה שהוא התרכז לא רק בחניכיו באותם ימים...

אספר מעט על התקופה ההיא בצה"ל. אגף המבצעים עסק הרבה בפעילות של יחידה 101 שמפקדה היה אריק שרון, שכבר אז היה גדל מימדים והיו שטענו ששם היחידה כמספר הק"ג שלו. כל הקצינים הבכירים: עזר ויצמן, רחבעם זאבי ואפילו הרב הראשי לצה"ל - הרב גורן, רחשו יראת כבוד עצומה לרבין שהיה ראש האגף. עזר ויצמן שלימים היה לנשיא המדינה היה ליצן

לא קטן, באחד הימים הוא נכנס למשרד בו הייתי לבדי וכשראה אותי הרביץ הצדעה כמו בטקס ממלכתי משאיר אותי המומה. עוד זכורה לי נסיעה לעין חרוד. השנה היא 1952 נסענו לשם כדי להודיע למאיר הר ציון (לוחם אגדי ששרת ביחדיה 101), הודעה חשובה כלשהי. היתה זו תקופת הפילוג בין מפ"אי למפ"ם. הקיבוץ היה משוסע ולקראת פירוד, ואכן באמצע חדר האוכל עמדה מחיצה שהפרידה בין הפלגים. פנינו לצד של מפא"י ואכן שם ישב הר ציון ממתין לנו. הזיכרון השני שלי מרבין היה במבצע סיני. המלחמה פרצה תקופה קצרה אחרי נישואי למשה ואני נלקחתי למילואים במפתיע, בכיתי כל הדרך עד לבסיס ברמלה שם הוצבתי. עם הגעתי נשלחתי לחדר המלחמה, ושם בין המפות הגדולות שהיו תלויות על הקירות, ראיתי את רבין תוקע סיכות ומסמן את התקדמות כוחותינו בסיני.

אנצל את ההזדמנות ואחלק עם קוראי ספרו של משה שני סיפורים משפחתיים משלי, שניהם נושקים להיסטוריה של עם ישראל.

האחד עוסק בלא אחר מאשר יאנוש קורצ'אק, והשני הכאוב, מספר את סיפורו של אחי.

וכך סיפר דודי בזיכרונותיו השמורים בארכיון עין חרוד עד היום הזה.

דודי, אהרון שוטלנד היה חבר עין חרוד וידידו של יאנוש קורצ'ק.

"בשנת 1934 הגיע יאנוש קורצ'ק להתארח אצל דודי בעין חרוד. כבר למחרת ע"פ סיפורו של הדוד עלה האורח הנכבד, על בגדי עבודה והצטרף לעובדי המטבח. כולם יחד ישבו על ספסל נמוך ועסקו בקילוף תפוחי אדמה. בינתיים התנהלו שיחות ערות על הספסל. מר קורצ'ק נשאל על נושאי חינוך שונים בהם היה בקיא והוא גילה עניין בחיי הקיבוץ ואורחותיו. גם בערבים התפנה קורצ'ק להרצות בפני החברים בנושאי חינוך ובנושאים אחרים העוסקים בארץ.

רבים מישובי האזור הגיעו לשמע השמועה שהוא פה, כיוון שהיה מוכר מאד ופופולרי מאד בארצו פולין והילדים בארצנו הקטנה, זכו להתחנך על ספרי הרבים".

באחד הימים נסע הדוד יחד עם אורחו באוטובוס לחיפה, קורצ'ק היה אמור לפנות לענייניו אך

סיפורו העצוב של אחי שלמה

משפחתנו התיישבה בתל עדשים לאחר שאבי, שהסתובב כבר בראשית המאה העשרים בסג'רה וסביבותיה בחר להתיישב שם. אחי, שלמה צביון, ברח מהבית בתל עדשים בגיל שבע עשרה והתגייס לפלמ"ח. שלמה השתתף במלחמת העצמאות ובקרב הקשה ביותר שהתחולל בירושלים קרב סן סימון, הם הוקפו על ידי הירדנים והיו מפוצלים לשלושה כוחות. על אחד מהם פיקד רפול (שהיה כמו בני משפחתי בן תל עדשים ולימים הפך לרמטכ"ל ולשר בממשלות ישראל), על השני חיים בר לב (גם הוא הפך לרמטכ"ל ושר בממשלות ישראל) ועל השלישי פיקד שלמה, אחי. ניתנה הוראה לפרוץ את הכיתור ויהי מה. רפול וברלב פרצו להם דרך עם הרבה פצועים והרוגים, וכאשר שלמה קם לעשות כמותם, התברר לו כי כל אנשים הרוגים והוא היחיד שנשאר בחיים, הוא פרץ החוצה, אבל רץ לכיוון הלא נכון, ישר לידיהם של הירדנים שתפסו אותו והתעללו בו תוך שהם חוטפים אותו. נודע שמאוחר יותר משה דיין נפגש עם עבדאללה תל, מפקד הליגיון, בנושא השבויים וכי הוא סיפר לו שיש בידי שבוי משוגע ולכן אותו יחזירו מיד, כי האיסלם אינו פוגע במשוגעים. שלמה הוחזר למחלקה פסיכיאטרית בגהה אך מיד ברח משם ברגל לתל עדשים, בדרך אכל מהכרמים ומהשדות, בואדי ערה שוב נתפס על ידי הליגיון ושוב שוחרר, בשל מצבו הנפשי, כשחזר בסופו של דבר הביתה לא סיפר כלום וכל התנהגותו השתנתה כליל. בבית מצבו הדרדר עד שלתקופה אושפז בבית חולים לחולי נפש. לא ידעו בימים ההם לטפל בהלומי קרב. לאחר שיחרורו מבית החולים שב שלמה הביתה חי ועזר במשק ככל יכולתו, ללא כל יוזמה מצידו. כל חייו היה כצל של מי שהיה לפני הקרב ההוא. רק לעת זקנה הוכר כנכה צה"ל בזכות התערבותו של רפול בנושא (רפול היה בטוח שהנושא טופל עשרות שנים קודם). בשנת 1991 נפטר בתל עדשים.

העציונים והעיר הגדולה

שנה שלמה עבדנו חרוצים כנמלים, כדי לחסוך מספיק כסף ולעבור לעיר הגדולה. קיווינו שהסכום יאפשר לנו לקנות דירה קטנה.

הגענו העירה ושם הזדמן לנו להכיר קבלן בשם כץ, כנראה מחסדי האומה, שבנה בתים בגבעתיים. נפגשנו איתו וסיפרנו קצת על מצבנו והוא מיד פסק "אני אמצא פתרון עבורכם". באותם ימים בנה כץ עבור משפחה צעירה אחרת, דירה בת שלושה חדרים שאז נחשבה לענקית. כץ הבטיח לזוג לאחסן את הריטיהם עד לסיום בניית דירתם. הרהיטים אוחסנו בדירה קטנטונת ומשונה בקרבת מקום. כץ החליט לפנות את הרהיטים למרתף ביתו ואותנו העביר עד בניית דירתנו הקטנה לדירה משונה זו. כמובן שכל העסקה נעשתה בהסכמתם של בני הזוג הצעיר. כך הכרנו את דרורה ופנחס פרג והפכנו תוך זמן קצר מאד לידידים טובים לשנים רבות.

הדירה הקטנטונת דמתה לקריקטורה של דירה. בכניסה הקטנה הייתה תלויה מראה ענקית כדי לתת אשליה של גודל, מהכניסה היה מעבר לחדר קטן שבקושי רב הצלחנו להכניס בו מיטה זוגית, מצדו האחד של החדרון היתה דלת למרפסת גדולה, ומולה כניסה למטבח. אחרי שהצלחנו להכניס את המיטה, דרך המרפסת כמובן. קנינו דלי אשפה הפכנו אותו במטבחון, התיישבנו סביבו על הארץ וסעדנו את ארוחתנו הראשונה לבניה ולחם עם ריבה והיינו מאושרים. אט אט אדון כץ סיים את הדירה של משפחת פרג. פנחס היה חבר בקואופרטיב

”דן“, שחבריו נחשבו אז למיליונרים. דרורה היתה מורה בגבעתיים. בתיה התקבלה כמורה בבית ספר ברמלה, אני חזרתי לשב”כ כאלקטרונאי ואיש מבצעים. מצבנו הכספי הלך והשתפר ולאט החזרנו את חובנו לאדון כץ. הכרנו חברים נוספים ונכנסנו למסלול חיי העיר.

יום אחד פנחס ודרורה פרג באו אלינו בהצעה מפתה, ”בואו לגור אתנו, יש לנו שלושה חדרים, אחד יהיה עבורכם ונעשה שמת, עד שאדון כץ יגמור לבנות את ביתכם החדש בן שני החדרים ברחוב רמב”ם 10“. קפצנו על המציאה. ראשית, הקימו הנשים את ”הקופה המשותפת“ שעד היום איני מבין איך היא פעלה, כי עד כמה שזכור לי, תמיד היינו חייבים כסף ”לקופה“ ותמיד היה מספיק אוכל בבית. כמה חדשים טובים חיינו כך יחד עם המון בדיחות ורוח טובה מאד. בינתיים דרורה נכנסה להריון עם בנם הבכור אלוני. ילד חמד. זמן קצר אחר כך דירתנו בת שני החדרים היתה מוכנה, נפרדנו מה”פרגים“ ונשארנו שכנים וחברים טובים. ברמב”ם 10 נולד בנינו הבכור **זאביק**.

במקביל קנינו דירה חדשה בת שלושה חדרים ברחוב כצנלסון 61. משפחתנו עמדה להתרחב שוב ונולדה לנו בתנו החמודה סמדר. את השם סמדר נתן לה זאביק, כנראה הכיר ילדה נחמדה בשם זה בגן שלו. זאביק וסמדר נולדו בבית חולים דג’אני ביפו שבזמנו נחשב לבית יולדות מעולה. זאביק נולד ב-4.3.1959 ואילו סמדרי ב-5.5.1964 שניהם גדלו בגבעתיים בבית חם ואוהב. זאביק אהב את אחותו התינוקת מהרגע הראשון היה מביא אותה איתו למסיבות הכיתה ומאוחר יותר לחבר’ה ב”נוער העובד“ הוא הקפיד לשמור עליה והיא נשמעה לו בכל.

בינתיים בתיה עברה מבית הספר ברמלה ללמד בגבעתיים.

ואיך אוכל להמשיך בלי לספר איזו אנקדוטה, ובכן בפירת רחוב רמב”ם ורחוב הנגבה בגבעתיים, פעל מועדון קטן בשם ”טרקודרו“. המועדון היה נפתח בשעות הערב המאוחרות ופעל עד שעות הבוקר המוקדמות. היו סביבו סיפורים שונים, אחד מהם למשל

בתיה סמדר ומשה

היה שרוב מבקריו הם קצינים בריטים שנשארו פה אחרי סיום המנדט. רקדו בו בעיקר ריקודים סלוניים, שעלינו חניכי ההתיישבות העובדת אז עוד לא היו מקובלים. המועדון נוהל על ידי אמה של יפה ירקוני, יפה עצמה כנערה צעירה ויפה, שרה להם את מיטב השירים לריקודי הוואלס והטנגו.

דירתנו הזמנית עמדה במרחק של כשניים שלושה בתים משם, באותו הרחוב. אינני יודע כיצד נודע לבעלי המועדון שאני טכנאי אלקטרוניקה. אך, לפנות בוקר אחד, דפיקה בדלת ויפה ירקוני בכבודה ובעצמה, מבקשת ממני לבוא לתקן את המיקרופון שהפסיק לעבוד באמצע שירתה. קמתי, התלוויתי אליה, ותוך מספר דקות המיקרופון חזר לעבודתו. זו הייתה הצעת העבודה הראשונה שלי כטכנאי אלקטרוניקה. את התודות קיבלתי בשמחה אך את הכסף שהוצע לי דחיית, נאמן לערכי ההתיישבות העובדת.

ברח' כצנלסון היכרנו את אורי וערה רביד. כמו כן גילינו בשכנות קרובה מאד את משפחת אלחדף יוסי וסימה הורים לילדים בגילאי ילדינו. את יוסי הכרתי עוד כשלמדנו באותה כיתה בבית ספר "מקס פיין" כששנינו עוד היינו פרחחים צעירים. באותם ימים רחוקים, יוסי נשלח על ידי הוריו ממצרים ארצה כדי ללמוד מקצוע ולהכין דירה עבורם טרם עלייתם. יוסי קנה דירה ברחוב פינסקר בת"א, דירה גדולה, במושגים של אז. שלושה חדרים עם חלונות הפונים לרחוב. מכיוון שהיה נער צעיר ובודד, הדירה הייתה מרוהטת במיטה אחת, שולחן קטן וכמה כיסאות, בקיצור ריקה לחלוטין. יום אחד גילינו נערה שגרה מול ביתו, העוברת מחדר לחדר בביתה כשהיא ממעיטה מאד בלבושה. מיד הכרזנו על כוננות ועל מערכת תצפיות, ליד כל חלון ניצב צופה שהודיע לאן פניה מועדות. על מנת להגיע במהירות למטרה, הכנסנו זוג אופניים לדירה. וכך יכולנו לעבור

סבתא חנה, זאביק ומשה

במהירות מחלון לחלון בלי לפספס דבר. אחרי ניתוק ארוך מיזסי בסיום בית ספרנו היה נעים להיזכר בנעורינו.

החוג החברתי שלנו המשיך להתרחב מאד, ערכנו מסיבות, ימי הולדת לנו ולילדינו וה"שבט" הלך וגדל.

מסיבת העשור לנישואינו היתה תקופת הזוהר של החבורה שלנו. היינו כעשרה זוגות לפחות. את שמלת החתונה של בתיה תלינו על הדלת, כדי לסמן לחברים היכן המסיבה. לקחנו פנס אדום של רמזור, מעליו סידרנו כמה גזעי עצים ופינג'אן קפה, כדי שיראה כמו מדורה, הרי אי אפשר להדליק בדירה בקומה שלישית מדורה. החברים הגיעו והתחלנו לשיר ולשיר ולשיר, לקראת חצות החלטנו לצאת לחוף סידני עלי, היינו כעשר מכוניות ויצאנו לדרך בקולי קולות וצפצופי צופרים. לקחנו איתנו בנוסף לאוכל שתיה חריפה בתוך אמבטיות עם קרח, שאחרי שרוקנו את האמבטיות מהשתיה הן הפכו למגלשות שגלשו מהצוק של סידני עלי אל החוף, כך החלקנו זוגות זוגות. בשעה שתיים בלילה החלטנו כל הבנים להיכנס לים ערומים, אחת מהבנות, דרורה, ארגנה את כל המכוניות בחצי גורן וכל אחת ישבה ברכב המשפחתי שלה, וכשיצאנו מהמים כולן יחד הדליקו את האורות והאירו עלינו והצחוק היה ענק. זו היתה מסיבה גדולה. השמחה הנעורים, הרעות, חבורה עליזה. הכל השתנה אחרי מלחמת "ששת הימים" שם שלושה מחברינו נפלו בקרב על שחרור ירושלים ונשארנו עם שלוש אלמנות צעירות והרבה שאלות פתוחות.

אחרית דבר:

שנים ארוכות מאד, גם כשכל אחד פנה לדרכו ולמקום אחר בארץ, המשכנו להיפגש לקומזיצים, בעיקר בימי העצמאות. כשילדינו התבגרו הם בקשו לשנות את זמני הפגישות כיון שרצו לבלות את ימי העצמאות עם חבריהם. תאריך הקומזיץ השנתי של חבורתנו הועבר לשבת הראשונה אחרי ל"ג בעומר. הפגישות נמשכות כבר עשרות שנים, ובהתאם לשינויי העתים, ההתארגנות עתה היא דרך WhatsApp. בני דור המייסדים הולך ופוחת, הארגון עבר מזמן לדור הבנים. תוך הצטרפות של הדור השלישי והרביעי, בתקווה שהמסורת תמשך.

חגיגה בגבעתיים: שנות השישים העליזות

מעולם הביטחון לעולם הרמזורים

את אמנון אדורם, הכרתי במקס-פיין, שם למדנו יחד במגמת הרדיו הראשונה בארץ, שנפתחה כדי לקדם את נושא האלקטרוניקה במולדת הצעירה שלנו. היינו חבורה של כמה נערים עליזים, עם סיום הלימודים וקבלת התעודות כל אחד פנה לדרכו.

השנים חלפו ובתיה ואני כבר שוכנים לבטח בגבעתיים, באחד הימים מופיע אמנון בביתנו ומודיע כי קנה דירה סמוכה - הפכנו לשכנים. באותה הפגישה, סיפר כי הוא בעל מוסך לווספות ונמאס לו מזה והוא מחפש עבודה אחרת. כעבור זמן מה אמנון מודיע לי, כי מצא משקיע המעוניין לשלוח אותו לגרמניה ללמוד את נושא הרמזורים כולל את חידושי האלקטרוניקה בתחום, על מנת להקים מפעל בארץ לבניית רמזורים. עבר זמן מה, באחד הלילות אני מקבל ממנו טלפון, הוא חזר מגרמניה, בתיקו התוכניות לרמזורים החדשים והוא תקוע בשדה התעופה בלוד ללא יכולת למצוא תחבורה ולחזור הביתה. למזלנו היו לי גם טלפון וגם אוטו בבית, שני אביזרים יקרי מציאות בעת ההיא. יצאתי לאסוף אותו, חזרנו מאוחר בלילה הביתה, בתיה הכינה לנו קפה, פרסנו את התוכניות ורק עם עלות השחר התחלנו להבין מה הן אומרות.

אמנון קיבל אישור מהמשקיעים, "קולין את זהבי", להקים את המפעל. גייס סביבו מספר בחורים טובים, הם שכרו בית בודד עם חצר, קראו לחברה "סיגנלור" באו בדברים עם עיריית ת"א והגישו לעירייה מכרז להקמת רמזורים במספר צמתים. ואחרי אישור קבלת העבודה, פנה אמנון אלי בהצעה מפתה שאצטרף אליו כסגנו במפעל.

התלבטתי אם לעזוב את עבודתי בשרות הביטחון, שהיתה עבודה קבועה בתנאים טובים ועם הרבה חברים. הלחץ של אמנון הלך וגבר כיוון שהם עמדו להתחיל עבודה גדולה. לבסוף פניתי לממונים עלי בבקשה לשחררני, בנימוק כי ברצוני לעבור לשוק החופשי על מנת להתקדם בעבודה חדשה. שרות הביטחון עיכב את שחרורי בנימוק שקשה למצוא מחליף לניסיוני. בקשתי הגיעה עד ראש השרות שניסה לשכנע אותי לא לעזוב. לבסוף הסכמנו על בורר. ניתנה לי הזכות לבחור בורר. קשה למצוא בורר שיעמוד לצדי כנגד ראש השרות. בסופו של ענין הוסכם שאדחה את עזיבתי בחצי שנה ואלמד את מחליפי את רזי עבודתי. כאשר הודעתי לאמנון שהמעבר שלי אליו ידחה בחצי שנה, להפתעתי ואמר: "מצוין", כיוון שעיריית ת"א הודיעה לו כי נגמר לה התקציב והיא דוחה את הזמנת הרמזורים בחצי שנה. "סוף טוב - הכול טוב".

ב-1964 עזבתי את שרות הביטחון, עברתי לעבוד עם אמנון כסגנו בחברת סיגנלור כמובן עם קידום במשכורת, רכב ושאר תנאי עבודה.

יחד עם זאת נשארתי עוד שנים רבות קשור לשרות הביטחון כאיש מלואים פעיל למדי עד מלחמת שלום הגליל 1982.

שנות עבודתי בסיגנלור היו מרתקות. משש השנים שעבדתי בתל אביב בסיגנלור השארתי אחרי מזכרת קטנה משלי, בצורת הרמזורים המודרניים על עמודי תאורה שאנחנו הכנסנו לארץ. בפנית כל רחוב, ניצב עמוד מואר עם שם הרחוב ופרסומת מעליו, אני מונית כאחראי לפרוייקט זה.

היזם היה מיליונר מאורגוואי. הוא טען שזהו עסק שכולם מרויחים ממנו, וצדק. על העמוד עם התאורה שילם המפרסם שקיבל הנחה במיסים, כי המדינה רצתה לפתח יוזמות. המפרסם שילם לנו אבל לא למדינה. עיריית תל אביב הסכימה לתת את החשמל לעמוד, אם יוצב לפי דרישתה. כל מפרסם רצה לפרסם ברחוב הראשי והעירייה היתה מעוניינת בפרסום בכל רחבי העיר. על כל עמוד היה ויכוח, אבל אנחנו עיצבנו ולא שינה לנו איפה העמוד יוצב.

אל הרעיון הגענו, מתוך כך שכבר היו לנו מסגריה וצבעים וכן מנורות ותכנוני תאורה, כך פיתחנו את הרעיון של העמוד המואר.

כמובן שיש סיפור קטן שאני זוכר מהתקופה ההיא. הצבנו עמוד בפנית מוגרבי, כל עמוד עבר ביקורת הן שלנו והן של חברת החשמל לפני שהוצב במקומו. לילה אחד, לקראת שתיים בלילה, אני ישן בבית בגבעתיים ושומע קול שקורא : אדון עציון, אדון עציון, רד למטה, בוא מייד, השכנים התעוררו - מה קרה? בוא מייד. מהניידת השוטר קורא לי. כשאני מגיע הוא אומר: "בגללך בכל רחוב

אלנבי ובן יהודה האורות כבים ונדלקים בלי הפסקה. מאז שאתה העמדת את העמוד שלך". נסעתי אתם בניידת הגענו ואכן, לאורך הרחוב כל פנסי הרחוב כבים ונדלקים. ניתקתי את העמוד, נדלקו האורות ובא לציון גואל. למחרת העמוד נבדק בשנית ונמצא תקין, אם כך מה הבעיה? אמנון נזכר באחראי לחשמל בעיריית ת"א, פנסיונר, אולי הוא ימצא פתרון. צלצלתי להתייעץ איתו והוזמנתי אליו, סיפרתי לו את סיפור המעשה. הוא ביקש שאצייר לו איפה העמוד, לאיזה כיוון הפנסים, ואז פרץ בצחוק - "אתה שמת את העמוד מול ה"פוטוסל", זו יחידה שכשהיא מזהה אור היא מכבה את התאורה וכשחשוך מדליקה. לכן שכשהיא זיהתה שחשוך נדלקו האורות, ואז כשנדלק האור היא כיבתה את האורות. קח פחית פשוטה, שים מצחייה על הפוטוסל וזה יספיק". כך עשיתי ונפתרה הבעיה.

עבדנו כולנו בהתלהבות ובמסירות רבה, רובנו היינו צעירים ובעלי משפחות צעירות, אהבנו את העבודה והאמנו במוצר שלנו. ולפני שאסיים חלק זה של סיפורי אי אפשר בלי סיפורון אחרון.

באחד הימים השחלנו בצינורות את כבלי החשמל לרמזורים. הגענו לצומת רחב במיוחד והיה חסר לנו מעט מהחוט אליו מחברים את הכבלים. עמדתי שם יחד עם יעקב סלמה, בחור חרוץ וחזק והיינו אובדי עצות, כיצד נשחיל את הכבלים. בחצי צחוק אמרתי ליעקב: "אילו היה לנו עכבר היינו קושרים חוט תפירה לרגל שלו והוא היה מעביר את זה לצד השני". יעקב סימן לי להמתין וחזר עם עכבר ביד, קשרנו לו חוט תפירה לרגל והכנסנו לצינור, תוך חצי דקה הוא כבר היה בצד השני. שחררנו את העכבר מהחוט והוא רץ למחבואו. וכך נפתח הנתיב להשחלת הכבלים.

המעבר לנירים

שתיים עשרה שנים חיינו בגבעתיים. והנה התחלתי להרגיש מין מחנק, בלתי מובן מחיי העיר. לא הייתה לי כל סיבה ממשית לצורך בשינוי בחיי. היו לי חיי משפחה טובים, אישה אהובה - עד היום, חיי חברה מפותחים, עבודה מעניינת ומאתגרת, בן ובת נהדרים, בית מסודר, משכורת ורכב צמוד.

ולמרות כל אלו, הודעתי לאמנון המנהל שלי וחברי הטוב, כי אני מחפש עבודה מחוץ ל"סיגלור" משהו בשדות שמחוץ לעיר בשטח הפתוח. פרסמתי את רצוני ברבים. כולם חשבו שמהו השתבש בראשי, כולל אמנון ואדון קולין, בעל החברה שיחסינו היו מצוינים.

התחילו להגיע אלי הצעות מכוונים שונים ואת כולן שקלתי.

באותם ימים קיבלתי צו מילואים בכדי לבצע עבודה מסוימת בעזה. בדרכי לעזה נכנסתי לכוס קפה בתחנת דלק באשקלון, רצה הגורל ופגשתי שם את אהרון טל, מהנדס אלקטרוניקה איתו עבדתי למעלה משש שנים בימי השירות שלי במעבדת אלקטרוניקה. אחרי דברי התרגשות מהפגישה המקרית, סיפרתי לו על רצוני לשנות את מקום עבודתי, והוספתי שאני מתגעגע למרחבים הפתוחים. אהרון חיך ואמר: "אני מחפש בדיוק אותך". וסיפר לי כי הוא יועץ מקצועי למפעל חדש שנבנה לא מזמן בקיבוץ נירים. המפעל עסק במתן פתרונות להפעלה מרחוק של השקיית שדות בעיקר בשעות הלילה, כדי להקל על החקלאים העסוקים ממילא ובעיקר כיוון שבאותה תקופה המחבלים שנקראו אז "פדאיונים", סיכנו מאד את היוצאים לשדות בזמן החשיכה.

אהרון הוסיף שהקיבוץ מחפש כבר זמן מה טכנאי המסוגל להעמיד יחידות

תקשורת כולל חיבורי חשמל ואלקטרוניקה בשדות נירים וכן בכל רחבי הארץ. הרעיון מיד תפס אותי. קבענו להיפגש כעבור שבועיים עם סיום המילואים, כדי לנסוע לנירים ולראות במה מדובר.

ולמרות הנסיעה הארוכה למקום שנראה לי אז בלב המדבר, כולל התחפרות ושקיעה בוואדי, ממנו חולצנו בעזרת טרקטור, התקיימה הפגישה במועד שקבענו בין מנהלי המפעל, חיים שילה ויעקב כספי והסתיימה ברוח טובה ובחתימת חוזה.

התחלתי לעבוד במפעל כשכיר בקיבוץ. הנסיעות היו לכל חלקי הארץ. את הציוד הנדרש הייתי מקבל ב"מחסני הנגב" בתל אביב. כך נמשכה עבודתי לשביעות רצון שני הצדדים במשך השנה הראשונה.

כאשר נודע בקיבוץ כי בתיה אשתי מורה מקצועית. פתחו מזכירי הקיבוץ בניסיונות שכנוע, בכדי שנעבור כמשפחה לשנת ניסיון להתגורר בקיבוץ.

ואכן, בשנת 1971 עזבנו את גבעתיים, הדרמנו לנגב והתמקמנו בקיבוץ נירים

ובמשך שש שנים רצופות גרנו בנירים על תקן משפחה שכירה.

בעקבות שנויים בעולם האלקטרוניקה המפעל בנירים נסגר. עמדנו לקראת עזיבת הקיבוץ. זומנו לשיחה במזכירות הקיבוץ ושם נאמר לנו כי הקיבוץ מעוניין בנו כחברים. המליצו שאני אמצא לי עבודה כרצוני, אבל על בתיה כמורה אהובה לא מוותרים! ולהפתעתי הרבה בתיה הסכימה. שמחתי מאד להסכמתה להמשיך לחיות בקיבוץ. השתלבנו במהרה בחיי הקיבוץ ועד היום איני מצטער על כך. אחרי שש שנים במפעל כשכיר בנירים, החלפתי את עבודתי וזומנתי לשמש כמרכז משק במושב אוהד ואת מעמדי כשכיר החלפתי והייתי (שוב) לחבר קיבוץ מהמניין.

חמישים השנים הראשונות

במהלך שנותי כחבר קיבוץ בנירים, עבדתי במחזורים כאלו ואחרים:

בפלחה ובנוי, בלול. בחשמליה עבדתי שנים ארוכות מאד, הייתי אחראי על כל נושא הטלפוניה והתקשורת. רכז תרבות, רכז ו. קליטה ורכז "בית ראשון במולדת", בעשור האחרון ליוויתי קבוצות של נוער למסע לפולין, השתתפתי במפגשים רבים בהם סיפרתי את סיפור המסע שלי בפני חיילים, תלמידים, בנות אולפנא וכל מי שפנה. מלבד כל אלה שימשתי בעוד המון תפקידונים קטנים ומשונים.

מרכז משק מושב אוהד

מתקופת החתונה והמעבר העירה, החלה אצלי מחזוריות בלתי מתוכננת בת שש שנים, בהן החלפתי את מקום עבודתי, או את מקום מגורי או את צורת חיי.

בשש שנים הראשונות, שרתתי בשרות הביטחון הכללי. מהשרות בשב"כ עברתי לחברת "סיגנלור" שבה עבדתי כסגן מנהל המפעל כשש שנים. בשנת 1970 עזבתי את החברה והתקבלתי לעבודה בקיבוץ נירים כטכנאי אלקטרוניקה בחברת "נירים אלקטרוניקה". כעבור שש שנים המפעל בנירים נסגר. חיפשתי עבודה באזור נירים, התקבלתי כמרכז משק במושב אוהד והפעם לשנה יחידה.

מושב אוהד שבנגב המערבי הוקם בשנות החמישים בימי העליות הגדולות. רוב חברי המושב הם יוצאי מרוקו, כמה בני העדה התימנית ומשפחות בודדות ממוצא אשכנזי.

כאשר הופעתי לפגישה הראשונה במזכירות המושב, שמעתי שכמה חברים שואלים "מה עושה כאן האשכנזי הזה?" ענייני עדתיות מעולם לא היוו בעיה עבורי, לא התרגשתי מהשאלות. הדיון במזכירות המושב היה ענייני בהחלט. מהפגישה איתו למדתי כי הבעיה העיקרית במושב היא גניבת מים מההקצבה שהמושב מקבל מ"מקורות". נפגשתי עם האחראי על חלוקת המים, שתוארו במושב היה המוכתר, ולמדתי ממנו על הבעיות בחלוקת מים צודקת. תודרכתי שלכל חבר מושב יש שני שעונים, אחד לשימוש ביתי ואחר לצורך השקיית היבולים. המוכתר, ממייסדי המושב וממכובדיו, סיפר כי הוא בנה מתקנים מיוחדים מברזל הסוגרים על השעונים האישיים בעזרת מנעול, וכי המנעול נפרץ מדי פעם ע"י החברים ומים נגנבים.

הימרתי על ניסיוני מעבודתי הקודמת, שם למדתי שהכבוד האישי הוא גורם חשוב מאד ביחסים, לכן חזרתי למזכירות עם הצעה לעבודה המבוססת על

אמון הדדי. הודעתי כי בכל בוקר אעבור על מוני המים להשקיית השדות, ואחרי הצהריים על מוני הצריכה הביתית. אם חבר עבר על הכמות המותרת ובעיקר אם המעבר קרה במהלך כמה ימים רצופים, יהיה עליו לסגור את עצמו. כמו כן הודעתי כי אני מסיר את המנעולים ומתחיל לעבוד מתוך כבוד ואמון הדדי.

למזלי, העבריין הראשון היה המוכתר בעצמו. ביקשתי ממנו שיסגור את עצמו ליומיים. יומיים בלי מקלחות. סגרנו על מילת כבוד ואכן חשבוננו התאזן.

מספר שבועות מאוחר יותר אחד החקלאים הוותיקים במושב פנה אלי בבקשה לאפשר לו לקחת כמות מים מעל המותר "כי כרגע אין לחץ והוא תמיד מקדים לזרוע לפני כולם". הוא הבטיח להחזיר את כל הכמות כאשר שאר החברים יזרעו את שדותיהם. הסכמתי בתנאי שההסכם ביננו יפורסם בלוח המודעות. אגב, האיש היה גם גבאי בית הכנסת המקומי. לחצנו ידיים וההסכם יצא לדרך. כעבור תקופה הדרישה למים גברה והחבר הודיע לי כי הוא יפסיק לקחת יותר מהמותר, אך עם זאת קשה לו מאד להחזיר את העודפים אותם הוא חייב, כיוון שהגידולים עלו יפה והמים נחוצים בשדותיו. כחקלאי הבנתי לנפשו, אבל הסכם יש לכבד.

הימים ימי תשובה ויום הכיפורים מתקרבו. באותו הזמן קרתה תאונת דרכים לחבר מושב אחר, הרכב ניזוק מאד, אבל לנהג ולבנו הקטן שהיה עמו לא קרה כלום. מה עושים המרוקאים במקרה כזה? עורכים "זוהר". שולחנות ערוכים בכל טוב המושב, כל החברים מוזמנים למסיבה כולל הרב ועבדכם הנאמן. הרב נושא דרשה בהתאם לתקופה ומספר, כי לפני יום כיפור יש להחזיר את כל החובות כדי שהקדוש ברוך הוא יקבל את התפילות. בסוף הדרשה אני, "הגוי האשכנזי" פונה לרב בשאלה הילכתית. מה על אדם לעשות, החייב דבר מה להחזירו ומתקשה? הרב, שהיה כנראה מעודכן בעניינים, פונה ישירות לגבאי שלו ושואל אותו "אתה חייב לו מים?" כולם פורצים בצחוק והרב אומר לו "תחזיר עד הטיפה האחרונה". ומאותו היום, אחרי גיבוי כזה נגמרו בעיות בניהול המושב.

אחרי שנים רבות, בעודי מספר את הסיפור לחבר ניגש אלי עלם צעיר ואומר: "אני הילד שנסע עם אביו באותו הרכב". אכן העולם לא באמת גדול. כל כך גדול העולם, ואכן ממנו הגיעו המון מתנדבים לארצנו.

המתנדבים

אחרי מלחמת ששת הימים, עקב הגיוס המסיבי של הגברים להגנת המולדת, הגיעו ארצה המוני מתנדבים צעירים מרחבי העולם, כדי לעזור בקיבוצים ובמושבים בהחזקת המשקים. בתום ימי הגיוס, נוצר מושג חדש "תנועת המתנדבים". נכתבו תקנונים חדשים למעמד זה, ואחד מהם היה שכל שלושה חודשים יש לקחתם לטיול בארץ.

תקופה מסויימת בתיה היתה אחראית מתנדבים ואני הייתי העזר כנגדה. הגיעו אלינו טיפוסים שונים ומשונים, על חלקם אספר. למשל, יום אחד הגיעו שני צעירים מאוסטריה, אחד היה פרח כמורה ואילו חברו מהמר כפייתי. בתיה שאלה אותם "איך זה מסתדר?" ותשובתו של פרח הכמורה היתה, שהוא בא להשיג על חברו שלא יעשה יותר מדי שטויות.

בין הבאות הגיעו גם שתי בנות ממקסיקו. אחת הייתה מבית עשיר וחברתה מפשוטי העם. כעבור שבועיים של עבודה ה"עשירה" פנתה לבתיה בבקשה להפסיק לעבוד והיא תשלם על שהייתה בקיבוץ, למרות שהדבר סתר את חוקי הקיבוץ, בתיה פנתה למזכירות עם הבקשה בשם הנערה, הבקשה נדחתה והנערה חזרה למקסיקו. הנערה המקסיקנית השניה מככבת בסיפור הבא. אחד הטיולים להכרת הארץ נופיה וסיפורה היה למצדה.

בעליה מכיוון ערד עוברים את קברי "המתאבדים". אני מסביר להם על ההיסטוריה של מצדה.

אז פונה אלי המקסיקנית ושואלת "אתם כולכם יהודים?"

"כן" אני עונה.

"אתם בקיבוץ,
והגיבורים האלה
והיהודים במקסיקו,
אותו העם?"

כן, אני שוב עונה לה.

"אני שונאת יהודים!"
הכריזה. "כל ישראל
זה יהודים?"

ישראל היא ארץ של
יהודים, אני מסביר

שנינו עומדים די מבולבלים. לבסוף אני שואל "למה באת הנה?"

"לא ידעתי שישראל היא ארץ של יהודים"

" אז איך הגעת אלינו?" אני שואל.

" עבדתי ביוון במסיק זיתים, וכשנגמרה העונה כל החברים אמרו בואו ניסע לישראל לקטוף תפוזים" אז באתי. אחרי שתיקה קצרה הוסיפה, "אתם בקיבוץ מתנהגים איתנו לא כמו היהודים במקסיקו, אתם מדברים איתנו בגובה העיניים כאילו אתם מקסיקנים, שמה אני עובדת בבית מרקחת של יהודים והם מתנהגים כאילו הם נורא חשובים ואנחנו כלום, צריכים לעבוד בשבילם, הנשים מתלבשות בפרוות יקרות עם הרבה קישוטי זהב ומסתכלים עלינו מלמעלה, אתם לגמרי אחרים אתם כמו מקסיקנים".

הבנתי למה היא שונאת יהודים. אחרי הטיול היא עברה אצלי סידרת חינוך, נדמה לי כי עזבה את הארץ כציונית טובה וגם אני למדתי משהו.

אבל, היי בואו נמשיך לטייל עם המתנדבים שלנו.

באחד הטיולים להר תבור, טיפסנו עם שחר במעלה ההר ומשם צפינו על העמק היפה שנפרס לרגלינו, התחלתי להסביר להם על ההתיישבות, על ייבוש הביצות והמלחמה ביתושים ומחלת המלריה. אגב כך סיפרתי שגם אני בעצמי חליתי בה, ושיבחתי את מראה העמק המיושב והפורח.

פנה אחד הצעירים אלי ושאל "איך זה קרה, שאתם הישראלים יושבים בעמק היפה הזה ואילו הערבים נהדפו ממנו לרגלי ההרים מסביב?" נדהמתי לרגע משאלתו. והסברתי לו כי הערבים לא עיבדו את שדות העמק כי הן היו בוציות ורק אחרי עבודה קשה יבוש הביצות ניתן היה להפוך אדמות אלו לראויות לחקלאות. חוץ מזה הם תמיד העדיפו לגור בהרים מטעמי בטחון. אחרי מספר דקות, שאלתיו מאיין הוא? תשובתו הייתה "מדנמרק" ואז שאלתי אותו אם היה חבר באיזו שהיא תנועת נוער? "כן" ענה לי. "איזו?" שאלתי. "פת"ח" הוא ענה ... ואני השבתי "הא, אם כן בוא ואסביר לך הכל מההתחלה".

טיול אחר היה לסנטה קטרינה, ראס מוחמד, לנואיבה ולשפת ים סוף היפה. באילת, ליד מעבר טאבה, סעדנו את ליבנו בארוחת בוקר מרעננת, עברנו את הגבול לסיני, שם חיכה לנו מיניבוס להסיענו למנזר. זמן קצר אחר כך, שלושה בדואים מקומיים נופפו אלינו ושאלו לאן פנינו? "לסנטה קטרינה" ענינו. "יופי אנחנו נוביל אתכם לשם, בדרך הרבה יותר יפה ויותר קצרה, נעבור דרך שלוש נאות מדבר בלתי מוכרים אבל יפים מאד, בתנאי ובכל נווה נעמיס כמה דברים לא גדולים, בנווה השלישי נפרוק אותם ונראה לכם את הדרך למנזר". אחרי

התייעצות החלטנו לקבל את הצעתם והם עלו למיניבוס. הדרך אכן הייתה דרך עפר מעניינת. הנאות היו ממש מפתיעים מתגלים ברגע האחרון, עצי דקל, מעיין מים, מספר אוהלים, נשים, ילדים מתרוצצים וכל זה באמצע המדבר. בנווה הראשון העמיסו למיניבוס שני גלילים של חוטי ברזל רגילים. בנווה השני העמיסו סוללות לרכב ועוד כמה חתיכות פח, ובנווה השלישי פרקו הכול בדיוק כפי שאמרו. והראו לנו איך להגיע לסנטה. למרות המתח והדריכות לא הצטערנו על החלטתנו. נפרדנו לשלום בנפופי ידיים וכעבור כשעה נוספת הגענו לשערי המנזר.

סיירנו בכנסיות בעזרת מדריך מקומי, ובערב לאור המדורה סעדנו את ארוחת הערב. למחרת בדרך מסנטה קטרינה לנואיבה, בדרך עפר המקבילה לכביש עוקף אותנו טנדר רעוע, הפגוש מחוזק בחוטי ברזל נראה כאילו הולך להתפרק, ושלושת הבדואים "שלנו" מנפנפים לנו בעליזות בידיהם, וצועקים "שלום". ברור, הרי עזרנו להם להרכיב את הטנדר. נופפנו אליהם בחזרה. הם נתנו גז ונעלמו בתוך הואדי ואנחנו המשכנו למנוחה בחופיה הצלולים של נואיבה.

שלושה ספורים על המתנדב אמדאוס וולפגאנג

בתקופה מסוימת רוב המתנדבים באו מאנגליה, סקנדינביה, אירופה ודרום אמריקה. בחורים ובחורות עליזים, רובם דוברי אנגלית, אשר החדירו לקיבוץ רוח חדשה. רוב נערינו לפתע למדו אנגלית והתחברו לרוח החדשה שנשבה מהעולם הגדול.

ביניהם הגיע גם אמדאוס וולפגאנג מגרמניה. בחור עליז, שמח וחרוץ מאד. עקב מקצועו של אביו, שהיה אינסטלטור בכפר הולדתו לא רחוק ממינכן בקרבת "היער השחור", שובץ על ידי סידור העבודה לעזור לזאביק בני שהיה השרברב של הקיבוץ באותה עת. מיד נוצרה ידידות אמיתית ביניהם, והוא אומץ על ידינו בחום.

יום אחד מתייצב וולפגאנג בביתנו מרוגז ומודיע לבתיה, "אפילו אם אמות ברעב את הפרי הזה, אבוקדו, לעולם לא אוכל יותר!", "למה?" בתיה שואלת, "עשיתי כפי שאמרתם לי, אם הוא קשה, שים במקום חשוך ליום יומיים וכשקצת יתרכך, תוריד את הקליפה ותאכל, איכס- מגעיל". רק אז הבנו שהוא קילף את כול הפרי ואכל את הגרעין. כמובן שפרצנו בצחוק.

אחרי תקופה ארוכה, עזב. אבל שוב חזר, זה קרה מספר פעמים. תמיד מלא בסיפורים ומעשיות שונות. באחד מביקוריו הודיע לנו כי קיבל צו גיוס לצבא, אבל הוא לא אהב את הצבא הגרמני, לכן החליט להתנדב לצבא הישע, דבר מקובל בגרמניה. בהתאם לחוק עליו לשרת ארבע שנים בארץ לא מפותחת כדי

לעזור לתושביה. שוב נפרדנו בידידות, לא עברה חצי שנה, הוא שולח אלי גלוית דואר, ממוענת למשה עציון קיבוץ נירים - ישראל. השולח - שמו המלא, אבל היא נשלחת מפורט-סעיד, מצרים, שבאותו הזמן היתה ארץ האויב הגדולה שלנו. כמובן, שהגלויה נופלת ישירות לידי שרות הביטחון. באותם ימים אני עדיין איש שרות הביטחון במילואים. יום אחד אני בתרונות חדר האוכל בקיבוץ, מופיעים שני בחורים בחליפות, מזמינים אותי הצידה ומתחילה חקירה. האם אני מכיר אדם בשם אמדאוס וולפגאנג? כן, עניתי. מה פרוש הקוד "אני מאזין לגלי צה"ל ונהנה משירים שאהבנו לשמוע"? מיד הבנתי שמדובר בשני טירונים בשירות. חייכתי, ואמרתי להם "קחו את המוטורולה שלכם (עדיין לא היו אז טלפונים ניידים), תתקשרו לממונה עליכם ותגידו לו את שמי ואז נמשיך לדבר. כעבור מספר דקות חזרו אלי קצת מבולבלים, מסרו לי ד"ש ממנו. נתנו לי את הגלויה ואמרו כי בעצם באו להתייעץ אם כדאי לגייס את הבחור ל"שרות".

כאשר קראתי את הגלויה הבנתי מדוע עלה בהם חשד. זו לשונה: "נשלחת מטעם הצבא לבוליביה. על מנת ללמוד ספרדית, עליתי על אנייה ספרדית כעוזר מלח. בעוד אנו עוברים בתעלת סואץ הצלחתי לקלוט את גלי צה"ל והתגעגעי אליכם. תמיד יש שם שירים יפים". המלצתי לשליחי ה"שירות" לא לגייסו, כי הכרתי את אופיו.

וולפגאנג הגיע לבוליביה. הפך מומחה לניצול יעיל של מים להשקיית שדות, עמד בקשרי מסחר עם קיבוץ חצרים, התחתן עם רופאה ממוצא מקומי, הוליד ילדים ונשאר לגור בלה-פס. זאביק בטיולו "אחרי הצבא" ביקר אותה בבוליביה והם טיילו יחדיו באגם הידוע טיטיקקה, שם זאביק התרשם ממפעלו הגדול. לאחר מספר שנים וולפגאנג ואשתו באו לביקור בקיבוץ, עבדו קצת בקיבוץ, טיילנו איתם ושוב נפרדנו,

במשך השנים כאשר ילדיו גדלו, הוא ומשפחתו נהגו לבקר במינכן כדי שהילדים ילמדו גם גרמנית. אנו היינו מוזמנים באופן קבוע לבקרם שם. באחד מטיולינו באירופה נאלצנו לחזור ארצה בחמש בבוקר דרך מינכן. למינכן הגענו מאוחר בערב. החלטנו לא להזמין מקום במלון, אלא להסתובב ברחובות ולהכיר את חיי העיר בלילה. התאכזבנו מאד כי העיר הייתה ריקה ומשעממת. אמרנו לעצמינו "אילו וולפגאנג היה עתה בעיר היינו מבליים ביחד" בערך בשלוש לפנות בוקר באנו לשדה התעופה. ישנו כשעה על אחד הספסלים ובחמש המראנו הביתה. בתיבת הדואר מצאנו מכתב "באם במקרה תזדמנו בימים אלו למינכן, נשמח לארח אתכם".

הארכיון לא שוכח

פנינו לארכיון נירים
בבקשה לקבל תיעוד
לעצם קיומה של
ישות קיבוצניקית
בשם משה עציין.
קיבלנו חתימת תיק
שיכול היה לכבד
בגודלו לפחות
סיכום פעילות של
מנהיג מקומי -
מה שמעולם לא
עלה בדעתו של
משה. הוא רק
כתב וכתבו עליו.
זה הכל. הנה
מבחר מתוך מה
שקיבלנו.

העיניים לעתיד..

כל פרידה מלווה בעצבות מסויימת, ביחוד כאשר הנך יודע כי עם כל פרידה נוספת של חבר מהמפעל, שוקע גם המפעל עצמו - ואתו תקווה, אשליה, הוכניות רבות ושונות.

רבות "מסיבות" פרידה עברתי במפעלינו במשך ל- מעלה משש שנות עבודתי בו. ככולן הרגשתי את העצבות החודרת לנפשי. עלי לציין שהרגשה זו הייתה כל הזמן בעליה מהמדת, אולי מהנך נבואה פנימית, או מהם הגיון צרוף, או שניהם גם יחד.

ההליך זה הולך ומתקרב גם אלי אישית. אולי עצם העובדה שעם כל עוזב נוסף הולך וקטן מספר המסובים למסיבה הבאה לשכת להפריד מחבר נוסף, מביא שולחן ערוך ועליו עוגות שוקולד ושהיה.

כולם מחייכים, מרימים כוסית, מברכים ומנסים להתבדח בעקר על מנת לצאת מהמבוכה, כי למעשה מבוכה היא השלטה (בכל אופן עלי) במפגש כזה ואין מה לומר ליוצא, כל עוד צל שקיעה המפעל מרחף מעל אותו שולחן. אין כאן בעייתו של האדם שמא הוא נזהק לעולם אכזר ללא עבודה ויכולת המסך הקיום. לכולם חמצא עבודה - ועוד אין...

אבל בכל זאת יש עצבות בפרידה. עם ישראל הוא עם אוטופיטי מסבכו. חפגוש חבר ותשאל לשלומו, למרות הבעיות הלאומיות הגדולות עם אויבים חיצוניים ולמרות הבעיות הפנימיות הגדולות, שרים טובים, שרים רעים, אינפלציה, שחיתות וכו'... ולמרות צרותיו הפרטיות הקטנות- ות אשר לגביו הן הגדולות... תקבל חסובה שגו- רה: "יהיה טוב".

האוטופימיות שלנו היא אחד הגורמים המחזיקים אותנו למרות צרותינו הגדולות. כבן לאוהו עם אוטופיטי, הנני רואה את הצד היפה שבבעבות הפ- רידה. מתי מתעצבים אנשים - כשחבל על דבר מה. כלומר חבל באיזה מקום להפריד מהמפעל ומאנשיו. המסקנה ששופה: נהנתי לעבוד שם. אהבתי את הא- נשים ואת העבודה אתם, אחרת לא הייתי מתעצב לעזבם. ובכן זהו הסכום הסופי, למרות הקריות יומיות קטנות ולמרות אי הבנות מסוימות שנתג- לו לאורך שנות העבודה, היה טוב לעבוד במפעל נהניתי בו ואהבתי אותו. תקופה זו תזכר אצלי כהקופה עבודה שמחה ועליזה שגרמה לי הנאות ר- בות. כאן ברצוני להודות לכל אלה שעזרו לי, ביחוד ל- ס ו לו ש. והאחרים, לאורך כל התקופה להשתלב במפעל ובקיבוץ גם יחד.

תקופה זו נגמרה, כמו כל דבר בעולם. הבה ונצפה לעתיד אוטופיטי.

משה עציין

תודת תרבות נירים למשה עציון / חג הקיבוץ תש"ע אורי ח

שנים על שנים, עשורים - מי סומר?
מרכיב ומתקין ומחבר ומסדר
כל חג ואירוע מאיר ומחשמל
וכמעל יוצא גם בסוף מחסל
והכול בחיך וברוח טובה
של אחד שעושה הכול באהבה
השנים עברות, לא נהיים צעירים
ומישה ממשיך להאיר את נירים

ואנחנו נהנים מפירות העבודה
ולא תמיד זוכרים לומר תודה
או הנה היום הזדמנות משובחת
להודות על תרומה מתמשכת ומוצלחת
ומחממת לב ומלאת נשמה
ומאירת עיניים - תרתי משמע:
בשם רכזי התרבות לדורותם
וכל רכזי התגים שאיתם
וכמובן בשם כול הקהל -
על כל העמל ועל כל החשמל
ועל כל האור והחום והעבודה -

תודה!

רבים אירועי התרבות בנירים
אך קשה לתאר איך היו נראים
אילו התקיימו לאור נרות
או סביב מדורות של אנשי המערות
לאושרנו הרב הומצא החשמל
שהביא רוב תועלת (והחליף את הנמל)
אך עדיין עתרה בעיה לא מתורה:
הוא לא בא לבד! הוא צריך עזרה.

אך מה זה מתקרב שם מעבר למינה?
קלאב-קאר עם איש ועלה קטנה
והאיש מחייך לו חיך קטן
ועובד בשקט עד שהכול מוכן.
סעמיד עמודים ומרים פנסים
ומותח כבלים ומתקין מפצלים
ובסוף את השלטן מרים - והנה
זה מועל, זה מעל, זה מועל!
כי מוישה זה מוישה אין מה לדבר
כי מוישה שלנו - הטוב ביותר.

הסד בו נתונה ועדת קליטה משה עציון

ועוד עם נסיון. והיה ומצאנו - אז ודאי ירצה לעבוד
במקצועו שבדרך כלל אינו קיים אצלנו.
והיה והסכמנו שיעבוד בחוץ ויצטרף למדויו של דב,
איך נכירו? ונניח שהתאפשר תקומה מסוימת שישתה
בקיבוץ, במה נעסיקו? איזה ענף יצרני ירצה בו לתקומה
קצרה?
ואל לנו לשכוח את אשתו (או להיפך). מצב הילדים?

בקיבוץ לא קל למצוא נקלט שיעמוד בכל הקריטריונים
שהקיבוץ מצב. והאמת היא כי רק נעתי בקצה הקרחון.
לא הזכרתי בעיות כספיות, ביטוחים, דיור, משפחה
מאמצת. ועוד כהנה וכהנה. יש לשקול כל דבר באלף
אמות מידה, והשיקולים לא פשוטים.

יחד עם זאת, אסור להתיאש וחובה עלינו להמשיך
ולנסות ללא ליאות, כי בנפשנו הדבר.
ואני מברך את מחליפי שתצלח דרכו ויביא נקלטים
רצויים!

לקראת סיום תפקידי כרכז ועדת קליטה, ברצוני להעלות
מספר הרהורים בנושא.

בזמנו היה תירוץ נהדר, אין דיור! בזה העברנו מספר
שנים ללא קליטה וללא נסיונות קליטה. ואז קיבוץ
נירים שינט מותגו ובנה שכונה חדשה לתפארת הקיבוץ
שבאופו אוטומוטי העיר את ו. קליטה מתרוממת ועימה
נעזרו גם הבעיות.

אנסה להמיר את הנקלט האידיאלי:

צעיר בן 25 עד 35, בעל משפחה עם ילד נחמד אחד.
אינטלנטי, בוגר אוניברסיטה עם תואר, בעל מקצוע
עם נסיון עבודה במקצועו והכנסה טובה בעינה. רצוי
בלונדיני עם עיניים כחולות, נעים הליכות, תברותי
ושיכול תוך שנתיים להיות מועמד למזכיר קיבוץ.

רבותי, חברי קיבוצי - אין נקלט כזה. במשך כל שנותי
הקצרים בקיבוץ, טרם נתקלתי בכזה ואם כבר התברך
ברוב התכונות הנ"ל, ודאי יהיה לכל הפחות קרה.
בנילאים שאנו מחפשים, קשה למצוא בעל השכלה

דף חטף

דף מימי קיבוץ נירים
מספר 965

❖ סלמוניה

מכיוון שקבלנו לאחרונה הצעות שונות ממספר חברות תקשורת בדבר חיונים לחייל, אני ממליץ לחייג למדינות הרשומות מטה במקדמים הבאים.

ארנגטינה, ארה"ב, קנדה, אנגליה, גרמניה, צרפת, הודו ואוזבקיסטן - 015.
אורוגוואי, מיליזינים - 014.
רוסיה - 018 (מוסקבה, סנט פטרבורג).

אשמח עם אקבל תגובות על איכות התקשורת ובדיקות מתירים במעל, כמוכן בעד חודשים. התובלים כשהייך קטנים, אבל למדברים הרבה, ישנה משמעות. למי שמתקשר הרבה למדינות שלא הזכרתי אפשר לפנות אלי לגבי המחירים.

משה ע.

ד"אר נכנס

אח המכתב הזה קיבלתי השבוע מהורי אחם המתנדבות שמזרה לבימה אשר בהולנד, ומצאתי לנחוצ להרסם קטע סמנו. כדאי שנשים לב עד כמה חשוב לתת יחס לנוער זה.

משה עזרון.

בישמנו (השם שמור במערכת) חזרה אחרי תקופה די ארוכה של שהיה בקבוצתם. עם שובה ישכנו כל המספחה, ושמענו ספיה. במשך ערב שלם, על חיי הקבוץ, ועל האנשים בארץ שלכם, בטיפול היפה שנתחם לה בהיזמה בקבוץ. עלי לציון שהיה זה ערב מרסק ומפניין. בפור אביה מצאתי לנחוצ לכמוב לכה המטפלים ולכל חברי הקבוץ, מכתב תודה זה על יחסכם הנאה לבייתי. ומעתה כל המזדמן לאזורנו בהולנד ימצא מארחים חמים אצלנו בבית.

בהודעה אבא.

23.5.86

"יחדיו" 375

11.10.91

דף מזכירות מס' 810

4. **סיכום ו. מרכבות** - בהשמתהם משה עציץ
 המזכירות מחדש מנהל של הזמנת רכזי וצוות לדיווח. משה פסיס 3 שנים
 פעילות כר.ו. מרכבות.
 משה הדגיש את הנושאים הבאים:
 א. חשיבות המפגש המשותף לעיבוד - משה בנה מתכונת של 3 ערבים פנימיים
 וערב אחד מוזמן (מופעים, העגות, פקלה וכו'). הוא הדגיש את חשיבות
 הערב אחד מוזמן ואת הקושי לעמוד בתחרות עם הסלויזיה.
 התוכן במפגשים הללו ערבי מרכבות. משה פקודה שכמסך הזמן העיבוד יתרגל
 ב. השפעת הלג"ם על ערבי מרכבות. משה תאר את השינויים החשובים בנושא הזה
 ויצלית להגיע לערבי מרכבות. משה תאר את השינויים החשובים בנושא הזה
 ג. חידוש העיבוד האלקטרוני. משה תאר את השינויים החשובים בנושא הזה
 (מיקרומונים, מאורה, מלמס וידאו ועוד).
 ד. שיחוף הפעולה מצד חברי הקיבוץ. משה מצייץ לחיוב את הענפים החברים.
 חברי המזכירות המיחסו והעלו את הנקודות הבאות:
 1. חשיבות כלים מרכבותיים.
 א. עלון - ככפת ביטוי לעיבוד.
 ב. מועדון - מקום מפגש קבוע.
 ג. פעילות מוזיקלית ודרמטית.
 2. הצורך בפעילות מרכבותיים לאוכלוסיות מגוונות.
 המזכירות הדגישה את הצורך במרכבות ("חיוץ על פני החברים") והודחה לפניה
 על פעילות מסורה לאורך שנים.

מזה זמן רב חשבתי על דרך כלשהי על טנת להודות
 לחברי מערכת "יהדיו" על הופעתו הקבועה הנאה
 והמעניינת של עהוננו. עד עתה לא העלתי מהטבה
 זו על הכתב כי היה לו ברור, כי חברי המערכת
 עצמם, חטיט את התגובות החיוביות של קוראי
 "יהדיו".

אך בקוראי את דבר המערכת בעלון האחרון
 מצאתי לנחוצך לכתוב את המילים הבאות:
 אולי אם אספר את סדר הקריאה שלי שהוא לפי
 חשיבות והעניין שיש לו בחומר, יתעודדו קמעה.

ביום שישי תא הדואר שלי מלא בחומר
 קריאה עד אפס מקום. "על השומר", מעריב על
 כל תוספותיהם. "השבוע" למעטים גם עתון המועצה
 המקומית או עתון הנגב. אבל פעם בשבועיים כמו
 פעון שוצרי הצטרף גם "יהדיו". אף פעם
 אינני מצליח להשתלט על כל הנוטר אבל סדר
 הקריאה הוא כדלקמן: סיד אחרי דף המזכירות בא
 ה"יהדיו" שנקרא מ-א ועד ה' (פרט למחנך השבוע
 אותו אני מטאיר לבתיה לבצוע). ורק אז כא
 הורו של ה"שבוע" ושאר השיתונים.

סדר קריאה זה אומר לגבי את החשיבות
 המיוחסת ל"יהדיו".

לא נישאר לי אלא שוב להודות כמה מלא לחברי
 המערכת על מבצעת הנאה והחשוב.

ב ה א ל ח ה !

אנשים טובים באמצע הדרך

נילי אחיטוב

ישנם בקבוצי נירים חברים שמוכנים תמיד לטוור כשמינים אליהם בנושא תרבות ולהם תודה גדולה.

בין החברים הללו ישנם שניים, **משה וזאביק עציון**.

המיד נכונים לטוור, פי בהגברה ומי בתאורה.

למני החג, חוך כדי ולאחריו, הם נמצאים בשטח.

גם אם שכתתי לבקש דבר מה, גם אם באיתי שעה לפני האירוע,

משה וזאביק יטוו הכל כדי לרצות את כולם.

תודה גדולה על עזרתכם המרובה,

בלעדיוכם הדבר שנקרא "תרבות" לא היה מתקיים. כן ירבו!!!

ובהודמנות זו אני מבקשת ממי שמוכן להצטרף בנושא התאורה וההגברה למשה וזאביק, למנות אולי.

איסטובר קיבוץ נירים 2007

"בימיי כרכז תרבות", מספר משה, "כבר היה קיים 'מרוץ דנגור' ברווח הזמן שבין יום הזיכרון ליום העצמאות. באותם ימים, המירוץ עבר ליד הגבול. בתמונה ילדים מעברה העזתי של הגדר מלווים את ילדי קבוצת 'אילנית' שהשתתפו במירוץ. סמדר שנייה משמאל

הייתי 'עד' במסע לפולין

מתוך "יחדיו" - עלון נירים

ההשתתפות במסע של תלמידי י"ב למחנות ההשמדה היתה קשה ועצובה, אך גם מעניינת ומרגשת

צורפתי על ידי גליה כ"עד" למשלחת כיתות י"ב מהכפר הירוק במסע לפולין. אינני מתכוון לתאר את מחנות ההשמדה הידועים לכל, אבל אנסה לתאר מעט את האווירה ששררה במשלחת. קצת על המורים, המדריכים ומארגני המשלחת, אבל בעיקר על הנערים והנערות.

התלמידים קיבלו הכנה מצוינת לקראת הנסיעה, והדבר הורגש לכל אורך הדרך. הם התנהגו ברצינות, בבגרות ובהזדהות לשוהי המחנות.

ברבים משרידי המחנות הם ערכו טקסים מרגשים המלווים בקטעי קריאה, שירה ונגינה. עשה עלי רושם מיוחד כאשר חלק מהם חלץ נעליים ביום קר כדי להזדהות עם תושבי המחנות. התלמידים גילו משמעת ראויה לציון, הם עמדו בזמנים (שהיו לחוצים למדי),

הם הקשיבו לנאמר להם ומילאו את כל הדרישות של המדריכים, המורים ואנשי הביטחון. אפילו, הקשיבו ברוב קשב לסיפור שלי. הם נתנו כבוד איש לרעהו ולצוות המלווה. בקיצור: נוער נהדר. אבל נוער זה - נוער, הם ידעו גם איך לפרוק את המתח הרב שהצטבר. ובערב יום שישי פצחו בשירה וריקודים, מחזה מלבב.

מעניינת במיוחד היתה הפגישה עם תלמידים בני גילם בבית ספר פולני. בקלות מצאו שפה משותפת (אנגלית) וגילו שההבדלים ביניהם מועטים. הם דיברו על ציונים בבתי הספר, על לימודים. שמו לב שמקשיבים לאותה מוסיקה ולובשים אותם הבגדים. בקלות נוצרו ידידויות שונות וסיימו את המפגש ברוח טובה וריקוד קטן.

משה עם גליה בפולין

פגישה נוספת מעניינת היתה עם שתי נשים מבוגרות מ"חסידי אומות העולם" שמשפחותיהם הצילו יהודים בזמן הכיבוש הנאצי. הטקס היה יפה ומכובד. מצאו חן בעיני היחסים בין המורים לתלמידיהם: יחסים חברותיים, מדברים בגובה העיניים ומתייחסים בכבוד הדדי המשרה אווירה טובה. המדריכים - שיר הלל להם, גליה ושאר המדריכים העבירו את הידע שלהם לנערים בכל התנאים. מהיום השלישי למסע, מזג האוויר הפך להיות חורפי. הנערים והנערות עמדו להקשיב למדריכים גם בגשם שוטף וגם בשלג יורד. לא שמעתי שום תלונות על כך. גם אני זכיתי לכבוד כמבוגר בחבורה וזה נעם מאוד. זאביק נילוה אלי כעזר כנגדי והוא כדרכו עזר לא רק לי, אלא נתן יד בכל מקום שהיה צורך. מתחילת המסע הורגלנו למשמעת ביטחונית קפדנית. המשלחת שלנו מנתה ארבעה אוטובוסים וכ-140 משתתפים: תלמידים, מורים, מדריכים, מלווים פולנים ואיש ביטחון פולני. בכל תחנה שהגענו אליה, המאבטח הפולני ירד ראשון, בדק את השטח, דיווח לאחראי לביטחון (איש שלנו), ורק אז קיבלנו אישור לרדת מהאוטובוס. לכל מקום הלכנו כקבוצה מלוכדת והמאבטח איתנו. עבורי המסע היה דו משמעי, מצד אחד כמובן קשה ועצוב ומאידיך גיסא מעניין ומרגש. עמדנו בכיכר בה רצחו הנאצים את הסבתא שלי עם כל דודי. פעמיים עברנו ליד הבית בו נולדתי, אבל קרקוב נשארה יפה כתמיד. לגליה הממליצה עלי ולכל שאר האחראים למסע זה, **תודה רבה שצרפתם אותי ואת זאביק, כי עבורנו זה היה מסע מאתגר.**

משה עם סמדר בפולין בסיבוב נוסף של עדות

בית ראשון במולדת

ב-1990 התחילו להגיע לקיבוצים ראשוני העולים מברית המועצות במסגרת "בית ראשון במולדת". עם הופעת הגל הראשון של העולים בקיבוצנו התחלת לדבר איתם ברוסית הקטנה והאומללה שלי. הכרתי היטב את הרגשת הקליטה במקום חדש לחלוטין, ללא שפה ובלי להכיר את מנהגי המקום, הצעתי את עצמי כ"קולט" רשמי.

היה זה מפגש בין שני עולמות שונים. הנקלטים הופיעו במיטב מלבושיהם והשתדלו להיות מאד אדיבים. הילדים היו מחונכים ומנומסים. רובם עלו מערים גדולות ולפתע מצאו עצמם בקיבוץ קטן עם מנהגים משונים, מקום בו כל החברים מכירים איש את רעהו, רובם בבגדי עבודה, ילדים מתרוצצים יחפים ורעשנים ובמזל טרם הבינו שגם חוצפנים. בחדר האוכל הכל חופשי ובלי כסף, הם מתקבלים אומנם באדיבות רבה, אך מעטים מאד דוברי הרוסית, בקיצור עולם שונה ומשונה. אריק שרון ראש הממשלה דאז, דאג בעוד מועד לקרוונים עבורם. כל משפחה קיבלה חצי קרוון עם שני חדרים, מטבחון מקלחת ושירותים. רובם קבלו את הדיור הזה בשמחה רבה כי תנאי המגורים בערי רוסיה היו גרועים יותר. באחת השיחות מהטלפון החדש מחדרי שמעתי אישה צעירה מספרת לאמה במוסקבה "אימא קיבלתי דירה רק לעצמינו, מטבח ושירותים רק לנו וגם חם שם".

הרוסית שלי השתפרה והצלחנו להבין איש רעהו. רבים מהם היו רחוקים מהיהדות, חלק אפילו לא נימולו ולצערם נאלצו לעבור ניתוח כואב זה. הם התחילו ללמוד באולפן לעברית, סודרו לעבודה בענפי הקיבוץ, ונכנסו לחיי שיגרה. לקראת כל חג הסברתי להם את משמעות החג ולמה אנו חוגגים אותו בשונה מהיהדות האורתודוקסית. אחד הדברים החשובים שלימדתי אותם היה לענות לשואלים ברוב אדיבות "מה נשמע? איך הולך?" לענות בתשובה קצרה, "בסדר" ולא לספר את כל הבעיות.

לצערי הרב רובם עזבו את הקיבוץ עם תום השנה וסיום האולפן. רובם רצו לבנות את חייהם באופן עצמאי וחלק קטן שעוד רצה ותכנן להישאר ברח בגלל המצב הביטחוני באזורנו.

בנובמבר 2000 נערך טקס מרשים במועצת אשכול בו נבחרתי ל-“קולט הטוב במועצה” והוענקה לי חנוכייה מידיה של שרת קליטה יולי תמיר.

תמיד ידעתי מתי ילדי “הבית הראשון” הפכו ישראלים. זה קרה ביום שהפסיקו להגיד שלום מנומס בשבילים לכל מי שעבר לידם.

בשנת 2006 נשלחתי ע”י המועצה והסוכנות היהודית, יחד עם רכזת הקליטה של המועצה הגברת לובה נוביקוב, לארגן קבוצת עולים חדשה.

ערב אחד הצוות הרוסי המנהל את המקום החליט לערוך עבורנו “יום צוות”, על מנת להתקבל כחבר חוקי לאירוע מסוג זה ולקבל מהבוס טפיחה בכתף ואת התואר -“מולודייץ”, בתרגום חופשי - חברמן, עליך לגגום שלוש כוסיות וודקה ומיד אתה מוזמן להיכנס לסאונה ואחרי הזעה מחניקה וחמה מאד לקפוץ לתוך אגם מים קפואים, להגיע בשחייה לגברת רוסייה גדולה המחכה לך בצדו השני של האגם עם מגבת גדולה, עוטפת אותך ואתה יוצא חי ואפילו הנהה.

קודם כל, מעולם לא שתיתי שלוש כוסיות וודקה בגודל כזה, שנית, בסאונה בחרתי את המדרגה הנמוכה ביותר, כי הרוסים עלו גבוה לחום הנוראי ביותר.

שלישית, כאשר עצמתי את עיני וקפצתי למי הקרח נשמתי נעתקה ולא היה לי ברור אם תחזור אלי שנית אבל בסופו של דבר יצאתי חי ואפילו הניתתי זכיתי לתואר “מולודייץ”. קשה לי עדיין לתאר את ההרגשה הנעימה והמוזרה ומיוחדת הזו. דרך אגב, בטרם שתיית הוודקה לחשה באוזני בחורה רוסייה: “אכול דג מלוח שמן זה עוזר למי האש להחליק ביתר קלות בבטן ולא להגיע, איך להגיד, שיכור לחלק של השחייה”. יומיים אחרי יום הצוות רציתי לטייל ביער המקיף את המחנה. התברר כי

אסור לישראלים לצאת מהמחנה ללא ליווי של שוטר מקומי.

הצטרף אלי שוטר בגיל העמידה ויצאנו לטיול. מכיוון שבזמן מלחמת העולם השנייה כילד הוגלינו לסיביר ליער מסוג זה, הכרתי את הפירות ואת כול סוגי הפטריות שגדלים בו ודיברנו על צפונות היער, נעשינו חברים והטיול הפך להיות חוויה נעימה. בהמשך הדרך אמר השוטר "בוא אספר לך סיפור, מה קרה לי בשנה שעברה בטיול כמו זה שלנו עם אשת חבר משלחת מישראל. הגברת הזו לא ידעה מילה ברוסית, לפתע הייתה צריכה לעשות פיפי ורצתה שאתרחק ממנה, עשתה תנועת ביד ואמרה לי בשפה שלכם -"לך לך" - מיד הבנתי את רצונה אבל עשיתי עצמי טמבל, היא פנתה אלי שנית ואמרה -GO GO , שוב עשיתי עצמי לא מבין ואז פנתה אלי ממש ברוגז ועשתה תנועות גרוש בידיה ואמרה לי "קישטה! קישטה!" נו את זאת הייתי כבר חייב להבין והתרחקתי, קישטה זה הרי מילה שלנו ברוסית, לא?". שנינו פרצנו בצחוק.

השליחות אגב נשאה פירות נאים וחלק מהעולים עדיין מככבים בקיבוצים ובמושבי האזור.

המתמיד

חמש עשרה שנים שרדתי ב"מתמיד" בהתנדבות.

"מתמידים", זהו שם למתנדבי משמר הגבול בהתיישבות העובדת, מקיבוצים ומושבים, בעלי זכויות של שוטרים לובשי מדים, רכב משטרה ונשק. תפקידנו העיקרי הוא לשמור על שדותינו, על רכושנו ועוד תפקידי שיטור נוספים, ממש עוזרים פעילים למשטרת ישראל. סיורים ועמדות ביקורת פעמיים בחודש, בין ארבע לשמונה שעות. ערבים, לילות ואירועים מיוחדים, כמו אלו, למשל.

את ואדי הבשור מול צאלים כולם מכירים. בחורף כאשר יורדים גשמים קורה שהוא עולה על גדותיו וחוסם את הכביש מכיוון קיבוץ צאלים לכוון קיבוץ אורים. תפקיד המשטרה בעת כזאת הוא לסגור כמה מחסומים, אחד מכיוון צאלים ושניים מכיוון אורים. באחד הימים הגשומים קיבלתי הוראה ממשטרת אופקים לסגור את אחד משני המחסומים באורים. ביצעתי את ההוראה, סובבתי את הג'יפ חזרה ואז גיליתי כי משהו סגר את המחסום. נשארתי תקוע בין שני המחסומים. הרמתי קשר למשטרת אופקים שיפתחו לי את המחסום. "מצטערים הניידת סגרה את המחסום שלך נסעה לסגור את המחסום בצאלים ותוכל להגיע אליך רק בעוד יותר מחצי שעה". נותר לי רק להביט על הגשם דרך חלון הניידת ולחכות.

במשמרת אחרת, בעונה חמה יותר, בנקודת ביקורת שהקמנו על הכביש, עצרתי טנדר עם שני בדואים. בתוך הרכב הבחנו בשלושה שקים מלאים בבוטנים. מה זה? שאלתי "קיבלנו מהמושבניק שעבדנו אצלו". אתם שניים, מדוע שלושה שקים? "עבור חבר שלישי שתמיד עובד אתנו אבל היום חלה". תשובתם לא סיפקה אותי ובקשתי לשוחח עם מעבידם, נתנו לי את מספר הטלפון שלו והוא אישר את דבריהם. ביקשתי סליחה וברכתי אותם בברכת הדרך בשפתם. ואז הם אמרו לי "אילו גנבנו את הבוטנים לא היינו עוברים דרך, אלא עוקפים אותך בדרכי שדה המוכרות לנו יותר מלכם" הבנתי שהצדק איתם ולמדתי פרק נוסף בחיים.

יום אחד קיבלתי הוראה ממושי ז"ל, המפקד שלנו, לבדוק מכונית חשודה העומדת באתר הזבל שבין גבולות לצאלים. כאשר התקרבתי למקום הבחנתי במכונית פרטית מלוכלכת עומדת ריקה במקום. הסתובבתי סביבה לשם בדיקה, לפתע יצא בדואי מהאתר ושאל אותי למעשי. אני שאלתי האם זו מכונית שלו? כן, ענה הוא. בקשתי ממנו רישיונות והוא שלף תעודת קצין משטרה, חיך ואמר כי בא לבדוק אם אין גניבות באתר. החזרתי לו חיוך אבל ליתר ביטחון הרמתי קשר למוקד, מסרתי את מספר הרכב וקיבלתי תשובה שאכן זה רכב משטרתי. הצדעתי ובקשתי סליחה. נפרדנו כידידים.

מקרה משעשע נוסף קרה כאשר סיירתי עם אפרים ממגן, שוטר אגרסיבי ונחמד, ליד מאגר המים של קיבוץ נירים. הבחנו באדם היושב בנחת, בידו חכה ולצדו שני בקבוקים ריקים, הדיג במאגר אסור כי הדגים נועדו לאכול את האצות הגורמות לסתימת חורי הממטרות. אפרים קפץ מהג"פ, נעמד על הסוללה והכריז בקול רועם "נגמרה הקייטנה! עוף הביתה!" האיש לא מגיב בכלל. מיד הבנתי כי זה עולה חדש שאינו מבין מילה בעברית. אמרתי לאפרים "חכה רגע אני יורד אליו למטה" בבואי לקרבתו פניתי אליו ברוסית ואמרתי לו כי פה אסור לדוג. האיש הרים מבט אלי ואומר לי ברוסית "אני בכלל לא אוהב

דגים, אני דג אותם ומיד משחרר, אתה יודע איזה תענוג זה לשבת כאן בנחת לדוג, לשתות בשקט קצת וודקה ולהשאיר חצי יום את האישה בבית?" פרצתי בצחוק וחזרתי לרכב להמשיך בסיוור.

אחת ההפתעות שלי כ"מתמיד" היתה כאשר נשלחתי לחקור בדואי ששהה קרוב לקיבוץ רעים והגיש תלונה שיהודי גנב לו סוס. היתה זו הפעם הראשונה והאחרונה במהלך שנתי ב"מתמיד" שבה הוגשה תלונה על ידי בדווי כנגד יהודי. התלונה התבררה כנכונה וגנב הסוסים האשקלוני נתפס.

במהלך השנים נתקלנו בגנבים ובשוהים בלתי חוקיים שחצו את הגבול. היה גם המקרה של גנבי הדלק עליו זכינו בתעודת הצטיינות. הערנות הובילה אותנו לעוד הרבה אירועים שהתרחשו לאורך הסיורים.

חמש עשרה שנות התנדבות במתמיד הגיעו לסיומן, ועל כל השעות והימים בהם סיירנו, שמרנו, הבטנו על השדות המחליפים צבעים בעונות השונות, אולי יספר מישהו אחר ברבות הימים.

מגן הוקרה שניתן למשה בסיום 15 שנות התנדבות במתמיד

תודות למושי בסיום טיול של חברי המתמיד

תודה קטנה למושי הגדול

בשם מטיילי "מתמיד" מקיבוץ נירים ובשמי אני מצוני להודות למושי על הטיול הנפלא שעשה לנו.

מעט מאוד השתתפתי בלבטיו, אך שמתי לב כמה מחשבה ושיקול דעת השקיע בכל נקודה קטנה, אוסף כל הנקודות הקטנות הפכו לנו המטיילים לכיף לא נורמאלי. אנו מודים לו על הפינקה, הגיוון, על הדאגה, על המתנה ובעיקר התרומה לאווירה הפנטסטית שהשרה עלינו ה"מתמידים" ובני זוגנו.

אגב, זה לא הטיול המוצלח היחיד שמושי ארגן, גם הטיולים הקודמים היו מוצלחים מאוד. ועובדה - הכמות הגדולה של המצטרפים לטיולים הללו.

ועל כל אלה כה לחי מושי, תמשיך כך הלאה.

משה עציון בשם מטיילי קיבוץ נירים.

בלי מילה על ה"שינוי", שעברנו - אי אפשר...

אני התנגדתי לשינוי. זה פגע בכל התפיסה שלי על הקיבוץ. הייתי קיבוצניק טוב. גם בתיה השתלבה בדרך הקיבוצית. בתהליך השינוי הגיעו חברים בנירים לכעסים גדולים אחד על השני. עד כדי בריונות במקרה אחד. אבל בחלוף הזמן הבנתי שהדור הצעיר מעוניין בשינוי. כולל הבן שלי, והחלטתי לשתף פעולה. גם אם לצערי נירים יהיה דומה אחרי השינוי למושב או לכפר, בחרתי שלא לתקוע מקלות בגלגלי השינוי, ולהצביע בעדו, לתת יד לצעירים שרוצים לחיות פה כדי שלא נהפוך לבית זקנים. קרה לי מיקרה שאותי הצחיק. במהלך המלחמה הפנימית בעד ונגד השינוי, פגשתי ביום חם את אחת ממובילות השינוי הגדול מחוץ לכולבו, עם סלים כבדים וגדולים. מיד הצעתי להסיע את סליה לביתה והיא מופתעת הביטה בי ואמרה - אבל אתה נגד השינוי? צחקתי ועניתי - אבל אני בעד לעזור. למחרת היא הודיעה לכולם - "לא תאמינו, לא כולם שונאים אותי" וסיפרה את סיפור הסלים. השינוי היה הראשית והרוחות עדיין סערו כשפרץ "צוקאיתן". תוצאותיה הנוראות, העבירות את השינוי למקום משני בחשיבותו בקיבוץ. הכלקיבלפרוציות אחרות. ועכשיו, שנים אחדות אחרי השינוי, אפשר להגיד שכולנו הרווחנו ממנו ברוב המובנים.

ועדת קלפי בנירים. החשמלאים, הקולגות הנצחיים - משה ואריה

עם הגיעי ל"גבורות" ובתוך אוירת השינוי לא-שינוי שעבר הקיבוץ, כתבתי
את הברכה הזו:

כן הפרטה - לא הפרטה
אכן קשתה עלי ההחלטה
שינוי אורחות חיים? למי זה נחוץ
הרי עשיתי זאת בבואי לקיבוץ
ומלחמה בתוכי התחילה,
הראש אומר כן
והלב דוחה זאת בבחילה
ומאז מחפש אני תרוצים שונים
ומתלבט ללא הפסק מהנתונים
נעשה מעשה טוב, אני בעד
בוצעה החלטה שגויה או מרגיזה, אני נגד
כמעט כל דף חטף, פצקאוויל, או דף מזכירות
מפצלים את נפשי - בעד או נגד.
ואז עצמתי את עיני
ומנסה לסכם את שמונים שנות חיי
נשאתי את עיני מעלה לצמרות העצים
הנעים מול השמים הכחולים.
השפלתי את מבטי מטה לערוגות הפרחים
בצדי הדשאים הירוקים
והחלטתי כי למעשה חיי נפלאים.
המלחמות והויכוחים נשכחים
הלבטים הפנימיים נעלמים.
כי בגדול אני אוהב את החיים.
כולנו חברים ורעים
ובעת צרה את זאת מגלים.
ולחברי שהגיעו איתי לגיל גבורות
האם חלמנו בצעירותנו
שנגיע לעת כזאת?
ובסופו של דבר
בגן עדן אנו שוהים
אולי גן עדן של טפשים
אבל החיים בו עדיין טובים.
אני מודה לכם שהקשבתם להגיגי
זהו ידיד סיימתי - ודי

פרידה מאמא

אחרי שנים רבות לבדה בארץ, אמא התחתנה בשנית והיא בשנות השישים לחייה. בעלה יוסף היה פקיד במשרד האוצר ואחיו של מפקד משטרת תל אביב. לנישואין אלו התלוותה מיני בעיה. אמא ביקשה מרב השכונה להעמיד להם חופה כדת, ואז התברר שיש לה "יבם" בברזיל, קרוב רחוק של אבא, שצריך לשחרר אותה מעגינותה הדתית. אמא ענתה לרב שאם הוא מתעקש לשחרר אותה מיבם זה, עליו להביאו ארצה על חשבון הרבנות. כמובן שהרבנות לא פעלה בכיוון, וכעבור חודשים אחדים, שוב פגשה אמא את הרב במכולת השכונתית ואמרה לו "בגללך אני חיה בחטא"! הרב שינה את דעתו והודיע "בקרוב נעמיד לכם חופה", וכך היה. שניהם היו סופר-פולנים. במשך השנים אמא התבססה, עברה מיפו לתל אביב, לשדרות בן גוריון. בימי שישי היינו נוסעים כולנו לאמא. היתה עושה לנו שניצלים עם תפוחי אדמה וסבא יוסף, בעלה, היה מופיע לארוחה בחליפה ועניבה. הם חיו חיים טובים. הבעל נפטר בבית אבות בגדרה. כל החברות הפולניות שלה היו יושבות בקפה "דליה" בתל אביב הלכו והתמעטו, עד שהצלחתי לשכנע אותה בקושי רב לעבור לקיבוץ נירים ולחיות עימנו.

שנתיים לפני מותה אמא אמרה לי - "המתנה הכי גדולה שקיבלתי לעת זקנה היתה שהבאת אותי לקיבוץ. מה אישה בגילי צריכה? יש לי פה חדר חם, מרפאה שני צעדים ממני, ילדים, נכדים, אוכל חופשי. מה אני צריכה יותר? זו המתנה הכי יפה". למרות שרוב חייה היתה גאה מאד ביוסק'ה, שהיה חלומה של כל אמא פולניה - עורך דין מצליח בעל הופעה מרשימה ומבריק כשצלידו אשתו רחל שהיתה יפיה בכל קנה מידה, בעוד אני לא הפכתי לנער הזהב שקיוותה שאהיה אלא נשארתי קיבוצניק פשוט. למרות שכשישבה ליד חלון חדר האוכל ואני הייתי מגיע לא יכלה שלא לטעון באוזני כל שומעיה, שאני חבר הקיבוץ הכי יפה שהיא מכירה, דבר שהפך לבדיחה קבועה בקיבוץ.

אמא היתה נכנסת לחדר האוכל, וכולם היו מסתכלים על מה שהיא בחרה ללבוש היום. תמיד החגורה התאימה לנעליים, והנעליים לתיק...

היתה עושה שטרודלים כאלו, שאף אחד לא הצליח לעשות כמוה. מכיוון שהיתה מודליסטית, היתה באה למתפרה בקיבוץ מדי פעם לתקן את הבגדים - להרחיב, לקצר. תמיד הופיעה בחדר אוכל וכולם הסתכלו מה המודה האחרונה. היו שם שתי תופרות, אחת שזה נמאס לה ושניה שהיתה מקבלת אותה יפה. יום אחד אמא באה, ישבה וישבה, והיתה שם רק זאת שכבר התעייפה מאמא, לאחר זמן ארוך מאד ההיא שואלת אותה - "כן, מה אני יכולה לעזור לך?" אז אמא עונה: "לא צריך כלום, רק הבאתי לכם שטרודל...".

בת 96 היתה במותה. להרגשתי היא איבדה עצמה לדעת. אני הייתי טכנאי טלפונים בקיבוץ וסידרתי לה שמספיק שהיא תרים את השפופרת כדי שזה יצלצל אצלי. לילה אחד הטלפון צלצל, חורף, גשם, שתיים בלילה, אני רץ אליה והיא אומרת - קרה לי מקרה נורא, עשיתי במיטה. אמרתי לה - אז מה, זה לא אסון. הדלקתי את התנורים, לקחתי אותה למקלחת להתרחץ. הסרתי את המצעים וסידרתי מיטה. החזרתי אותה למיטה ואז היא אמרה לי - זה פעם אחרונה שזה קורה לי, תזכור והפסיקה לאכול. כשבועיים לא אכלה כלום, רק שתתה כדורים, חטפה עצירות. הרופאה באה במטרה לטפל באמא במקום, אך משראתה את מצבה חששה ודרשה שאקח את אמא לבית חולים. בדרך אמא אמרה לי - זה מיותר, אין צורך. בבית החולים עשו לה צילום וראו שהחזה שלה מלא סיד. איך האישה הזו חיה? הכל סיד אצלה. כשיצאנו הזמנתי מונית, אמא יוצאת אתי ולנהג שבא לקחת אותנו היא אומרת, "אני עייפה, רוצה לישון בדרך חזרה". הנהג הציע להחליף מונית, חזר עם מונית גדולה יותר עם שתי שמיכות וכרית, השכבנו אותה מאחור. היא הלכה לישון ועל יד אופקים שמענו חרחור. אמרנו שנינו - "עכשיו היא נרדמה". כשהגענו הביתה היא לא יוצאת לא זזה. לא היה לי נעים מנהג המונית, קראתי לזאביק שהביא את כסא הגלגלים, הורדנו אותה מהמונית בלי שהנהג הבחין שהנוסעת שלו כבר ללא רוח חיים, שילמנו לו והוא חזר לביתו אחרי שעשה עם כולנו חסד גדול. אמא מתה בשיבה טובה ובגאווה כרצונה. היא נקברה לצד בעלה יוסף בבית המנוחות בחולון.

אבא, סבא מוישה

זאביק שלנו נולד בבית החולים צהלון-”דג’אני” ביפו, ב- 1959/3/3 כאשר גרנו בגבעתיים. כמו כל אבא ואמא חשבנו שהוא הילד שלנו מקסים ואכן כזה הוא באמת היה, לא רק כילד אלא לאורך כל חייו.

כאשר זאביק היה קטן הייתה לו מטפלת, נערה כבת עשרים שאהבה אותו מאד וגם הוא אותה, גם אנחנו ההורים היינו שבעי רצון מטיפולה בו. יום אחד הופיעה אמה בביתנו וביקשה שנפטר אותה מעבודתה, נדהמנו מבקשתה ושאלנו אותה, מדוע? תשובתה ממש היממה אותנו ”בתי ממש מסוכנת, סובלת מדיכאון נפשי. חוסו על בנכם”. בעודנו מחפשים מחליפה הבחורה נעלמה, כעבור יומיים נודע לנו כי עלתה על בנין גבוה בתל אביב וקפצה למותה. מאד הצטערנו על המקרה, החלטנו לגייס את אמי לטפל בו. ”מעז יצא מתוק” והקשרים ביניהם התהדקו ועד יום מותה, זאביק טיפל בה באהבה רבה.

סבתא חנה, בתיה והנכדה מעין

הסבים אילן
הלפרין ומשה
עם הנכדים

חתונת זאביק ונאוזה

ב- 1964/5/5 באותו בית חולים הצטרפה סמדר האהובה למשפחתנו. זאביק בחר את שמה, מהרגע הראשון אהב אותה ושמר עליה. היחסים ביניהם היו למופת. זאביק גרר אותה למסיבות הכיתתיות והחברתיות שלו ותמיד התגאה בה מאד. כאשר בהיותם קטנים התגלו מריבות ביניהם, היה מספיק לסגור אותם בחדר ולומר לו "תרביץ לה" כעבור דקה הדלת הייתה נפתחת והוא בבכי היה אומר "לא ארביץ אני אוהב אותה" ושוב חוזרים לשחק ביחד.

כאשר זאביק גדל והצטרף לסניף הנוער-העובד הקצבנו לו סכום כסף שבועי לבזבזים אישיים. יום אחד כאשר חזר מאחת הפעולות בסניף, התלונן אצלי כי לילד השכן יש תמיד יותר כסף מאשר לו. אמרתי לו "הארנק על השולחן, קח כמה שאתה רוצה" עברו כשבועיים או שלושה והוא חזר אלי "אני רוצה לחזור לתקציב". לשאלתי מדוע? ענה "כי אני לוקח פחות ממה שהקצבת לי" העליתי במקצת את תקציבו ועברנו לסדר היום. זאביק תמיד היה מוקף חברים ואהוב על כולם.

ב 1971 בערך, לקראת הבר מצווה שלו עברנו מגבעתיים לקיבוץ נירים, זאביק וסמדר התקבלו יפה בנירים והשתלבו בחברת הילדים, נכנסו

זאביק, סמדר וכל הנכדים

ל-"לינה משותפת" למדו בבתי הספר והתערו בחברה. גם זאביק וגם סמדר סיימו יב' כיתות בבית הספר "מעלה הבשור", תרמו שנת התנדבות בשנת שירות והתגייסו ל-צה"ל. שניהם יצאו לטיולים ארוכים לחו"ל וחזרו הביתה, הכל כמקובל על הנוער שלנו, התבגרו ויצאו לחייהם. זאביק חזר לנירים וסמדר לקיבוץ צאלים. זו אולי ההזדמנות לספר שסמדרי כנערה

אילן, סמדר ומשה - עם סמדר בחתונתה

זאביק בא לעודד את סמדר לקראת אליפות בקליעה

סמדר שמה עליכם עיז

ספורט ברום

יוסף שלום

הקליטה למסירה — אילן סמדר
השירות הוותיק — זלמן זרעק

— לפחות תשומת לב סדר נורמלי
הספורט בישראל. נראה שהוריקן
ריב מאיריים קלויים פחות מאשר
כל קטנים פשוטו וזמורה.
באנדרד, באקטורן ובקריית סל"

אכן יש סטודנטים, אך הם מיעודים
בצורך לאימוני המטפס האנדרו
או ללימודי יעוץ הקליעה של
התיכונים, במסגרת אנדנני י"
לא למטרות ספורט.

אתה מנצחי העוד הע
הקליטים הוא סמדר עיזן,
18 קטובניקית, קנרית
מתמחה בקליעה ברובה 5
כשב עמידה והיא נושאת
אלופת ישראל לנשים בגיל
סמדר שברית את המד
אילן נבנית המין היפה וה
600 נקודות מודר ה"100
ריח — הישג נשוי, א
את הנצחה לאלופת.

לפני המס' נשים פתח
המסגרת לרובי' הע' קי
קיבוץ נירים. הכל נעשה,
רוב הרכבות: סוכת המון
יה שעות, המרדנים 25
קריסום ולהתחלמות, כדי
ללמד את בני נירים א
הקליעה, התחלמות והתח
אז לרבים היתה זו התלה
עית בלבד והם עזבו א
לאחר זמן מה.

סמדר המיניקה והתח
הקליטה העצירה הספ
להשתתף במס' תחרויות
בינת 1979 יצאת עם
קלידים מישראל לנרמניה
מודדת עם זכות במקום
כאשר מבין הישראלים 5
המבודת.

באגוסט אהתקף יצא
פית העולם לנצור, שגש
רשכוליקה הוסיכויקית זה
המקום ה"15 מתוך 36.
סמדר עיזית במסגרת
רינת העלה רוח העצרת

● סמדר עיזן בת נירים — אלופת ישראל לנשים בקליעה ברובה אוויר

משפחת הלפרין - מימין: דנאי, איל, עדן, עדי, סמדר.

העציונים מימין: נטע, טל, מעיי, נאוה, גיל ועומר עציון

מימין: רחל ובתה אורית עם בתיה

צעירה עשתה חייל בתחום הקליעה הספורטיבית. היתה לאלופת הארץ בקליעה ברובה אויר, השתתפה בתחרויות רבות בארץ ובעולם כולו והביאה גאווה רבה לנירים ובמיוחד לנו ההורים. סמדרי היא מתנה שקיבלנו. מתנה יום יומית. בת מסורה ודאגנית. מזכירה אותי באופי וביופי וגם ברוח ההתנדבות שלה. סמדר נישאה לאיל בן קיבוץ צאלים ולהם שלוש בנות: עדי, דנאי, ועדן. שמצליח, גם במשפחת מתנדבים כמו שלנו, להיות המתנדב מספר אחת. כולי תקווה שתכונה זו תעבור גם לדור הבא. זאביק ונאוה הנהדרת, נישאו במאי 1990 על הדשא מול בריכת השחייה בקיבוץ נירים, בערב קיץ חם, במזל טוב. לזוג המאושר נולדו חמישה ילדים נהדרים, מעיין הבכורה, גיל ועומר התאומים, טל ונטע. לשמחתי כל נכדי הן ילדי של זאביק והן בנותיה של סמדר מתעניינים בסיפורי על ילדותי על המסע של ילדי טהארן ועל חיי הקיבוץ של פעם ואני נהנה לספר להם את כל אותם סיפורים.

בכל זאת חי!

בשנת 2010, כמעט והלכתי לעולמי, אבל לא היה זה מפגשי הראשון עם מלאך המוות - כמעט...

תברח מיד

בשנת 1970 הצבתי ארון תקשורת להשקיית שדות, מטעם "נירים אלקטרוניקה" ליד הגבול הירדני בשדות קיבוץ יוטבתה. עבדתי לבד בשטח, היה יום חם, נעלתי סנדלים ולבשתי רק מכנסיים קצרים, שקוע בעבודה. לפתע אני שומע "תברח מיד מהשטח, סע אחרינו לקיבוץ". קומנדקר הפלחה שלהם עושה תפנית של 180 מעלות ודוהר לכיוון הקיבוץ. אני קופץ לרכב שלי ורק אז מבחין בהליקופטרים הטסים לאורך הגבול, קרוב מאד למקום בו עמדתי רגע קודם ומרססים במקלעים. בהגיעי לקיבוץ הוסבר לי כי הירדנים מגרשים את אנשי "ספטמבר השחור" מירדן והמחבלים בורחים לארץ בטענה ש"הישראלים רק אוסרים אותנו ואילו הירדנים הורגים במקום".

הפולקסווגן עף באוויר

כשנה מאוחר יותר, 1971, קבעתי פגישה עם מרכז משק עין השלושה, פסח רוזן, כדי להחליט על מיקום לארון תקשורת חדש להשקיה. נסעתי מכיוון קיבוץ כיסופים, בפנייתי ימינה ל"כביש הפרסה", עצר אותי דובי סגל - מרכז ההשקיה של כיסופים, ודיווח שנתקל בבעיה במכשיר שהתקנתי לו. בעודו מסביר לי את הבעיה, עקף אותנו טנדר פולקסווגן כחול, באותו הזמן ראיתי את פסח יוצא משער עין השלושה לפגישתנו המתוכננת. הבטחתי לדובי לחזור אליו ונסעתי לפגישה עם פסח. המכונית הכחולה נסעה ראשונה, במרחק קטן אחריה היה פסח רכוב על טרקטור אחריז אני ברכב שלי, כולנו לאותו כיוון. לפתע פיצוץ חזק, הפולקסווגן עף באוויר ונוחת מרוסק לקרקע. אחד היושבים בו נהרג במקום והשני מת באמבולנס שהזמנו. פסח ואני עמדנו המומים, לא ידענו מי האנשים שעלו על המוקש שציפה לנו. (אחרי החקירות נודע לנו כי הם היו סוחרי אבטיחים מבאר שבע שבאו לראות את השדות). מקום הפיצוץ היה בדיוק במקום שרצינו להציב את ארון התקשורת וחיכה ממש לנו.

שלוש מכות חשמל

ב-2010 קיבלתי צלצול מהרופאה בקיבוץ ובקשה בפיה, שאבוא להצילה, כי בביתה נפסק החשמל, המקרר מלא בעוגות ושאר דברי אוכל, וחושך גמור בכל הבית. הבנתי שתהיה בעיה לחפש את הבעיה בחושך, החלטתי לספק לה חשמל זמני ללילה ולמחרת לבצע את התיקון באופן יסודי. קראתי לעזרתי עוד

חשמלאי, בקשתי ממנו שיביא שני תופים עם כבל מאריך. התחלתי לגרור את תוף הכבל, ויותר מזה אינני זוכר.

המשך הסיפור מוכר לי רק מפיות אחרים.

אורן שחורי, החשמלאי, מספר כי מצא אותי שוכב על הדשא עם טלפון פועל ביד. "באת פה לנוח?" שאל, ואני לא עונה ולא זז, מיד רץ לרופאה וסיפר מה קרה. נאווה הרופאה באה בריצה, קוראת לבת שלה "תזעיקי את זאביק עם האמבולנס". זאביק הגיע בריצה. בדרך לאמבולנס כבר הזעיק את הצוות הצבאי ממחנה רעים, שבדיוק היו מוכנים בתוך האמבולנס לציאה לכרם שלום. תוך דקות ספורות הרופאה התחילה בהנשמה מצילת חיים, זאביק הגיע עם האמבולנס ומכשיר החייה והספיק לתת לי מכת חשמל אחת עד שהגיע האמבולנס הצבאי עם פרמדיק בעל ניסיון רב שהוסיף שלוש מכות חשמל, אז התחלתי לפרפר ונתתי אותות חיים. בינתיים הגיעו חברי קיבוץ סידרו תאורה במקום, בקיצור חגיגה גדולה. העבירו אותי באמבולנס צבאי עד צומת מגן שם כבר חיכה לי האמבולנס "הצהוב" שהביא אותי לסורוקה. הוכנסתי לקירור, טיפול נמרץ, ניתוח ועוד כטוב עליהם ליבם ברפואה המתקדמת. כאשר פקחתי את עיני לראשונה בבית החולים בתי סמדר ישבה לידי וסיפרה לי בדיחה ואני חייכתי. סמדר הודיעה "אבא בסדר".

אף אחד מהאירועים האלה, לא הכין איש מאיתנו לנפילתו של זאביק שלנו.

מגזין

טיפול נמרץ למאבטח

מושיה עציון מקיבוץ נידים, פעם המאבטח של בן גוריון, ניצל ממוות בזכות צוות רפואי של החטיבה הדרומית * זיכרונות מהאירוע

ליאור אבני * צילום: חזר נה"ל

מ

זאביק שלי

עד היום אינני חושב שנפרדתי ממנו. אני עדיין מדבר אליו ומתייעץ עמו בכל מיני בעיות, במיוחד בבקרים בשעת צעידות הבוקר שלי לאורך גדר המשק, שם היינו נפגשים לעתים קרובות, הוא בסיורי הגדר שלו עם רכב הרבש"צים ואני ברגלי. "בוקר טוב אבא'לה, מה חדש?" בחיך הרחב שלו, שואל אותי. נעצרים למספר דקות ודנים בכול העולה ברוחנו. או!! כמה שהמפגשים האלו חסרים לי. אבל אני נוהג לדמיין לעצמי כאילו הוא איתי וממשיך לדבר איתו בדמיוני. היו לנו הרבה עניינים משותפים, חוץ מהיותנו אב ובנו. שנינו עבדנו בפלחה, אחר כך כל אחד פנה למקצוע אחר - זאביק לאינסטלציה ואני לחשמל. שוב נפגשנו כמתנדבים בחיי התרבות של הקיבוץ, הוא כאיש ההגברה ואני כתאורן בכל החגים. שנינו סיירנו בשדות המועצה כ"מתמידים" השומרים על הרכוש והביטחון באזור, אך אף פעם לא באותו הרכב, מטעמי ביטחון. שנינו אהבנו את משפחותינו, את הקיבוץ ואת המדינה. זאביק ברוח התנדבותו הגיע לכל

מקום אפשרי. רבש"צ נאמן לתפקידו, כמתנדב מד"א שימש כנהג אמבולנס ומגיש עזרה ראשונה. זאביק היה בכל מקום שעזרה, עצה והרמת המורל היו נחוצים. את הכל עשה בחיכוך הרחב וברוח טובה, לכן היה כה אהוב על הסובבים אותו, לאורך חייו.

ואז ב- 2014/08/26, חצי שעה לפני הפסקת האש במלחמת "צוק איתן" בעת מילוי תפקידו נפגע מרסיס פצמ"ר, זאביק נהרג במקום, שחר מלמד נפטר כעבור מספר שעות ולגדי ירקוני נקטעו שתי הרגליים. באותו אירוע היו עוד פצועים נוספים בדרגות שונות.

באותו יום ארוך בשעה תשע בבוקר נפגע עמוד מתח גבוה בכניסה לקיבוץ שגרם להפסקת חשמל כללית.

אמצע 'צוק איתן', שער ירחון המועצה. בתיה ומשה חולפים על פני הדשאים בנירים ליד חיילים שיצאו מרצועת עזה בזמן הקרבות

הקיבוץ היה תחת הפגזה לאורך כל הזמן. לאט לאט סוללות האל-פסק איבדו את כוחן ולכן גם התקשורת הטלפונית הפסיקה לעבוד. אני כאחראי תקשורת ניצלתי הפסקת הפגזה זמנית ונסעתי למרכזיית הטלפונים לבדוק את המצב ונוכחתי כי אין בכוחי לעשות דבר עד להחזרת החשמל לקיבוץ. שמעתי שוב את נפילת הפגזים ותכננתי לחזור לממ"ד בביתי. כאשר יצאתי רכוב על ה"קלאב-קר" שלי ראיתי שיירה של אמבולנסים, מכבי אש ומשטרה נכנסים למשק. האמבולנס הראשון בשיירה נעצר לידי ושאל אותי היכן נפל הפגז. מיד ידעתי היכן ואמרתי לו "סעו אחרי" כך הובלתי את כל השיירה למקום. כאשר הגענו למקום נפילת הפצמ"ר רץ אלי חבר קיבוץ מכיתת הכוננות ואמר "אתה לא יכול להיכנס לשם, כי תפריע לאנשי מד"א בעבודתם". ידעתי שזאביק שם, לא הייתה נפילה בקיבוץ שהוא מתוקף תפקידו לא היה במקום. שאלתי את החבר אם יש נפגעים והוא ענה, "יש שני פצועים, גדי ושחר, סע הביתה ואל תפריע לנו בעבודה." אני אזרח ממושמע פניתי לכיוון הבית. אז התגנב לי פחד ראשוני, מדוע הוא היה כל כך נחוש בדבריו שאסור לי להיכנס לשטח? כאשר התקרבת

לבית ראיתי את האחראית על הרווחה ליד הדלת, אז נפל האסימון, פניתי אליה "מה את עושה פה, האם קרה משהו לזאביק?" ותשובתה הייתה "אני לא יודעת כלום כי אין קשר" בתיה שכבר סבלה ממחלת הפרקינסון ישיבה בכורסתה ללא כל תגובה, מוסיפה לאי שקט שלי. יצאתי החוצה ופניתי לאחראית הרווחה בצורה שלא רגילה אצלי ואמרתי: "את משקרת לי, מה קרה לזאביק?" "הוא בבית חולים" ענתה ללא רצון. לי כבר היה הכל ברור. ראיתי אנשים מתקבצים ליד הבית ומתבקשים להתרחק. כעבור כשעה וחצי הגיע מסורוקה רופא ידידנו ואמר לי "יש לי משהו להגיד לך". אין צורך עניתי לו, "אני יודע הכל". שנינו הבטנו על בתיה ולא

סוף 'צוק איתן', שער ירחון המועצה. צלם העיתונות אלי הרשקוביץ צילם את זאביק יוצא לשעת כושר - מספר ימים לפני מותו.

זאביק הרבש"צ

אמרנו יותר כלום. החשמל תוקן ואז קיבלתי טלפון מברוך, רבש"צ קיבוץ מגן, שסיפר שהיה קרוב לזאביק בזמן הנפילה והוא מת מיד ללא סבל ואפילו עם חיוכו הקבוע. לא האמנתי לו אבל נאחזתי בגרסתו. אינני זוכר כמה זמן חלף, הערתי משהו שהרגיז את בתיה, לפתע קמה מהכורסא והלכה לכוון דלת היציאה. "לאן בתיה?" שאלתי "לקבר" ענתה. רק אז הבנתי כי קלטתה את אשר קרה לנו. עקבתי אחריה מרחוק וראיתי כי עברה את שביל הכניסה לבית הקברות השגתי אותה והחזרתיה הביתה. מאז הורע מצבה.

על זאביק לא פשוט לי לדבר. מגיע לו ספר משל עצמו. היה בינינו קשר ארוך שנים. ביחד ב"מתמיד", ביחד בתרבות. ביחד בכל הקמות האירועים, הנסיעות, המפגשים, השיחות. מה לא? היינו שלובים. ביחד בעבודה וביחד אחרי העבודה. ויכוחים על הקיבוץ, בהתחלה לא קיבלתי את הדעה שלו ואחר כך הסכמתי לקבל אותה בשביל הדור הבא.

עם הזמן זה נעשה פחות קשה. אני לא יודע, אני כל הזמן טוען שלא נפרדתי ממנו, נכון שעם הזמן יש לי פחות שאלות טכניות אליו אבל לא כל כך נפרדתי ממנו, הוא עוד חי איתי. זה משהו שלא קרה לי קודם עם המתים האחרים שלי. אחי מאד חסר לי ואני מתגעגע אליו כי הוא היה חבר טוב והיועץ המשפחתי שלי, אשתו רחל שגם היא כבר לא איתנו היתה היועצת הכספית שלי, אבל עם זאביק זה אחרת. זאביק הוא בפנים. הוא בתוכי, לא נפרד. הזמן מכה את הכאב. זה מזכיר לי את מה שאמרו לנו הרוסים המקומיים לאחר שהוגלנו לסיביר שהיתה אז ארץ גזרה נוראית. אנחנו רעדנו מפחד ושאלנו, איך חיים פה? והם ענו ברוסית משפט שאני עד עכשיו זוכר: תתרגל - בסדר. לא תתרגל - תתפגר, וזה כל כך נכון. מוכרחים להתרגל לכל דבר ואני חושב שזה לאט לאט מה שקורה לי עם זאביק, אני מבין שזה המצב.

גם את בתיה אני לא עוזב אפילו ללילה אחד, הבטחתי לה שלא אעזוב אותה אף פעם כשמצבה רק החל להדרדר ואני עומד במילתי. מתרגלים, אחרת מתפגרים.

ואיך ממשיכים אחרי האסון

לחיים יש את עצמם. הם לא שואלים אותנו אם להמשיך. הגעגוע, המחשבות על מה היה אילו לא נפל, הידיעה שלא יראה את הבנים הופכים מנערים לגברים, ואת הבנות לנשים צעירות ואת כל הנעשה בקיבוץ, בארץ, בעולם, כל אלה ועוד רגעים רבים מאד ולפעמים בלתי צפויים, הם חלק מחיינו אחרי נפילתו. בשנים שחלפו מאז נפילתו, אנו מקיימים צעדה שנתית לזכרו ולזכר נופלי אשכול הנוספים ב"צוק איתן" - שחר מלמד וליעד לביא. בכל שנה

מגיעים אלפי אנשים מוקירי זכרם, ידידים משכבר הימים מכל הדרך הארוכה של חיי, אך גם משפחות שלא הכירו את הנופלים ורוצים לצעוד לכבודם בינות לכלניות האביביות שלנו.

מילים שכתבתי לכבוד הצעדה לזכרם ו"בשבילם"

גם הרבש"צים הנחמדים
שתמיד ממהרים ועוזרים.
יחד עם כל התודות
עלי להודות
לאיש מיוחד מאוד
שדאג להאכיל את כל הנחיל
שצעד ללא הרף
והגיע למחצית הדרך
ושם בצל אילנות ומרבד כלניות
כיבד בפיתות חמות
ישירות מטבונים מוגשות
מרוחות בשוקולד, לבנה
וכל מיני תוספות.
כל זאת עשה בשמחה ולהט
מוחמד אלגראנווי מרהט,
בעזרת נשותיו ומתנדבים נוספים מנירים
יהודים וערבים שעבדו ביחד
גרמו לצועדים הרבה נחת.
בשם המשפחות
תודה ענקית לכולם
מאתנו ובמיוחד בשבילם.

לא
כנראה לא אבינה לעולם
אתכם יקירי
הצועדים "בשבילם"
לכבד את זכרם.
אני בעצמי מבולבל
ראשי סחרחר כגלגל
בין עצב עמוק לשמחה
בראותי כאן את כולם.
ומכיוון והכרתי את אופיים
ומנחש את רצונם,
שמתי על המאזניים
מי מין השניים
העצב או השמחה
יעלו את המאזניים לכוון השמיים.
הגעתי למסקנה כי בינתיים
אמשיך לחיות עם השניים
אכן אין עולם מושלם.
אבל צווינו על ידם
להרים את ראשינו
לשלוח מבטינו
ולשאוב לתוכנו
את יפי ארצנו.
בוגרים, חברים ורעים
נוער מתבגר והמון ילדים
צועדים בשדותינו
בין עצים ירוקים
ומגוון צבעי פרחים
היו ברוכים כל הבאים.
בל נשכח את המובילים
אייל ואורן הנפלאים,
בנות צאלים ונירים
שאפו עוגות ומטעמים.

משה בצעדת 'בשבילם' 2020

הסרט "אחרי הכל"

אחרי 'צוק איתן' והשבר הגדול שבעקבותיו הופק בנירים סרט שעסק במשבר קודם - תהליך הפרטה. השתתפו בסרט בעיקר ותיקי הקיבוץ והוא סיפר סיפור תמים על חברות והשלמה ואגב כך סחף את כולם בשמחת יצירה. בסרט השתתף משה בתפקיד משנה וגם הדסה מלמד אמו של שחר שנהרג יחד עם זאביק בתפקיד ראשי.
דברים שאמר משה בערב הקרנת הבכורה בסינמטק בתל אביב

ולבסוף ההגיון מתגבר	כאוס, בלבול
ואני אישית - מחליט,	הקיבוץ מפולג
לא אחר,	כן הפרטה, לא הפרטה
להפסיק לתקוע מקלות	יחסים בין חברים
בגללים	מתערערים
ומצביע בעד.	ידידים מידידים
ואז - הפגזים הראשונים	מתרחקים
על הקיבוץ נופלים.	שנאות משונות מתגלות
וגם הם הולכים	ויש חשש שעד אלימות
ומתגברים.	מגיעות.
ומלחמת צוק איתן	ואצלי בתוכי
פורצת, עולה מתלהטת	אותן בעיות מתרוצצות,
שחר וזאביק נופלים	הלב אוהב את הקיבוץ
גדי ואליהו נפצעים	אומר - להצביע נגד,
ועוד חברים רבים	ואילו הראש ההגיוני -
נפשית נפגעים	בעד.
והקיבוץ נכנס להלם	קשה להפרד מעקרונות
אלם	הישנים והטובים
אמהות וילדים	אך לאט לאט
מגלות חוזרים	הם נעלמים וגוססים
והרגשת אין אונים	

אותם אנו כה אוהבים
כאן על המסך יופיע.

תודה לכולם,
לעושים במלאכה לעמותת
להב
וליושבים כאן.

הסרט בהקרנת בכורה בנירים

משתלטת
ואז למועדון הותיקים
שתי עלמות מופיעות,
סיון וענבר הנחמדות
ועושות פלאים
בסבלנות אין קץ
ובחוכמה רבה
מרגיעות את הרוחות,
ולאט לאט לנפשותינו
חודרות - והן נפתחות.

פחדים ובעיות
לאור יוצאים
ואז מתגלה כי
הבעיות הישנות
לעומת הטראומות
החדשות, לגמרי
מתגמדות.

הבנות אותנו להסרטה
מובילות,
וכך נוצר "אחרי הכל",
סרט קצר אשר בו
בלבבות פתוחים
את צרותינו ולבטינו
מצלמים.
ואת הסוף המרגיע
השלווה והשלום

מעשה ביאורית

ועל אף הכל, השחר עולה בכל בוקר ודברים קורים, אפילו עם אווזי בר, נכון יותר עם אווזה אחת, יהודי בן שמונים ושתיים ושישה אווזונים.

בוקר אביבי נעים שנת 2016, השחר אך עולה במזרח והבוקר אפרורי. אני יהודי בן שמונים ושתיים צועד כמדי בוקר לאורך גדר הקיבוץ, מצב רוחי מרומם, לפתע אני מבחין שבסמוך לגדר צועדת לקראתי יאורית גאה ואחריה שישה אפרוחים חמודים, חושב אני בליבי, איזו תמונה נהדרת לפגוש עם שחר. אנו חולפים זה על פני זו וכמה מטרים אחר כך אני שומע רעש משונה וחזק מאחורי, מסתובב ועוד לפני שאני מסיים את סיבובי היאורית ממריאה מולי בקרקור קרבי ומשק כנפיים, נועצת את רגליה בחזי בכוח ומקורה מול עיני, הנפתי את ידי והרחקתי אותה ממני בכוח אך היא הצליחה להפיל אותי על הכביש. אני חוטף מכה הגונה בעצם הזנב, מצליח לקום, אך גם היאורית מתאוששת, היא עוקפת אותי שוב ממריאה ומכה בראשי, שוב אני מכה בה והיא נהדפת, אך היא אינה מוותרת ותוקפת מהצד השני, אני ממשיך לצעוד והיא מלווה אותי בצורה קרבית ממש, ראשה נתון בין כנפיה המורמות, צועדת לידי ובודקת את תנועותי, רק כעבור כמה עשרות מטרים, כאשר הגדר משנה כיוון, היא מניחה לי וחוזרת לאפרוחיה.

להפתעתי גיליתי שעכשיו אני התחלתי לדדות כמותה בשל הכאב בעצם הזנב. עוד חודש תמים דידיתי כאווז עד שכאבי שכח.

קשה לשכוח אירוע כזה, שמצד אחד הוא כואב ודרמטי ומצד שני סך הכל די מצחיק.

יאוריות בבית האריזה בנירים

בדרך להחלמה

לא סתם שם כזה בתקופה כזו בחיי

כמתנדב הצטרפתי בשנת 2018 לעמותה בשם "בדרך להחלמה", שם אני משמש כעוזר למתנדב כפייתי בשם יאיר נוי שהוא חבר קיבוץ עלומים ופעיל (גם) בעמותה הזו. זו עמותה שמתעסקת בליווי של חולים ערבים מהשטחים ומעזה לטיפולים בישראל.

את יאיר הכרתי כשמשרד הביטחון שלח אותו אלי כדי לעודד אותי כמשפחה שכולה. יום אחד מגיע הנה יהודי עם כיפה ואומר "שלום, שמי יאיר נוי אני חבר קיבוץ עלומים וממשרד הביטחון ביקשו ממני לבוא לעודד אותך". התחלנו לדבר ולפתע מצאנו שפה משותפת, לא כמעודד ומעודד אלא כקיבוצניקים ותיקים וכאוהבי קיבוץ, השיחה היתה נפלאה והתגלגלה לה ואז גילינו שאנחנו הפכים בנושאי דת ופוליטיקה. החלטנו להתעלם מנושאי דת ופוליטיקה ולהתעסק רק במשותף לנו. הוא התגלה לי כאדם מאד נחמד, כל בני משפחתו מתעסקים בהתנדבות עבור כל העולם ומלואו. הבת שלו תרמה כליה לבית חולים, לא חשוב היה לה למי אלא עצם התרומה. אשתו עובדת בהתנדבות בשדרות. הוא מסייע ומסייע לילדים הערבים בדרך לבתי חולים לטיפולים. הצטרפתי אליו על פי הצעתו. נוח לנו יחד בנסיעות הארוכות ואנחנו מנעימים זה את זמנו של זה.

יש לנו ילדה קבועה. זו נור, חולת כליה שאנחנו מסייעים ל"שניידר". אבא שלה מתקשר כל פעם שיש מתח באזורנו ושואל: "אתה שוב יושב בממ"ד, אוי כמה טוב לך, חבל שלי עדיין אין ממ"ד". הם יודעים שאנחנו משפחה שכולה מנירים. הם יודעים הכל.

יום אחד, אני עומד וממתין במעבר "ארז" לחולים אותם באנו להסיע. יוצא ערבי מכוון עזה, מושיט לי את ידו, מחבק אותי ונותן לי נשיקה במצח. אני מביט בו בפליאה והוא אומר לי "זה בשביל בנך זאביק ז"ל שאהבתיו, עבדנו ביחד כאשר הוא ריכז את הרפת בנירים ואתה היית חשמלאי". עמדתי נדהם ומופתע לחביבותו אחרי כל כך הרבה שנים.

כנראה לא כולם שונאים אותנו שם. למדתי ממנו כי הם מודעים לכל אשר קורה אצלנו. הבנתי גם שיודעים להעריך את התנדבותנו למענם וזוכרים לטובה את תקופת הגבולות הפתוחים ושיתוף הפעולה בעבודה ובמסחר.

**יאיר, הילדה נור, אביה ומשה.
מתוך כתבה בעיתון**

אולי אי פעם נחזור לימים ההם. מי חכם וידע?

איפה מחליטים לסיים ספר?

בחרתי לסיים את ספרו של משה, בשני אירועים שיש בהם מתמצית גישתו של משה לחיים.

אירוע היאורית מתרחש בחורף שאחרי נפילתו של זאביק והעמקת מחלתה של בתיה. בבוקר משה מותקף ונפצע על יד יאורית, בשעה שבתיה מאושפזת בבית חולים ועליו לפנותה משם עוד באותו היום. אך משהוא יושב לכתוב על האירוע, הוא לא מזכיר את עומס הדברים של אותו היום, אלא טורח ומדגיש איזה בוקר יפיה היה זה וכמה מצב רוחו היה מרומם. ומסכם את האירוע כמשעשע.

לחלק על ההתנדבות ב"בדרך להחלמה" נראה שאין צורך בהסברים - הבחירה לסייע לילדים עזתים דווקא אחרי נפילתו של זאביק, היא בחירה בתקווה.

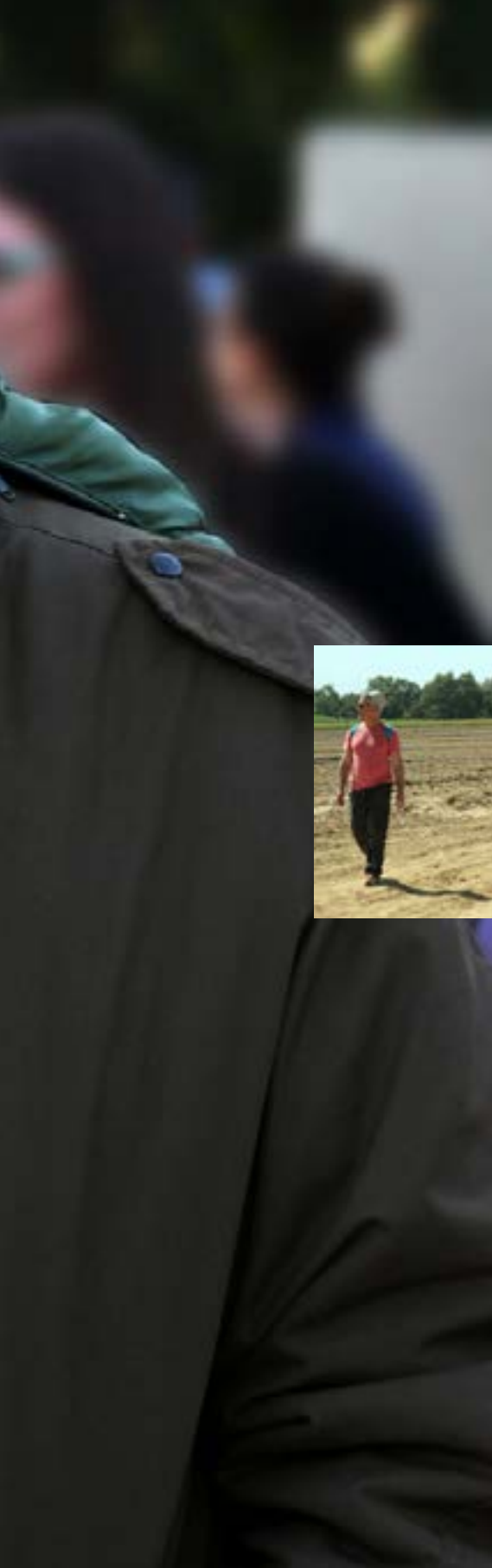
הראיונות שערכתי עם משה, סיפוריו ועיון בארכיון נירים, אפשרו לי להכיר את משה האדם מעט יותר לעומק. ביקשתי לפצח את חידת האיש שגישתו החיובית לחיים הפתיעה אותי, ניסיתי להבין את אותם מעטים ומשה ביניהם, המסתגלים ומתאימים עצמם למצבים המשתנים והקיצוניים בחיים ונשארים חייכנים וקלילים בגישתם, את החידה הזו לא פיצחתי.

הלוואי והייתי לומדת ממשה איך להיות אדם כה נינוח ואהוד, אך כנראה נחוצים הגנים הנכונים והפרשנות המסויימת לאירועי החיים כדי להיות משה עציון.

תודה למשפחה ובמיוחד לסמדר, שסמכו עלי ובעיקר תודה לך, משה.

נתי משיח

צאלים, נובמבר 2020

צעדת 'בשבילם' 2016